Н.І.МЕЗЕНЦЕВА
І.М.МОРОЗ

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ ВИРОБНИЦТВІ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Монографія

Київ
Видавництво географічної літератури
«Обрії»
2011

УДК 911.3:338.436:[332.146:330.322](477)
ББК 65.9(4Укр)321-56

Рецензенти:

Я.Б. Олійник, доктор економічних наук, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Г.П. Підгрушний, доктор географічних наук, старший науковий співробітник
Інститут географії НАН України

Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол №7 від 12 вересня 2011 року)

М44 **Мезенцева Н. І., Мороз І. М.** Інвестиційна діяльність в агропродовольчому виробництві України: регіональні аспекти : Монографія. - К.: ВГЛ „Обрії”, 2011. – 163 с.

ISBN 978-966-2278-17-0

У монографії розглядаються теоретичні основи регіонального дослідження інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості. Висвітлені методичні основи суспільно-географічного дослідження інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві.

Оцінено вплив організаційно-управлінських, правових, ресурсних та соціально-економічних чинників на інвестиційну діяльність в сільському господарстві та харчовій промисловості регіонів України. Проаналізовано інвестиційні процеси в сільському господарстві та харчовій промисловості України. Розкрито регіональні відміни інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві України.

Для викладачів, студентів географічних та економічних спеціальностей, наукових працівників і фахівців аграрної сфери.

УДК 911.3:338.436:[332.146:330.322](477)
ББК 65.9(4Укр)321-56

ISBN 978-966-2278-17-0

© Н.І.Мезенцева, І.М. Мороз, 2011
© ВГЛ „Обрії”, 2011

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 4

Розділ 1. **НАУКОВІ ОСНОВИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ ВИРОБНИЦТВІ 5**

1.1. Інвестиційна діяльність в сільському господарстві та харчовій промисловості 5
1.2. Інвестиційна привабливість агропродовольчого виробництва.. 22
1.3. Методичні основи суспільно-географічного дослідження інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві 31

Розділ 2. **ЧИННИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ 39**

2.1. Організаційно-управлінські та правові умови 39
2.2 Ресурсні фактори 47
2.3. Соціально-економічні чинники 55
2.4. Інтегральна оцінка чинників інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві України 67

Розділ 3. **РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ 71**

3.1. Інвестиційна діяльність у сільському господарстві України 71
3.2. Інвестиційна діяльність у харчовій промисловості України 92
3.3. Регіональні відміни інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві України 107
3.4. Інвестиційні проекти в харчовій промисловості України 114

Розділ 4. **ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ ВИРОБНИЦТВІ УКРАЇНИ 123**

4.1. Проблеми інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві України 123
4.2. Зарубіжний досвід інвестиційної діяльності в аграрній сфері ... 126
4.3. Шляхи удосконалення інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України 130

ВИСНОВКИ 134
ЛІТЕРАТУРА 136
ДОДАТКИ 139

ПЕРЕДМОВА

Важливою умовою успішного розвитку агропродовольчого виробництва в Україні та підвищення рівня продовольчої безпеки її регіонів є активізація інвестиційної діяльності. Інвестиційно-інноваційна модель розвитку сільського господарства та харчової промисловості передбачає залучення державних та іноземних інвестицій. Впровадження такої моделі сприяє створенню нових робочих місць, запровадженню сучасних екологічно безпечних технологій виробництва в сільське господарство та харчову промисловість, підвищенню якості та конкурентоспроможності продовольчої продукції на світових ринках, стимулюванню конкуренції на внутрішньому агропродовольчому ринку.

Низька інвестиційна активність, високий рівень потреб сільського господарства та харчової промисловості у залученні капіталу та нерівномірний регіональний розподіл інвестиційних надходжень зумовлюють актуальність дослідження регіональних аспектів інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України. Важливість суспільно-географічних досліджень визначається тим, що вони розкривають регіональні особливості інвестиційних процесів в агропродовольчому виробництві та дозволяють оптимізувати просторовий розподіл інвестиційної діяльності.

Розділ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ ВИРОБНИЦТВІ

1.1. Інвестиційна діяльність в сільському господарстві та харчовій промисловості

Подальший розвиток агропродовольчого виробництва значною мірою залежить від впровадження високопродуктивних технологій, розвитку виробничої, ринкової і соціальної інфраструктури сільської місцевості, запровадження іпотечного кредитування. Це можливе при значних обсягах державного інвестування в розвиток агропромислового виробництва, залучення приватних інвестицій населення та іноземних інвестицій. В контексті цього виникає необхідність сформулювати теоретико-методологічну концепцію суспільно-географічного дослідження інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості.

Термін інвестиція походить від латинського invest, що означає „вкладати". Згідно із Законом України „Про інвестиційну діяльність", „інвестиціями є усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті яких створюється прибуток або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути: грошові кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери; рухоме та нерухоме майно; майнові права, що випливають з авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності; сукупність технічних, технологічних,

комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної інформації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виробництва; права користування землею та інші цінності" [42].

Згідно з Законом України „Про режим іноземного інвестування", іноземні інвестиції – це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [43].

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль в економічному процесі держави. Виділяють три основні функції, що виконують іноземні інвестиції в економічній системі:

а) забезпечення росту і якісного вдосконалення основного капіталу (фондів), як на рівні окремої фірми, так і на рівні національної економіки в цілому;

б) здійснення прогресивних структурних економічних зрушень, що стосуються найважливіших господарських пропорцій (відтворювальних, галузевих, вартісних);

в) реалізацію новітніх досягнень науково-технічного прогресу і підвищення на цій основі ефективності виробництва на мікро- і макрорівнях [39].

Більшість дослідників, зокрема, Т. Майорова, В. Федоренко, І. Бланк класифікують інвестиції за різними ознаками (рис. 1.1).

Так, за об'єктами вкладання коштів автори розрізняють інвестиції реальні та фінансові. Перші передбачають вкладання коштів у реальні активи (матеріальні та нематеріальні, тобто інновації), другі – вкладання коштів у фінансові інструменти (переважно цінні папери).

За характером участі у справах підприємства розрізняють прямі та портфельні інвестиції. Якщо прямі інвестиції формують понад 10-25% капіталу підприємства і дають право брати участь в управлінні ним, то портфельні інвестиції не дають такого права інвестору, а лише передбачають отримання ним дивідендів на акції підприємства чи інші цінні папери.

За періодом інвестування інвестиції поділяють на короткострокові (інвестиції у короткострокові депозитні вклади, державні та корпоративні облігації із строком погашення до одного року) та довгострокові (вкладаються на період понад один рік в основне виробництво, інноваційну діяльність тощо).

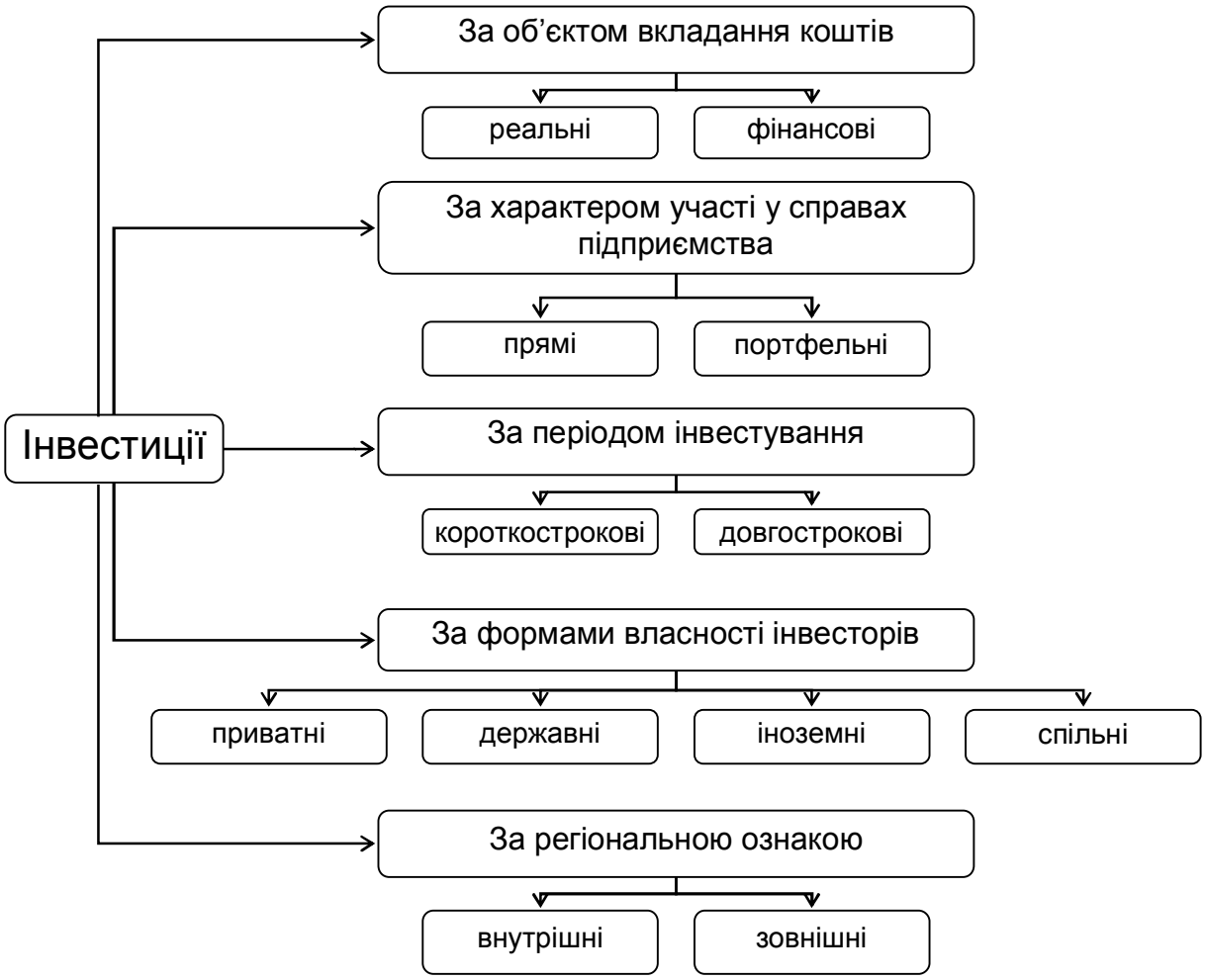

Рис. 1.1. **Класифікація інвестицій**

За формами власності інвесторів інвестиції поділяють на приватні (ті, що здійснюють приватні особи, а також юридичні особи з приватним капіталом), державні (здійснюють державні та місцеві органи влади, державні підприємства з бюджетних фондів), іноземні (здійснюють фізичні та юридичні особи інших держав) та спільні (здійснюють спільно суб'єкти певної держави та інших іноземних держав).

За регіональною ознакою інвестиції поділяють на внутрішні (ті, що здійснюються в об'єкти інвестування в межах держави) та зовнішні.

Джерелом власних коштів підприємств сільського господарства та харчової промисловості є прибуток, що залишається після сплати податків та інших обов’язкових платежів. Частина прибутку може бути використана на виробничі інвестиційні потреби. Вважається, що прибуток підприємств є найменш ризикованим способом поповнення

інвестицій. Проте в Україні він використовується лише окремими високорентабельними підприємствами.

На нашу думку, для суспільно-географічного дослідження найдоцільніше класифікувати інвестиції за ознаками, що наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Класифікація інвестицій

Класифікаційні ознаки	**Види інвестицій**
За формами власності	Державні, приватні, іноземні, змішані
За масштабом	Макроекономічні, галузеві, регіональні, мікроекономічні
За термінами інвестування	Довготермінові (понад три роки), середньо-термінові (до трьох років), короткотермінові (до одного року)
За формами інвестування	У грошовій формі, майнові вкладення нематеріальними активами, у формі лізингу
За об'єктами інвестування	Внутрішні (основні засоби, оборотні активи, інтелектуальні цінності), зовнішні (акції та інші цінні папери, внески до статутного капіталу, надання позикових коштів)
За участю в інвестуванні	Прямі та портфельні
За джерелами інвестування	Власні фінансові ресурси інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, грошові нагромадження та заощадження громадян, юридичних осіб); позичкові фінансові кошти інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити); залучені фінансові кошти інвестора (кошти одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян та юридичних осіб); бюджетні інвестиційні асигнування; безплатні та доброчинні внески; пожертвування організацій, підприємств і громадян

У Законі України „Про інвестиційну діяльність” інвестиційна діяльність визначена як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб та держави щодо реалізації інвестицій. Вона здійснюється на основі:

- інвестування, яке здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, а також громадськими та релігійними організаціями;

- державного інвестування, яке здійснюється органами влади й управління України, а також державними підприємствами та установами;

- іноземного інвестування, яке здійснюється іноземними державами, юридичними та фізичними особами;

- спільного інвестування, яке здійснюється громадянами та юридичними особами України та інших держав [42].

Власне розуміння інвестиційної діяльності викладене в роботах вчених-економістів. Так, А. Череп вважає, що інвестиційна діяльність – це комплекс заходів і дій фізичних та юридичних осіб, які вкладають свої кошти (у матеріальній, фінансовій або іншій майновій формі) з метою отримання прибутку [57]. На думку А. Дуки, інвестиційна діяльність – це цілеспрямовано здійснюваний процес вишукування необхідних інвестиційних ресурсів, вибору ефективних об’єктів (інструментів) інвестування, формування збалансованої за обраними параметрами інвестиційної програми або портфеля та забезпечення ефективності їх реалізації [15].

Ю. Качаєв вважає, що інвестиційна діяльність не відноситься до традиційних видів економічної діяльності, таких, наприклад, як промисловість чи сільське господарство. Інвестування є специфічним поза галузевим процесом, який фактично є атрибутивною, початковою ланкою будь-якого виду діяльності, що розвивається [53]. На думку вченого, вплив інвестиційної діяльності на регіональний розвиток має комплексний характер за такими компонентними напрямками, як економічний, соціальний та екологічний [53]. Вплив інвестиційної діяльності на економічні процеси в регіоні здійснюється у прямій та опосередкованій формах, тобто шляхом вкладання інвестицій та створення ефекту мультиплікатора через розвиток інших взаємопов’язаних виробництв. Соціальна складова інвестиційної діяльності пов’язана із інвестуванням зайнятості населення та

розвитком об’єктів соціальної сфери в сільській місцевості. Екологічна складова інвестиційної діяльності пов’язана із впровадженням екологічно безпечних технологій виробництва.

Інвестиційну діяльність можна розглядати як інвестиційний процес. В. Ф. Шарп, Г. Дж. Александер інвестиційний процес пропонують розглядати як набір процедур за допомогою яких інвестор вирішує, в які ринкові папери інвестувати, наскільки великі повинні бути інвестиції та в який момент їх необхідно здійснювати [58].

На думку А. Дуки, інвестиційний процес – це по суті механізм реалізації інвестиційної діяльності, що безпосередньо орієнтований на обґрунтування доцільності інвестицій та їх реалізацію [58]. І. Мойсеєнко визначає інвестиційний процес, як складний комплекс робіт, який включає в себе визначення об’єктів інвестування, залучення фінансових коштів та здійснення контролю за їх використанням [35].

Основними стадіями інвестиційного процесу є: мотивація інвестиційної діяльності; прогнозування та програмування інвестицій; обґрунтування доцільності інвестицій; страхування інвестицій; державне регулювання інвестиційного процесу; планування інвестицій; фінансування інвестиційного процесу; проектування та ціноутворення; забезпечення інвестицій матеріально-технічними ресурсами; освоєння інвестицій; підготовка до виробництва продукції; попередня здача в експлуатацію; кінцева здача об’єкта в експлуатацію [56].

На нашу думку, ***інвестиційна діяльність*** – це проектна, організаційна, управлінська робота, що виконується з метою реалізації інвестицій. Основною метою інвестиційної діяльності є забезпечення ефективних шляхів реалізації інвестиційної стратегії. При цьому мета інвестиційної діяльності повинна бути досяжною щодо часу, засобів її досягнення, враховувати не лише можливості підприємства, а також і зовнішнє середовище, в якому вона здійснюється. ***Інвестиційний процес*** – це сукупність послідовних в часі і просторі дій щодо здійснення інвестиційної діяльності. За своїм змістом інвестиційний процес – це механізм здійснення інвестиційної діяльності.

На думку Ю. Качаєва, інвестиційна діяльність у регіоні виконує кілька функцій [53]:

- відтворювальну, що пов’язана із впливом інвестиційної діяльності на соціально-економічні процеси у регіонах;

- креативну, що пов’язана з активізацією інноваційних процесів;

- розподільчо-регулюючу, що пов’язана із цілеспрямованим впливом інвесторів на спеціалізацію підприємств, галузей, регіонів;

- комплексоформуючу, що формується на основі дії ефекту мультиплікатора, реалізації масштабних регіональних інвестиційних проектів;

- стимулюючу, що виявляється у стимулюванні соціально-економічного розвитку регіонів.

До кола суб’єктів інвестиційної діяльності відносяться громадяни, юридичні особи України та іноземних держав. Вони можуть виступати в ролі інвесторів, замовників, виконавців робіт, а також постачальниками, банківськими, страховими та посередницькими організаціями, інвестиційними біржами та іншими учасниками [20].

Центральне місце в інвестиційній діяльності належить інвесторам. Інвестор, згідно із Законом України „Про інвестиційну діяльність”, це фізична чи юридична особа, яка приймає рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об’єкти інвестування. Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності. Вони є першими учасниками інвестиційної діяльності [42].

Згідно Закону України „Про режим іноземного інвестування” іноземні інвестори – це суб'єкти, які провадять інвестиційну діяльність на території України (юридичні особи; фізичні особи – іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності; іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України) [43].

Об’єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні й обігові кошти в різних галузях економіки, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об’єкти власності, а також майнові права [39].

На думку Ю. Качаєва, поняття „територіальної організації інвестиційної діяльності” відображає як основні територіальні особливості інвестиційної діяльності, так і їх роль у розвитку соціально-економічних та регіональних процесів [19].

Під ***територіальною організацією інвестиційної діяльності*** ми розуміємо територіальну диференціацію розміщення інвестицій під впливом інвестиційного клімату та науково обґрунтоване управління інвестиційними процесами в регіонах з врахуванням чинників інвестиційної діяльності.

Як зазначає І. Бланк, сукупність економічних відносин, які виникають між продавцями та споживачами інвестиційних товарів та послуг, а також об'єктів інвестування в усіх його формах, визначається як інвестиційний ринок (ринок інвестицій) [3]. У широкому розумінні інвестиційний ринок є механізмом узгодження інтересів учасників ринку щодо володіння об'єктами інвестування, місцем здійснення операцій їх купівлі та продажу. Співвідношення попиту, пропозиції, цін та конкуренції на ринку інвестицій називають кон'юнктурою інвестиційного ринку [4].

До елементів інфраструктури інвестиційного ринку відносяться кредитні та страхові установи, аудиторські фірми, навчальні заклади з професійної підготовки фахівців для інвестиційної діяльності, науково-дослідницькі установи, інформаційно-комп'ютерні системи обслуговування ринку.

Важливою характеристикою інвестиційного ринку є інвестиційний клімат, як сукупність організаційно-правових, економічних, соціальних та екологічних передумов, що забезпечують інвестиційну діяльності вітчизняних та іноземних інвесторів.

Окремим міжгалузевим утворенням є продовольчий комплекс, одним з найважливіших завдань якого є забезпечення населення продовольчими товарами в необхідному асортименті та належної якості.

На думку М. Паламарчука, ***продовольчий комплекс*** містить частину агропромислового комплексу, пов'язану з виробництвом продуктів харчування, а також ланки, які не належать АПК (рибне господарство, соляну промисловість, розлив мінеральних вод та інші) [38]. Продовольчий комплекс, на відміну від АПК, на думку вченого, включає не лише виробництво, але й споживання продуктів харчування.

Я. Олійник під ***регіональним продовольчим комплексом*** розуміє сукупність підприємств регіону, діяльність яких пов'язана з виробництвом, зберіганням, транспортуванням, промисловою пере-

робкою і реалізацією сільськогосподарської продукції продовольчого призначення [37].

Таким чином, поняття продовольчий комплекс трактується як складне міжгалузеве утворення, результатом функціонування якого є виробництво та споживання продовольчих товарів.

У структурі продовольчого комплексу центральне місце посідає сільське господарство. Під ***сільським господарством*** розуміють сукупність галузей рослинництва і тваринництва, які виробляють сільськогосподарську сировину. Основними галузями рослинництва є вирощування зернових і зернобобових, технічних, кормових культур, овочівництво, садівництво, ягідництво, виноградництво та баштанництво. В тваринництві основними галузями є скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство, рибальство, бджільництво, кролівництво та конярство.

Сільське господарство має значну залежністю від агрокліматичних умов. Це зумовлює сезонний його характер, а отже і проблеми використання виробничих потужностей переробних підприємств, потребу комбінування різних способів переробки і зберігання сільськогосподарської сировини та готової продукції. Результатом такої діяльності є сезонність використання робочої сили, надходжень продукції та грошових прибутків протягом року. Саме це у поєднанні із низькими темпами обороту капіталу визначає специфіку сільського господарства як потенційної галузі для вкладання інвестицій.

Світова практика свідчить про те, що сільське господарство є дуже витратною і ризиковою галуззю для інвестиційної діяльності. Вкладення капіталу в галузі харчової промисловості має менший ступінь ризику і забезпечує більший прибуток. Оптова і роздрібна торгівля продовольчими товарами забезпечує найшвидший кругообіг капіталу і найбільшу віддачу вкладень порівняно з сільським господарством та харчовою промисловістю. Саме тому конкурентоспроможність сільськогосподарського товаровиробника на інвестиційному ринку залежить не лише від успішної організації виробництва, але й від його участі в наступних технологічних ланках агробізнесової діяльності, насамперед, переробній та реалізаційній.

Сільське господарство є особливим видом людської діяльності через те, що пов’язане з використанням як засобу виробництва і

предмету праці землі та живої худоби. Відповідно, інвестиційна діяльність в сільському господарстві пов'язана із необхідністю відтворення родючості земель та забезпеченням нормального функціонування худоби. Це відображається на особливостях економіки сільського господарства, формуванні фінансових ресурсів в цій галузі.

Так, у сільському господарстві головним засобом виробництва є земля, яка не амортизується, а отже не бере участі у формуванні собівартості продукції. Різний рівень її природної та економічної родючості та місцезнаходження сприяє утворенню у сільськогосподарських підприємств диференційованого прибутку (ренти). У складі основних виробничих фондів сільського господарства значне місце займає жива худоба. По продуктивній худобі амортизація не нараховується. Тобто, вартість худоби не переноситься на собівартість виробленої продукції.

Є ще одна особливість у сільськогосподарських підприємств. Вона пов'язана з тим, що значна частина виробленої продукції не реалізується за межами підприємства, а залишається всередині господарства для відтворення, тобто не набирає грошової форми.

Природний процес вирощування тварин і рослин зумовлює тривалий обіг оборотних коштів, авансованих у виробництво. У рослинництві він триває один рік, у тваринництві – дев'ять місяців, тому значна частина продукції сільськогосподарських підприємств реалізується в кінці року [5]. Отже, специфіка формування фінансових ресурсів в сільському господарстві полягає в тому, що фінансовий результат їх господарської діяльності можна визначити лише в кінці поточного року.

Харчова промисловість включає сукупність галузей, що виробляють продовольчі товари. До її складу входить харчосмакова, що включає цукрову, борошномельно-круп'яну, хлібопекарну, макаронну, кондитерську, олійну, спиртову, виноробну, плодоовочеконсервну та інші галузі, м'ясна і молочна, тютюнова і ефіроолійна галузі.

Привабливість харчової промисловості для інвесторів полягає у швидкості обігу капіталу. Це зменшує ризики інвесторів. Інвестування в харчову промисловість передбачає використання власних доходів підприємств як джерел фінансування. Важливим джерелом

інвестування підприємств харчової промисловості також є державні капітальні вкладення.

Іноземний капітал присутній нині практично в кожній країні світу. Його роль у національній економіці країни-реципієнта постійно зростає. Це пояснюється не лише поглибленням процесу глобалізації світового господарства, що передбачає дедалі більшу взаємопов'язаність та взаємозалежність країн. Цьому сприяє і підвищення ефективності галузей господарств країн, в які залучено іноземні інвестиції.

Результатом залучення прямих іноземних інвестицій в галузі господарства є прямі і непрямі ефекти. Прямий вплив характеризується відмінностями у показниках ефективності діяльності вітчизняних підприємств та підприємств з іноземними інвестиціями. Непрямі ефекти безпосередньо стосуються діяльності національних підприємств і визначають вплив прямих іноземних інвестицій на їхню діяльність через взаємодію з підприємствами, в які залучено іноземний капітал. Розрізняють п'ять основних типів таких ефектів: передача технологій, ефект надолуження, ефект конкуренції, ланцюговий ефект, який виникає при взаємодії вітчизняних підприємств і підприємств з іноземними інвестиціями, та ефект навчання. Тобто, іноземні інвестиції пов'язуються із проникненням в країну нових технологій, знань і методів організації виробництва в галузях господарства. Саме це і є аргументом на користь ширшого залучення іноземного капіталу в економіку країн.

Однак, є і негативні тенденції, які характерні при залученні іноземних інвестицій. Вони пов’язані з тим, що після освоєння інвестицій транснаціональні корпорації починають вивозити капітал за межі країни. В окремих випадках іноземні інвестори мобілізують внутрішні ресурси (матеріальні та інтелектуальні) для власних потреб, тобто може мати місце дискримінація місцевого господарського потенціалу. Досить часто технології, які надаються інвесторами, не є передовими та сучасними.

Швейцарський і французький економіст та історик С. Сісмонді був першим, хто розглядав інвестування як явище, що справляє негативний вплив на економіку. На його думку, міжнародний рух капіталів базується на рівні прибутковості та податковій політиці: прибуток, не урізаний податками може сприяти припливу капіталів, але

за інших умов забезпечуватиме й відплив надлишкових коштів. Отже, поза контролем держави цей процес дестабілізує економіку [52].

І. Лукінов, визначаючи головні вектори активізації інвестиційної політики, вказує на необхідність розраховувати, передусім на власні джерела інвестування. На його думку, внутрішні можливості капіталовкладень криються у самому відтворювальному процесі (кошти амортизаційних фондів, нагромадження підприємств з прибутку і рентних доходів, кошти державного і місцевого бюджетів, нарешті, кредитні ресурси банків) [26].

Отже, іноземні інвестиції не є панацеєю від усіх негараздів. Використання іноземного капіталу – це неоднозначний за своїми наслідками для країни-реципієнта процес, який проявляється через складну взаємодію комплексу позитивних і негативних тенденцій на макро-, мезо-, і мікрорівнях. Для оптимізації вироблення критеріїв ефективності державної інвестиційної політики вирішальну роль слід віддавати національним інтересам.

Територіальна організація інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості передбачає:

- розміщення інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в сільське господарство та харчову промисловість з урахуванням інвестиційного клімату в державі та інвестиційної привабливості в регіоні;

- науково обґрунтоване територіальне регулювання інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві;

- оптимізацію впливу інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості на соціально-економічний розвиток території (рис. 1.2).

Територіальне регулювання інвестиційної діяльності передбачає законодавчо-правове регулювання, інституційно-управлінське забезпечення та адміністративно-економічні заходи, спрямовані на вдосконалення територіальної організації інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості.

Рис. 1.2. **Територіальна організація інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості**

Оптимізація впливу інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості на соціально-економічний розвиток території передбачає створення нових робочих місць, підвищення продуктивності праці, зростання рівня заробітної плати, впровадження екологічно безпечних технологій виробництва, забезпечення продовольчої безпеки регіонів.

Інвестиційна діяльність здійснюється з урахуванням визначених принципів. На думку Ю. Качаєва найголовнішими принципами, які необхідно враховувати при вдосконаленні територіальної організації інвестиційної діяльності є наступні: принцип об'єктивності територіальних процесів інвестиційної діяльності; принцип зростання впливу глобалізаційних процесів на територіальну організацію інвестиційної діяльності; принцип зумовленості інвестиційної діяльності ринковими процесами; принцип самостійності інвестиційної діяльності; принцип провідної ролі інвестиційної діяльності в соціально-економічному розвитку регіонів; принцип соціально-економічної ефективності інвестиційної діяльності у регіонах; принцип

регіональної ефективності інвестиційної діяльності. [18]. Саме ці принципи є визначальними для територіальної організації інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості.

Інвестиційна діяльність в агропродовольчому виробництві має галузеву і територіальну структуру (рис. 1.2). Під *галузевою структурою* інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві ми розуміємо розподіл інвестицій за галузями. Такими є галузі рослинництва та тваринництва в сільському госмодарстві, галузі харчової промисловості.

Територіальна структура інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві включає регіональні та локальні елементи. Межі регіональних елементів територіально співпадають з межами одиниць адміністративно-територіального устрою. Тобто, територіальний аналіз інвестицій в сільське господарство та харчову промисловість здійснюється на рівні держави та регіонів.

Хоча сільське господарство має континуальний характер розміщення, а харчова промисловість – дискретний. Тому в результаті інвестиційної діяльності в харчовій промисловості формуються локальні елементи її територіальної структури. Локальними елементами територіальної структури інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві виступають ядра та центри інвестиційної активності. Ядра інвестиційної активності формуються на базі найпотужніших регіональних агропромислових вузлів (агропромислових вузлів першого порядку) [40]. Центри інвестиційної активності утворюються на основі агропромислових вузлів другого порядку.

Власне суспільно-географічний аналіз інвестиційної діяльності в агропродовльчому виробництві передбачає оцінку інвестиційних процесів в сільському господарстві та харчовій промисловості на регіональному рівні з врахуванням потенційних можливостей кожного регіону та особливостей його інвестиційного середовища.

Внаслідок порушення інвестиційного процесу в сільському господарстві та харчовій промисловості може сформуватися інвестиційна проблема. В більшості країн з ринковою економікою

для вирішення таких проблем важливу роль відіграє науково обґрунтована політика держави щодо активізації інвестиційного

процесу. Саме вона визначає реальні джерела, напрями, структуру інвестицій, здійснення раціональних та ефективних заходів для виконання загальнодержавних, регіональних і місцевих програм розвитку агропромислового виробництва. Основними механізмами при цьому є податково–амортизаційна та фінансово–кредитна політика.

Під ***державною інвестиційною політикою*** в сільському господарстві та харчовій промисловості ми розуміємо сукупність правових, адміністративних та економічних заходів держави, спрямованих на активізацію або гальмування інвестиційних процесів. Державна інвестиційна політика може бути активною і пасивною. Активна позиція передбачає застосування методів правового та економічного змісту і обмеження безпосереднього адміністративного втручання в інвестиційні процес до мінімуму.

Слабкість державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості обумовлює посилення ролі регіонів в активізації інвестиційних процесів. Регіональний аспект є невід'ємною складовою державної інвестиційної політики в агропродовольчому виробництві.

Теорія і практичний досвід економічно розвинутих країн показують, що жодний регіон не здатний досягти конкурентоспроможності в абсолютно всіх можливих галузях сільського господарства та харчової промисловості. Увагу необхідно зосередити на тих виробництвах, які мають найоптимальніші природно-ресурсні та соціально-економічні чинники розвитку саме в даному регіоні. Тому виникає необхідність розробки *регіональних програм інвестиційного розвитку в агропродовольчому виробництві.* Інститутом аграрної економіки УААН України розроблено методичні рекомендації з розробки регіональних інвестиційних програм в АПК України. Їх створення та реалізація дає можливість врахувати особливості окремих регіонів щодо інвестиційного середовища і ресурсної бази розвитку сільського господарства та переробної промисловості. Регіональні інвестиційні програми в АПК з точки зору регіональної політики розглядаються як потужні важелі управління інвестиційним процесом та засоби посилення ролі регіонів в управління агропромисловим виробництвом України [32]. Адже інвестиційний потенціал агропродовольчого виробництва регіону – це складова інвестиційного потенціалу продовольчого комплексу

держави. Водночас регіональний АПК є економічно самостійною, збалансованою системою. Тому лише узгодження регіональних та державних інвестиційних інтересів може формувати науково обґрунтовану інвестиційну політику в АПК. При цьому взаємоузгоджена інвестиційна політика держави та регіону повинна враховувати ситуацію в державному та регіональному інвестиційному середовищі (на регіональному інвестиційному ринку, інвестиційний клімат на макро-, мезо- та мікрорівнях тощо).

Насамперед, для розробки регіональних інвестиційних програм в АПК визначається їх стратегічна мета, завдання та принципи. При визначенні стратегічних цілей і регіональних пріоритетів розвитку АПК кожний регіон повинен зважати на наявні природні ресурси (кліматичні, особливості рельєфу, водні ресурси, сільськогосподарські типи земель), трудові ресурси (природне відтворення сільських жителів, рівень зайнятості, безробіття, освітньо-кваліфікаційний рівень трудових ресурсів), фінансові, техніко-технологічні та інфраструктурні ресурси, реалізаційні можливості регіону (динаміка доходів населення, зміни цін на продовольчу продукцію, структура споживання продуктів харчування) та екологічні особливості території [32].

Стратегічною метою регіональних інвестиційних програм в АПК є підвищення рівня життя та соціального захисту населення регіону на основі активізації інвестиційної діяльності. В регіональних інвестиційних програмах передбачається виконання таких основних завдань [13]:

досягнення обсягів виробництва і переробки сільськогосподарської продукції відповідно до потреб споживачів, що гарантує продовольчу безпеку регіону;

впровадження наукоємних технологій у рослинництві та тваринництві та ресурсозберігаючих технологій у переробній промисловості;

підвищення конкурентоспроможності продукції АПК на внутрішньому та зовнішньому ринках і формування експортних ресурсів;

розвиток малого та середнього бізнесу і розширення обсягів підприємницької діяльності в АПК;

створення нових робочих місць з метою вирішення проблеми зайнятості населення регіону;

формування ринкової та інвестиційної інфраструктури регіону;

проведення екологозахисних заходів в агропромисловому виробництві.

Регіональні інвестиційні програми складають і з урахуванням таких принципів [13]:

комплексності і системності розв'язання соціально-економічних проблем розвитку АПК регіонів;

пропорційності й збалансованості розвитку продуктових під комплексів АПК;

пріоритетності розвитку галузей АПК в економіці регіону;

керованості з боку місцевої виконавчої влади;

оптимального поєднання загальнодержавних, регіональних і місцевих інтересів та повнішого залучення ресурсного потенціалу регіону.

Розробка регіональної інвестиційної програм включає такі основні блоки [32]:

I. Стратегічний. В ньому визначаються стратегії перспективного розвитку АПК регіону, обґрунтовується раціональна галузева структура агропромислового виробництва з урахуванням передумов і факторів його розвитку, визначаються пріоритетні галузі спеціалізації регіонального АПК, напрямки розвитку виробничої і соціальної інфраструктури регіону.

II. Аналітичний. В ньому дається оцінка природного і соціально-економічного потенціалу розвитку АПК, оцінюється сучасний стан агропромислового виробництва, аналізується інвестиційна привабливість галузей АПК та інвестиційна діяльність в регіоні.

III. Прогнозний В ньому визначаються прогнозні показники виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки, зберігання і реалізації та потреби регіону в обсягах інвестицій. В розділі зазначаються розроблені заходи щодо підвищення інвестиційної привабливості регіонального АПК, пропозиції щодо створення спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку регіону.

IV. Фінансово-організаційний. В ньому визначаються шляхи, джерела і форми надходження інвестицій, заходи щодо створення інвестиційних фондів і компаній та управління реалізацією інвестиційної програми в АПК.

1.2. Інвестиційна привабливість агропродовольчого виробництва

У процесі аналізу інвестиційної діяльності необхідно враховувати різницю у змісті понять „інвестиційний клімат" та „інвестиційна привабливість". Ю. Качаєв вважає, що у процесі оцінки рівня інвестиційної привабливості регіонів до уваги беруться загальноекономічні, ринкові, соціальні, криміногенні та екологічні чинники. При визначенні інвестиційного клімату важливо враховувати загальнодержавні чинники та умови інвестування, насамперед, політичну ситуацію та законодавче забезпечення інвестиційної діяльності [53].

Ефективна інвестиційна діяльність можлива за умови створення сприятливого інвестиційного клімату як економіко-географічного середовища в державі, в якому відбуваються інвестиційні процеси. Інвестиційний клімат формується під впливом організаційно-правових, економічних та соціальних чинників, що визначають умови інвестиційної діяльності в державі та регіонах. У кінцевому рахунку ці чинники визначають ступінь ризику інвестування та можливість ефективного використання капіталовкладень.

Критерієм сприятливості чи несприятливості інвестиційного клімату є фінансові результати діяльності підприємств. Це, насамперед, такі показники, як швидкість оборотності капіталу, прибутковість інвестицій, обсяги капіталовкладень. Соціально-економічними критеріями інвестиційної діяльності є продовольча безпека, рівень добробуту населення та його купівельна спроможність.

Інвестиційна привабливість території – це сукупність індикаторів, що відображають вплив чинників, які визначають обсяги, динаміку, напрями, структуру та ефективність залучення інвестицій.

Науковцями розроблено різні варіанти оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Зокрема, одну з перших комплексних методик оцінки інвестиційної привабливості регіонів було розроблено під

керівництвом І. Бланка. За цією методикою аналіз інвестиційної привабливості регіонів базується на статистичних даних та узагальнених синтетичних показниках ефективності окремих інвестиційних проектів за такими складовими:

- рівень розвитку економіки регіону;
- рівень розвитку інвестиційної інфраструктури;
- демографічна характеристика регіону;
- рівень розвитку ринкових відносин та ринкової інфраструктури;
- рівень інвестиційних ризиків [4].

Цю методику було поглиблено і деталізовано С. Гуткевич [13]. На її думку, в межах першої групи факторів мають аналізуватися показники оцінки загальноекономічного розвитку регіону, які включають вивчення потенційної потреби регіону в обсягах інвестицій, аналізі можливості інвестування за рахунок власних джерел фінансування, загальної ємності регіонального ринку.

Друга група факторів передбачає аналіз інвестиційної інфраструктури з метою визначення можливості темпів реалізації інвестиційних проектів.

При оцінці третьої групи факторів запропоновано вивчення демографічної ситуації, зайнятості та безробіття населення, рівня використання кваліфікованої робочої сили та потенційного попиту на продукцію.

Четверта група факторів характеризує розвиток ринкових відносин та стан ринкової інфраструктури, при оцінці яких, має враховуватись ставлення місцевих органів управління до ринкових реформ та створення відповідного клімату для функціонування підприємницьких структур.

Прийняття рішення про інвестування здійснюється на основі аналізу п’ятої групи факторів – інвестиційних ризиків. Ці фактори визначаються на основі вивчення правових, економічних, соціальних, криміногенних, екологічних та інших умов здійснення інвестиційної діяльності в регіоні.

С. Гуткевич також було визначено значимість кожної групи факторів в загальній оцінці інвестиційної привабливості регіону. Так, частка першої групи факторів складає 35% у загальній оцінці

інвестиційної привабливості регіону, другої групи – 15%, третьої групи – 15%, четвертої групи – 25% та п'ятої групи факторів – 10% [13].

Інвестиційна привабливість регіону для іноземних інвесторів також може визначатися за системою факторів, які, за С. Гуткевич, доцільно поділити на [13]:

- загальні фактори, що характеризують інвестиційний клімат країни. Сюди відносяться політична та фінансова стабільність, правові гарантії захисту інтересів інвесторів, ступінь розвиненості інвестиційної інфраструктури, ринкових відносин, питома вага державного сектору інвестування, рівень інвестиційних ризиків, умови страхування тощо;
- галузеві фактори, які визначають рівень капіталоємності та прибутковості різних галузей;
- територіальні фактори, що характеризують наявність природних, трудових ресурсів, транспортну інфраструктуру тощо;
- індивідуальні фактори, тобто рейтингова оцінка, місце розташування, земельна площа, наявність виробничих фондів, показники балансу суб'єкту підприємницької діяльності тощо.

Інший підхід оцінки інвестиційної привабливості агропромислового виробництва регіону та для іноземних інвесторів був запропонований А. Гайдуцьким. Як свідчить зарубіжний досвід, до проблеми оцінки інвестиційної привабливості галузей АПК для іноземних інвестицій, слід підходити, насамперед, з позицій потенційного інвестора. Виходячи з цього положення вченим були запропоновані такі основні складові інвестиційної привабливості АПК, як ресурсна, інфраструктурна, фіскальна та регуляторна привабливість [9].

При оцінці ресурсної складової інвестиційної привабливості слід враховувати кількісний вимір комерційної ефективності структури земельних та сільськогосподарських угідь, посівних площ різних культур, родючості ґрунтів, агрокліматичних передумов, забезпеченості трудовими та матеріально-технічними ресурсами. Для досягнення цієї мети, на думку А. Гайдуцького, має бути застосований індексний метод як система співвідношень показників ресурсної забезпеченості АПК України та окремих її регіонів відповідно до середніх показників у Європі та країнах походження інвестицій.

Головна ідея розробки такої системи полягає у забезпеченні іноземних інвесторів як кількісними, так і порівняльними характеристиками інвестиційної привабливості агропромислового виробництва, які надають об'єктивнішу інформацію і є значно легшими для сприйняття та розуміння потенційним інвестором.

Інфраструктурна привабливість, а саме оцінка рівня розвитку виробничої, сервісної та соціальної інфраструктури, є не менш важливим показником інвестиційної привабливості, ніж ресурсна база. В окремих випадках цей показник є першочерговим і визначальним для прийняття інвестором рішення про інвестування. Основними показниками виміру інфраструктурної привабливості АПК є показники насиченості об'єктами інфраструктури (за кількістю і вартістю) на одиницю площі.

Під фіскальною привабливістю, на думку А. Гайдуцького, розуміють, насамперед, види та кількість податків і зборів, їх рівень (податкове навантаження) та бюрократизацію процедури стягнення податків [9].

Регуляторна привабливість АПК оцінюється інвесторами як ступінь лібералізації системи економічних відносин. При цьому враховуються земельні, майнові, трудові, підприємницькі, управлінські та інші відносини підприємців та потенційних інвесторів з органами влади, селянами та іншими суб'єктами життєдіяльності в сільській місцевості. Основним показником, за яким можна, на думку А. Гайдуцького, оцінити рівень лібералізації (дерегуляції) системи економічних відносин є зростання кількості їх суб'єктів на одиницю площі [9].

Отже, узагальнюючи наявний досвід, доцільно виділити чотири складових інвестиційної привабливості в агропродовольчому виробництві (рис. 1.3):

- ресурсну, що включає рівень забезпеченості агропромислового виробництва агрокліматичними, трудовими та матеріально-технічними ресурсами;

- інфраструктурну, що визначається наявністю виробничої, сервісної та соціальної інфраструктури;

- регуляторну, що пов'язана із станом підприємницького

середовища в економіці в цілому та галузі зокрема;

- фіскальну, сутність якої визначає рівень податкового навантаження.

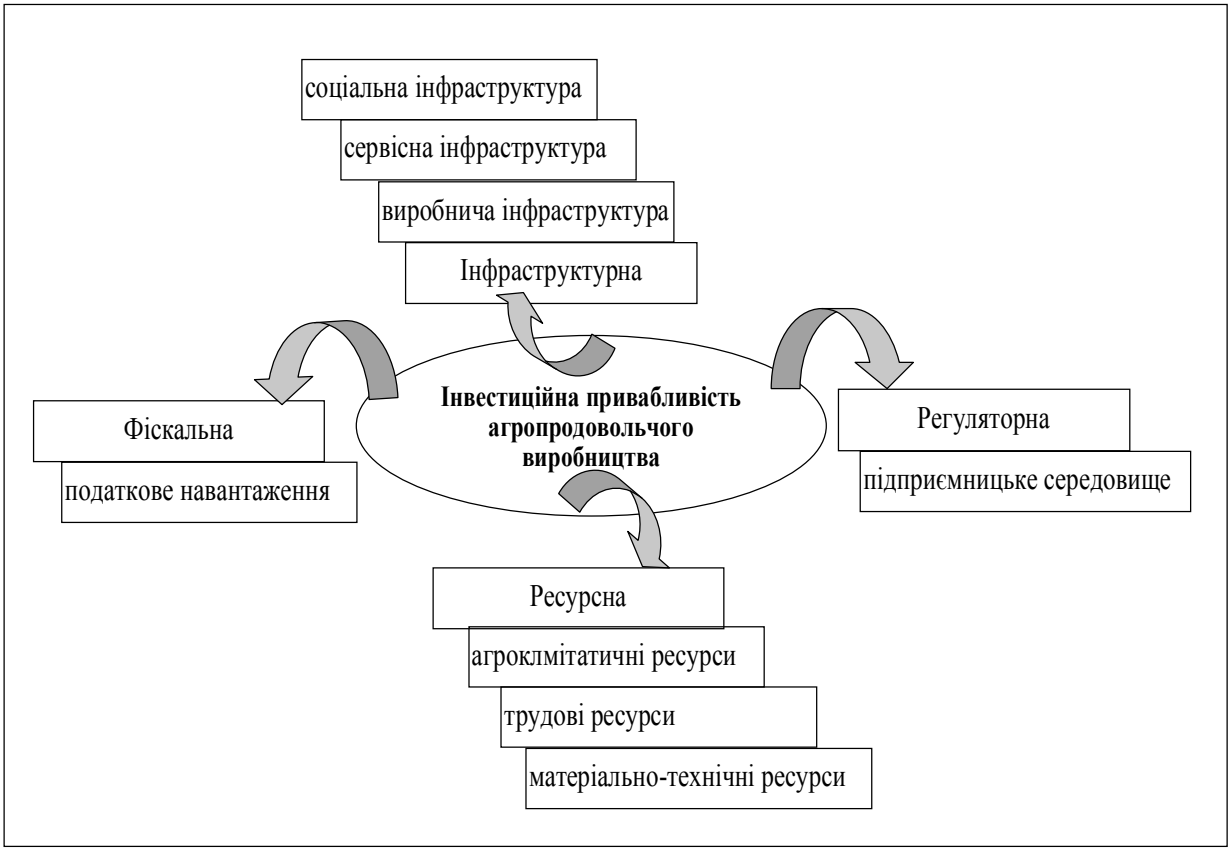

Рис. 1.3. **Інвестиційна привабливість сільського господарства та харчової промисловості**

Дослідження, присвячені розробці методики порівняльної оцінки інвестиційної привабливості, здійснюються майже три десятиліття. Перші засади такого дослідження закладено у працях Гарвардської школи бізнесу. Для оцінки інвестиційної привабливості країн було визначено експертну шкалу, що охоплювала такі характеристики: правові умови щодо вітчизняних та іноземних інвесторів, можливості вільного вивозу капіталу, стабільність національної валюти, специфіка політичної ситуації, можливості залучення національного капіталу, рівень інфляції. Проте, такі показники не дають повної характеристики інвестиційної привабливості регіону і повинні доповнюватись відповідно до мети інвестиційної діяльності даними про інвестиційний клімат.

На нашу думку, наведені методики аналізу та оцінки інвестиційної

привабливості агропромислового виробництва регіонів більшою мірою зорієнтовані на вивчення економічного середовища і не приділяють достатньої уваги значенню суспільно-географічних факторів. Так, наприклад, транспортну інфраструктуру не можна оцінити належним чином лише за показником щільності транспортних шляхів, оскільки велике значення для організації виробництва має і якісна характеристика транспортних шляхів, наявність транспортних засобів тощо. Оцінка виробничої інфраструктури повинна включати аналіз її розміщення. При дослідженні інвестиційної привабливості регіону не менш важливим є аналіз його економіко-географічного положення.

Суспільно-географічне дослідження інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості передбачає регіональний аналіз чинників інвестиційної діяльності через оцінку правових, організаційних та управлінських чинників, природно-ресурсного потенціалу агропродовольчого виробництва, факторів соціально-економічного змісту. З точки зору суспільно-географічного дослідження, варто визначити такі основні групи чинників, що визначають інвестиційну діяльність в АПК регіонів [32]:

- *організаційно-управлінські та правові чинники.* До цієї групи відносяться державні заходи спрямовані на покращення інвестиційного клімату країни, законодавчо-правова база, види і кількість податків та зборів, їх рівень (податкове навантаження), пільги, митне регулювання. Такі чинники характеризують ступінь лібералізації земельних майнових трудових, підприємницьких та управлінських відносин підприємців та інвесторів АПК з органами влади та суб'єктами господарювання у сільській місцевості.

- *соціально-економічні чинники.* Це найбільша група чинників, до якої відносяться ефективність фінансово-кредитної системи, продовольчі потреби жителів регіону, рівень продовольчої доступності, рівень регіональної продовольчої безпеки, основні її загрози, кон'юнктура агропродовольчого ринку, рівень розвитку ринкової інфраструктури (іпотечний механізм кредитування, біржова торгівля тощо), рівень рентабельності господарства, транспортне забезпечення, основні виробничі фонди підприємств, рівень заробітної плати працівників агропромислового комплексу, рівень інфляції, продуктивність праці тощо.

- *ресурсні чинники.* До цієї групи належать стан та родючість

ґрунтів, структура земельних та сільськогосподарських угідь, посівних площ різних культур, кліматичні умови, забезпеченість прісною водою, екологічна ситуація. Аналізується забезпеченість трудовими (демографічна ситуація, розселення населення, рівень зайнятості та безробіття, рівень та особливості урбанізації) та матеріально-технічними ресурсами, економіко-географічне положення регіону.

Ми розділяємо цю точку зору і вважаємо, що основними чинниками, які зумовлюють інвестиційну діяльність в агропродовольчому виробництві, є організаційно-управлінські, правові, соціально-економічні та ресурсні чинники (рис. 1.4).

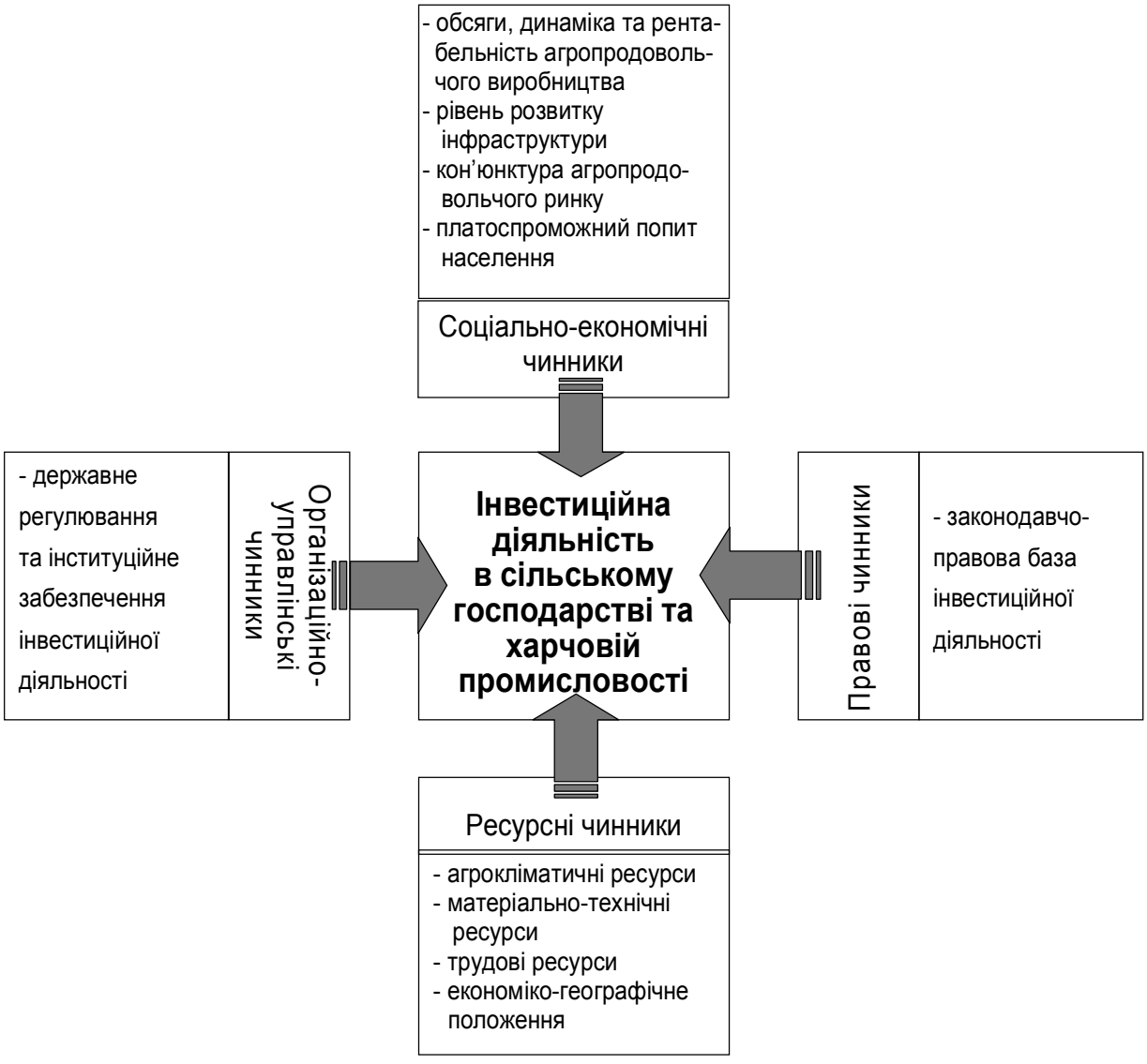

Рис. 1.4. **Чинники інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості**

Організаційно-управлінські чинники включають державне регулювання та інституційне забезпечення інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості. Правові чинники передбачають законодавчо-правове забезпечення інвестиційної діяльності. Ресурсні чинники інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості включають агрокліматичні, матеріально-технічні та трудові ресурси, а також економіко-географічне положення.

До соціально-економічних чинників належать обсяги, динаміка та рентабельність агропромислового виробництва, рівень розвитку ринкової інфраструктури, кон'юнктура агропродовольчого ринку та платоспроможний попит населення.

Інвестиційну привабливість для інвесторів визначають чинники, що формуються на загальнодержавному, регіональному та локальному рівнях. Враховуючи специфіку виробництва в сільському господарстві та харчовій промисловості, оцінку інвестиційної привабливості сільськогосподарських та переробних підприємств доцільно проводити з урахуванням регіональних особливостей.

До загальнодержавних чинників інвестиційної привабливості відносяться інвестиційний клімат, що включає правові гарантії захисту інтересів інвесторів, політичну та фінансову стабільність інвесторів, розвиток інвестиційної інфраструктури, формування стимулюючих ринкових відносин. Для формування привабливості агропродоволчого виробництва необхідна політична стабільність в державі.

Однією з основних складових привабливого інвестиційного клімату в агропромисловому виробництві є обмеження адміністративних функцій управління органів виконавчої влади.

Так, наприклад, органи виконавчої влади не повинні безпосередньо брати участь у вирішенні питань, пов'язаних із забезпеченням сільськогосподарських товаровиробників матеріально-технічними ресурсами.

Проведення політики невтручання в господарську діяльність підприємств гарантує надходження додаткових інвестицій в агропромисловий комплекс. Суттєве значення в державному управлінні інвестиційним процесом має амортизаційне регулювання. Прискорена амортизація стимулює інтенсивне відновлення засобів

виробництва, знижує інфляційний ризик, сприяє модернізації виробництва, інноваційному процесу.

Інвестиційна привабливість регіонів – це інтегральна характеристика регіонів країни з точки зору перспективності розвитку їх господарства, інвестиційного клімату, можливостей отримання інвестицій. Регіональні чинники інвестиційної привабливості включають наявність сировини, робочої сили, транспортної інфраструктури, ємність ринку збуту, природно-кліматичні умови та рівень екологічної безпеки.

Локальні чинники інвестиційної привабливості включають місце розташування, земельну площу, наявність виробничих потужностей, фінансові показники підприємства (прибутковість, ліквідність, стабільність тощо).

1.3. Методичні основи суспільно-географічного дослідження інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві

Дослідження територіальної організації інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості включає такі послідовні взаємозв'язані етапи (рис. 1.5).

На ***першому етапі*** дослідження – ***концептуальному*** – розробляється концепція суспільно-географічного дослідження інвестиційної діяльності в агропродоволчому виробництві. У результаті опрацювання фахових літературних джерел визначаються сутність інвестиційної діяльності, інвестиційного процесу, територіальної організації інвестиційної діяльності. Інтегральною науковою категорією, що лежить в основі дослідження, є територіальна організація інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості. Розкриття сутнісних ознак, особливостей, структури даної категорії є важливою складовою концептуального етапу дослідження. З метою узагальнення суспільно-географічної сутності об'єкту дослідження доцільною є розробка логічної моделі територіальної організації інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві.

Іншим важливим аспектом дослідження інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві є визначення сутності, напрямів та заходів державної інвестиційної політики.

Концептуальний етап дослідження також передбачає з'ясування сутності та змістовного розмежування понять інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості. Методологічно важливим є визначення чинників інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості, що тісно пов'язане із інвестиційним кліматом та інвестиційною привабливістю території.

Рис. 1.5. **Логічна схема регіонального дослідження інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості**

На ***другому етапі*** дослідження – ***аналітично-оціночному*** – здійснюється територіальний аналіз та оцінка чинників інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості. Аналіз чинників найдоцільніше здійснювати за такими блоками: організаційно-управлінські та правові чинники, ресурсні чинники та соціально-економічні чинники.

Оцінка організаційно-управлінських та правових чинників інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві включає такі підетапи:

- аналіз законодавчо-правової бази інвестиційної діяльності;
- аналіз інституційного забезпечення інвестиційної діяльності;
- оцінка державної інвестиційної політики.

Оцінка ресурсних чинників інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві включає такі підетапи:

- оцінка та регіональний аналіз агрокліматичних ресурсів за такими складовими, як кліматичні умови та земельні ресурси території;
- оцінка та регіональний аналіз матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва та харчової промисловості за такими складовими, як забезпеченість основними засобами, тракторами, вантажними автомобілями та іншої спеціальною сільськогосподарською технікою;
- оцінка та регіональний аналіз трудових ресурсів з точки зору природного, механічного та освітньо-кваліфікаційного відтворення робочої сили в країні в цілому та у сільській місцевості зокрема.

Оцінка соціально-економічних чинників інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості передбачає виконання наступних підтепаів:

- загальний аналіз обсягів, динаміки та рентабельності агропромислового виробництва в державі;
- регіональний аналіз розвитку сільського господарства та харчової промисловості;
- оцінка рівня розвитку інфраструктури, що включає оцінку виробничо-транспортної та ринкової інфраструктури;
- оцінка кон’юнктури агропродовольчого ринку держави з точки зору виявлення товаронадлишкових та товародефіцитних сегментів на агропродовольчому ринку;
- оцінка платоспроможного попиту населення з врахуванням

динаміки заробітної плати та цін на продовольство.

Аналіз та оцінка чинників здійснюються з точки зору їх впливу на активізацію чи гальмування інвестиційних процесів в сілкому господарстві та харчовій промисловості.

Після поелементної оцінки доцільно провести *інтегральну (комплексну) оцінку чинників інвестиційної діяльності* в агропродовольчому виробництві та здійснити групування регіонів за інвестиційною привабливістю.

Базовими індикаторами, що використовуються на аналітично-оціночному етапі дослідження, є такі: тривалість вегетаційного періоду рослинницьких культур, тривалість безморозного періоду, вологість території, структура землекористування та структура сільськогосподарських угідь, наявність тракторів, вантажних автомобілів та іншої сільськогосподарської техніки в цілому та у розрахунку на 1000 га сільськогосподарських угідь, забезпеченість сільськогосподарською технікою у розрахунку на одне фермерське чи особисте підсобне господарство, наявність основних засобів в АПК, коефіцієнти природного скорочення населення, сальдо міграцій, рівень оплати праці, рівні зайнятості та безробіття, обсяги та щорічні прирости виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції та продовольства, рівень рентабельності агропромислового виробництва, густота автомобільних шляхів, насиченість території товарними біржами, агроторговими домами, співвідношення обсягів виробництва та споживання основних видів сільськогосподарської продукції та продовольства, рівень само забезпеченості регіонів продовольчими товарами, доходи населення.

На даному етапі дослідження методично важливою процедурою є визначення тісноти зв’язку базової сукупності індикаторів, що характеризують чинники, із результуючими показниками інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості, а також об’єднання їх в інтегральні фактори за подібністю та силою впливу.

На ***третьому етапі*** дослідження – ***аналітично-розрахунковому*** – здійснюється аналіз інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості держави.

Для *аналізу інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості* доцільно використовувати такі показники:

- обсяг інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій;

- динаміка обсягів інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій за період з 2004 до 2008 року;

- частка інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в сільське господарство та харчову промисловість у загальному обсязі інвестицій в регіони;

- регіональна структура обсягу інвестиційній в основний капітал та прямих іноземних інвестицій;

- обсяг інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в сільському господарстві у розрахунку на одного жителя сільської місцевості;

- обсяг інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в сільському господарстві у розрахунку на один гектар сільськогосподарських угідь;

- обсяг інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в сільському господарстві у розрахунку на одного працюючого в сільському господарстві;

- обсяг інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в харчовій промисловості у розрахунку на одного жителя;

- обсяг інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в харчовій промисловості у розрахунку на одного зайнятого в галузі;

- географічна структура прямих іноземних інвестицій в сільське господарство та харчову промисловість.

Результуючою процедурою аналітично-розрахункового етапу дослідження є *визначення рівнів інтенсивності інвестиційної діяльності* в сільському господарстві та харчовій промисловості, а також здійснення кластеризації і типізації регіонів за подібністю інвестиційних процесів.

На ***четвертому етапі*** дослідження – ***синтетично-конструктивному*** – з урахуванням сформульованої концепції та результатів аналізу інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості, зарубіжного досвіду визначаються найістотніші проблеми, напрями, критерії та заходи вдосконалення територіальної організації інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві держави.

Для кожного типу регіонів за інтенсивністю інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві проводиться аналіз пропозиції, ефективності реалізації та відповідності зональні спеціалізації інвестиційних проектів в сільському господарстві та харчовій промисловості.

В основу суспільно-географічного дослідження інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості доцільно покласти територіальний та системно-структурний методологічні підходи.

Територіальний підхід дає можливість на основі аналізу територіальної диференціації впливу чинників та інтенсивності інвестиційної діяльності в сільському господарстві і харчовій промисловості виявити проблеми та шляхи оптимізації територіальної організації інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві.

Системно-структурний підхід дає можливість розглядати об'єкт дослідження як цілісну систему, що характеризується властивостями структурності, функціональності, ієрархічності, динамічності. Інвестиційна діяльніст в сільському господарстві та харчовій промисловості характеризується багатоаспектністю структури, поліфункціональністю та нестійкістю розвитку.

Дослідження інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві традиційно включає використання світоглядно-філософських, загальнонаукових та суспільно-географічних методів.

Виявлення причинно-наслідкових зв'язків формування та еволюції територіальної організації інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості здійснюється з використанням світоглядно-філософського *методу діалектики*. Даний метод дозволяє виокремити об'єкт дослідження, узагальнити вихідні факти і явища, аргументувати висновки.

Концептуальний етап дослідження включав використання монографічного, літературного методів, методу наукового узагальнення. На аналітичному та синтетичному етапах дослідження використано цілісну систему фахових методів, що включає:

- методи порівняльно-географічного аналізу;
- методи таксономічного групування та типізації (зокрема, індексного методу, кластерного аналізу);
- методи математико-статистичного аналізу (зокрема,

кореляційного аналізу);

- методи графічного та картографічного моделювання.

Суттєві регіональні відміни у обсягах та динаміці інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в сільське господарство і харчову промисловість зумовлюють використання *методу порівняльно-географічного аналізу*. Він ефективний при визначенні територіальної диференціації інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості регіонів. Важливий цей метод і для визначення інтенсивності інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості регіонів з використанням таких показників, як обсяги інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одного працюючого в галузі, на одного жителя сільської місцевості, на один гектар сільськогосподарських угідь тощо.

Для аналізу інтенсивності інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості регіонів доцільно використовувати *індексний метод*, сутність якого полягає в тому, що на основі певної групи показників інвестиційної діяльності здійснюється групування регіонів за її інтенсивністю. Індекси обраховуються шляхом співставлення значень кожного показника із найгіршим серед усієї сукупності територіальних одиниць, а на їх основі визначаються сумарні індекси, що дозволяють диференціювати регіони.

З метою виявлення подібності регіонів за перебігом інвестиційних процесів використовується *метод кластерного аналізу*. Його сутність полягає у пошуку подібності різних територіальних одиниць в просторі показників, що характеризують певний процес чи явище. Так, для групування регіонів використано дві групи показників. Перша – показники результативності інвестиційної діяльності у харчовій промисловості, друга – показники, що комплексно характеризують результативність інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості. Результати групування унаочнюються у вигляді дендрограми кластеризації, на горизонтальній осі якої зазначаються регіони, а вертикальній – відстані їх подібності.

Важливими критеріями *типізації* регіонів за особливостями інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві є рівень інтенсивності інвестиційних процесів в сільському господарстві та харчовій промисловості, рівень інвестиційної активності, ступінь

диверсифікації структури інвестування в регіоні. Актуальною також є типізація регіонів за результативністю інвестування, в основі якої лежить співвідношення між рівнем соціально-економічного розвитку регіонів та рівнем інвестиційної активності [53].

Пошук тісноти зв'язку між показниками, які характеризують вплив чинників та результативність інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості, здійснюється з використанням *кореляційного аналізу*. Для цього обраховуються парні коефіцієнти кореляції Пірсона, величина яких дозволяє визначити тісноту зв'язку. Якщо значення коефіцієнта кореляції перевищує 0,7, то можна стверджувати про істотність зв'язку, а отже включення відповідного показника до інтегрального (комплексного) аналізу чинників територіальної організації інвестиційної діяльності в АПК.

Використання *графічного методу* дає можливість систематизувати інформацію, дослідити взаємозв'язки складових інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві, проаналізувати динаміку регіональних відмін інвестиційних процесів.

Складність територіальних явищ та процесів в інвестиційній діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості зумовлює необхідність застосування *методу картографічного моделювання*. Використання картографічного методу дослідження інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості сприяє системному та комплексному уявленню про їх розвиток в регіонах. Картографічні моделі можуть використовуватися не лише для аналізу інвестиційних процесів в агропродовольчому виробництві, а також для оцінки перспектив інвестиційної діяльності, прогнозування її розвитку.

Розділ 2. ЧИННИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

2.1. Організаційно-управлінські та правові умови

Потенційно агропродовольче виробництво України є інвестиційно привабливим для інвесторів, що зумовлено її географічним положенням, агрокліматичними умовами, чисельністю споживачів продовольства, попитом на нього, рівнем освіченості та професійної підготовки зайнятих в сільському господарстві і харчовій промисловості та рівнем оплати їх праці. Однак, організаційно-правові передумови здійснення інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві в Україні не завжди відповідають потребам стимулювання інвестиційної діяльності.

В Україні створено законодавчо-нормативну базу для інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві, умови якої для національних та іноземних інвесторів однакові. Відповідно до ч. 4 ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання.

В цілому інвестиційну діяльність на території України регулюють понад 200 нормативних документів. Основним чинним законодавчим актом регулювання інвестиційної діяльності у державі є Господарський кодекс України. Прийняті спеціальні закони, які регулюють інвестиційну діяльність. Це Закони України „Про інвестиційну діяльність", „Про режим іноземного інвестування", „Про захист іноземних інвестицій в Україні", „Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків", „Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні

інвестиційні фонди)", „Про інноваційну діяльність", „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні". В ряді Законів містяться норми, що також регулюють інвестиційну діяльність. Це стосується Закону України „Про зовнішньоекономічну діяльність", „Про підприємництво", „Про підприємства в Україні".

Важливе значення для регулювання інвестиційної діяльності мають укази Президента і постанови Кабінету Міністрів України, зокрема „Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні", Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора, постанова Національного банку України „Про врегулювання питань іноземного інвестування в Україну".

В Україні також розроблені документи програмного характеру. Це Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 22 грудня 2001 року.

Важливим правовим джерелом у регулюванні іноземного інвестування є міжнародні договори, укладені Україною з багатьма країнами світу. Такими документами є двосторонні та багатосторонні угоди і договори.

Чинні закони визначають загальні, правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності для забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна її суб'єктів та ефективного функціонування економіки. При цьому особливе значення мають визначені права інвесторів, гарантії цих прав та захисту інвестицій, умови державного регулювання інвестиційної діяльності. Це важливо для того, щоб інвестор самостійно визначив обсяги, напрями та ефективність інвестиційної діяльності. Водночас майже в кожному пункті проголошених гарантій прав і захисту інвестицій різних законодавчих актів застерігається, що вони можуть бути порушені державою в межах її компетенції або шляхом прийняття обмежувальних законодавчих актів.

З огляду на ситуацію і проблеми інвестиційної діяльності в Україні найважливішими серед законодавчих актів є наступні. Насамперед, це Господарський кодекс України, прийнятий як Закон України від 16 січня 2003 року. В ньому визначаються поняття іноземного інвестора, видів іноземних інвестицій, форм здійснення

іноземних інвестицій, принципи оцінки іноземних інвестицій, доповнюється поняття „правового режиму іноземних інвестицій", встановлюються правові норми державної реєстрації іноземних інвестицій, діяльності суб'єктів господарювання з іноземними інвестиціями в Україні" [12]. Господарський кодекс України визначає мінімальні частки іноземних інвестицій в статутному фонді підприємства з іноземними інвестиціями до 10% та затверджує гарантії здійснення іноземних інвестицій.

У Законі України „Про інвестиційну діяльність" від 18 вересня 1991 року визначаються загальні правові, економічні та соціальні умови здійснення інвестиційної діяльності на території України. В ньому визначено зміст прав, інтересів і відповідальності суб'єктів інвестиційної діяльності. В Законі визначено сутність інвестицій, види іноземних інвестицій, суб'єкти і об'єкти інвестиційної діяльності, порядок здійснення та загальні засади державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні .

У Законі України „Про режим іноземного інвестування" від 19 березня 1996 року визначено види і форми іноземного інвестування в Україні, загальний порядок реєстрації та контролю за здійсненням іноземних інвестицій, загальні засади функціонування підприємств з іноземними інвестиціями, здійснення іноземних інвестицій на основі концесійних договорів, договорів (контрактів) про виробничу кооперацію та спільне виробництво. Особливу увагу в Законі приділено питанням іноземного інвестування у спеціальних (вільних) економічних зонах. Згідно Закону в Україні може встановлюватися пільговий режим інвестиційної для окремих інвестиційних проектів із залученням іноземних інвестицій, які реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери чи регіонів.

Закон України „Про захист іноземних інвестицій на Україні" від 10 вересня 1991 року визначає положення щодо захисту інвестицій, прибутків, законних прав та інтересів іноземних інвесторів на території України. В ньому наголошується на необхідності дотримуватись іноземними інвесторами законодавства України, не завдавати шкоди її державним, соціальним та економічним інтересам. Закон гарантує перерахування за кордон прибутків іноземних інвесторів, отриманих на законних підставах, та встановлює порядок сплати ними податків.

У Законі „Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16 квітня 1991 року йде мова про впровадження правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Відповідно до Закону на території України можуть бути створені спеціальні економічні зони різного типу.

Державне регулювання інвестиційної діяльності визначається планами й програмами розвитку економіки, бюджетами та передбаченими в них обсягами державного фінансування різних галузей господарства. При цьому створюються пільгові умови інвесторам, які здійснюють інвестиції у найважливіші галузі та сфери економіки. Державне регулювання інвестиційної діяльності охоплює і пряме управління державними інвестиціями за допомогою системи податків, податкових ставок і пільг. Так, для регулювання інвестиційного попиту може вводитися диференційований податок на інвестиції, здійснюватись спеціальна амортизаційна політика, наприклад, з прискореною амортизацією основних фондів. При цьому державні органи та їх посадові особи не мають права втручатись у роботу суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності.

В Україні розроблено ряд галузевих програм розвитку сільського господарства та харчової промисловості, які містять розділи про інвестиційну діяльність в галузі, механізм її здійснення та очікувані результати. Це стосується таких програм, як Програма розвитку ріпаківництва в Україні на 2008-2015 роки, Галузева програма розвитку льонарства в Україні на 2006-2010 роки, Галузева програма розвитку хлібопекарської галузі на період до 2015 року, Програма розвитку спиртової галузі на 2007-2011 роки, Галузева програма розвитку садівництва України на період до 2025 року, Галузева програма розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року тощо. Програми передбачають проведення заходів із залучення інвестицій для придбання сільськогосподарської техніки, модернізації існуючих потужностей переробних підприємств, створення розгалуженої мережі малих та середніх переробних підприємств, впровадження інноваційних технологій з випуску продукції, що відповідає світовим стандартам якості. Для цього передбачається розробка виробничих проектів та бізнес-планів з урахуванням використання інвестицій, створення спільних підприємств. Планується використовувати як можливі джерела інвестицій інститути спільного інвестування, інноваційні фонди, лізингові фонди та компанії,

спеціалізовані фонди підтримки розвитку виробництва, банки та приватні інвестиції.

Підвищенню інвестиційної привабливості продовольчого комплексу сприяв Указ Президента України “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки” від 3 грудня 1999 року. Відповідно до Указу недержавні сільськогосподарські підприємства були реорганізовані в селянські (фермерські) господарства, приватні підприємства, кооперативи і товариства на основі приватної власності. Таким господарствам були списані борги, що значно підвищило їх інвестиційну привабливість.

Важливим для розвитку інвестиційних процесів є Указ Президента України „Про план першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності” від 10 квітня 2006 року. В ньому першочерговими заходами щодо активізації інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості названі визначення нових принципів і вимог щодо безпеки харчових продуктів та інформування споживачів про їх властивості; зміни до окремих законодавчих актів України щодо питань якості продукції з метою приведення норм у відповідність із європейськими стандартами; формування та розвиток ринку земель сільськогосподарського призначення.

В останні роки Україна реалізувала низку заходів, які сприяли активній інтеграції до світового економічного простору та зростанню її інвестиційної привабливості. Так було підписано міждержавні угоди про сприяння і взаємний захист інвестицій з понад 70 країнами світу. Україна уклала 60 міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування практично з усіма країнами СНД, Європи, багатьма країнами Азії, Північної та Південної Америки і кількома країнами Африки. У 2000 році в Україні було ратифіковано Вашингтонську Конвенцію 1965 року про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. Важливою подією стало те, що з 2008 року Україна отримала статус члена Світової Організації Торгівлі.

В цілому різними законодавчо-правовими документами України передбачено такі найважливіші положення при здійсненні інвестиційної діяльності та стимулюванні інвестиційних процесів, як державна гарантія захисту інвестицій, незалежно від форм власності; відшкодування збитків завданих внаслідок дій, бездіяльності або

неналежного виконання державними органами України чи посадовими особами передбачених законодавством обов`язків щодо іноземного інвестора; повернення інвестицій та доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі іноземному інвестору в разі припинення інвестиційної діяльності.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України „Про внесення змін у план заходів щодо виконання Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки" від 1 березня 2007 року було внесено зміни до положень Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки щодо прозорості процедури прийняття рішень органами виконавчої влади, стимулювання довготермінового банківського кредитування, розвитку інфраструктури внутрішнього ринку, розвитку фондового ринку.

Постановою Кабінету Міністрів України „Про заходи щодо удосконалення роботи органів виконавчої влади з інвесторами" від 26 листопада 2008 року було внесено пропозиції щодо створення єдиного інституційного механізму сприяння досудовому врегулюванню спорів між інвесторами та органами виконавчої влади та вдосконаленню роботи з питань залучення іноземних інвестицій.

На інвестиційну привабливість об'єктів АПК впливає державне управління агропродовольчим виробництвом в Україні, що має ряд суттєвих недоліків. До них можна віднести відсутність моделі поетапного реформування аграрної сфери, проблеми формування товарних агропродовольчих ринків і ринкової інфраструктури, незадовільне логістичне обслуговування виробництва.

Державна політика щодо залучення іноземного капіталу здійснюється Кабінетом Міністрів України спільно з НБУ і регулюється Верховною Радою України. В Україні створено окремі державні інституції, які безпосередньо займаються залученням іноземних інвестицій в Україну. Це Державне агентство України з інвестицій та інновацій, Національне агентство України з іноземних інвестицій та розвитку, Рада інвесторів при Кабінеті Міністрів та інші.

Міністерство аграрної політики України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної аграрної політики, забезпечення продовольчої безпеки держави. Одним із основних завдань Мінагрополітики є участь у формуванні та реалізації інноваційної, інвестиційної і соціальної

політики у сільській місцевості. Відповідно до цього завдання Мінагрополітики бере участь у розробці і реалізації в галузях агропромислового виробництва бюджетної, цінової, податкової, фінансово-кредитної, лізингової, інвестиційної, страхової та митно-тарифної політики, а також готує пропозиції щодо визначення пріоритетних напрямів інноваційно-інвестиційної діяльності у галузях агропромислового виробництва, розробляє організаційно-економічний механізм їх реалізації.

В структурі Мінагрополітики є Департамент розвитку сільських територій, в складі якого функціонує сектор інвестиційної політики. Департамент вносить пропозиції щодо залучення бюджетних інвестицій та розміщення їх між головними виконавцями державних програм. Сектор інвестиційної політики здійснює моніторинг інвестиційної діяльності в агропромисловому комплексі.

Державне агентство України з інвестицій та інновацій, яке було утворено в 2005 році, є центральним органом виконавчої влади, головним завданням якого є створення ефективного механізму інформування потенційних інвесторів про інвестиційні можливості України і надання їм практичної допомоги у здійсненні інвестиційної діяльності. Агентство сприяє спрощенню і налагодженню контактів між учасниками інвестиційного процесу, здійснює формування бази даних інвестиційних програм і проектів.

Державне агентство України з інвестицій та інновацій визначає пріоритетні напрями інноваційної діяльності, розробляє державні інвестиційні програми, визначає обсяги бюджетних коштів для надання фінансової підтримки суб'єктам, які реалізують інвестиційні проекти. У передбаченому законодавством порядку агентство проводить конкурсний відбір інвестиційних та інноваційних проектів. Водночас агентство вивчає світовий досвід залучення інвестицій та запровадження механізмів стимулювання інноваційного розвитку і подає пропозиції щодо його поширення в Україні.

У 2009 році в Україні було створено Національне агентство України з іноземних інвестицій та розвитку (Укрзовнішінвест), як спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади із забезпечення проведення державної політики у сфері сприяння іноземному інвестуванню економіки. Агентство займається удосконаленням нормативно-правової бази з питань іноземного

інвестування, спрямованих на забезпечення сприятливого інвестиційного клімату та підвищення конкурентоспроможності різних галузей економіки. Для цього здійснюється ряд заходів з формування єдиних стратегічних цілей та послідовності економічних реформ, забезпечення незмінності та гарантованості захисту прав і свобод інвестора. Важливим напрямком діяльності агентства є розробка проектів інвестиційного розвитку територій.

Національному Агентству України з іноземних інвестицій та розвитку підпорядкована наукова державна установа „Центр ізвестиційно-інноваційних програм Національного інституту стратегічних досліджень". Пріоритетними напрямами її роботи є розробка та реалізація міжгалузевих, галузевих та регіональних інноваційно-інвестиційних програм та проектів; розробка та реалізація міжгалузевих, галузевих та регіональних програм підвищення конкурентоспроможності; організація залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій з метою модернізації виробництва; підготовка проектів законодавчих, нормативних, методичних документів, спрямованих на стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку [45].

У 2008 році при Кабінеті Міністрів України було створено Раду інвесторів. У складі Ради було утворено 13 робочих груп, до складу яких увійшли представники міністерств і відомств та представники від інвесторів. Одна із груп має назву „Сільське господарство". Рада Інвесторів є постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України. Основними завданнями Ради є підготовка пропозицій щодо формування державної інвестиційної політики, зокрема механізму державно-приватного партнерства з метою приведення національної законодавчої бази у відповідність з міжнародними правилами в інвестиційній сфері; виявлення перешкод у діяльності інвесторів, підготовка обґрунтованих пропозицій щодо їх подолання; участь у розробці та проведенні експертизи проектів окремих нормативно-правових актів, що стосуються інвестиційної діяльності або впливають на інвестиційний клімат; надання обґрунтованих пропозицій щодо реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на розвиток пріоритетних галузей економіки; сприяння ефективній взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і суб'єктів господарської діяльності у сфері інвестиційної діяльності [44].

2.2. Ресурсні фактори

Стимулюючими інвестиційну діяльність в агропродовольчому виробництві України є такі ресурсні чинники, як сприятливі агрокліматичні умови і ресурси, наявна достатньо кваліфікована і порівняно низькооплачувана робоча сила в сільській місцевості, а лімітуючими – виробничі ресурси та інфраструктурне забезпечення сільського господарства і харчової промисловості.

Агрокліматичні чинники в Україні є сприятливими для ведення сільського господарства. Україна розміщена в межах помірного кліматичного поясу. Тому для неї характерний помірно-континентальний клімат, який сприятливий для вирощування значної кількості зернових, технічних, плодоовочевих та кормових сільськогосподарських культур. Лише на невеликій південній ділянці Кримського півострова клімат субтропічний середземноморського типу.

Характеристики кліматичних показників в Україні змінюються в напрямку із північного заходу на південний схід. Агрокліматичні ресурси характеризують запаси вологи в ґрунті, місячні суми температур повітря, кількості атмосферних опадів, тривалість вегетаційного періоду та періоду інтенсивної вегетації сільськогосподарських культур. Найнижчі середні січневі температури повітря характерні для східних та північно-східних регіонів рівнинної частини України, а також Українських Карпат. Вони складають -7, -8°С. Найвища середня січнева температура на Південному березі Криму (2-4°С). На переважній частині території України середні січневі температури повітря коливаються від -4° до -6°С. Найвищі середні температури липня в степовій зоні досягають 21-23°С. В зоні мішаних лісів і лісостепу вони становлять 18-20°С. З середніми температурами повітря корелюють середні температури ґрунту, які в січні коливаються від -4,-8° на північному сході до 0-3°С на півдні. Влітку на переважній частині території України температура ґрунту підвищується до 25°С.

Весняні заморозки на поверхні ґрунту в Україні закінчуються в першій декаді травня, а перші осінні заморозки спостерігаються з кінця вересня. Тривалість промерзання ґрунту в Україні становить 150-125 днів в північно-східних регіонах і 100-50 днів в південних і південно-західних.

Річні суми атмосферних опадів в Україні змінюються від 600 мм і більше на заході і півночі рівнинної частини до 500-400 мм на півдні і південному сході.

Середня тривалість безморозного періоду в Україні характеризується такою закономірністю, як поступове її збільшення в напрямку з півночі на південь. Так в Поліссі тривалість без морозного періоду змінюється із 140 до 170 днів, в Лісостепу – з 150 до 180, в Степу – із 150 до 225 днів. Така ж закономірність характерна і для тривалості періоду інтенсивної вегетації сільськогосподарських культур з температурами повітря вище 10°С. Більшість сільськогосподарських культур вегетують після переходу середньодобової температури через 5°С, теплолюбні культури – через температуру 10°С і більше. Розподіл температур 10°С і більше за днями в агропромислових зонах є таким: в Степовій – 160 – 195 днів, Лісостеповій – 155 – 170, Поліській – 150 – 160.

Україна має родючі земельні ресурси. Загальна земельна площа в Україні складає 60354,8 тис. га, у тому числі на сільськогосподарські угіддя припадає 41625,8 тис. га, або 69,0%. У структурі сільськогосподарських угідь рілля займає 79,0%, сіножаті – 5,8%, пасовища – 13,2%. Значна частина земель припадає на населені пункти, в яких до 80 % земель становлять присадибні ділянки громадян.

Показник частки ріллі в Україні є одним з найвищих у світі. Тобто, загальний рівень господарської освоєності земель в Україні високий. Але в різних природних зонах спостерігаються відміни рівня господарської освоєності земель. Так, в зоні мішаних лісів землеробська освоєність менша, ніж у лісостеповій та степовій зонах. Розораність земель у лісостеповій зоні складає близько 70%, а у степовій – понад 80%.

Більша частина всіх сільськогосподарських угідь України та майже 60% орних земель представлені чорноземними ґрунтами, які

поширені у лісостеповій і степовій зонах України. Чорноземи мають найвищу родючість серед ґрунтів за рахунок потужнішого, ніж в інших ґрунтах, гумусового горизонту. На території України поширені чорноземи опідзолені, типові, звичайні та південні.

Опідзолені чорноземи займають значні площі в північній частині лісостепової зони і мають достатні агрономічні властивості для вирощування високоврожайних культур. Типові чорноземи утворилися під лучними степами лівобережної частини лісостепової зони. Ці ґрунти мають зернисту структуру, їх гумусовий горизонт досягає глибини 120-150 см. Ґрунти є високородючими. Звичайні чорноземи поширені в північній частині степової зони і також мають високу родючість. Південні чорноземи поширені в північній частині Причорноморської низовини. Для вирощування високоврожайних сільськогосподарських культур на цих ґрунтах потрібне проведення меліоративних заходів, зокрема, зрошення.

Сірі лісові ґрунти сформувалися під широколистяними лісами. В Україні поширені ясно-сірі, власне сірі лісові та темно-сірі опідзолені ґрунти. Ці ґрунти мають достатньо потужний гумусовий горизонт і є родючими для сільськогосподарського використання.

На півночі рівнинної частини України поширені дерново-підзолисті ґрунти. Ці ґрунти бідні на гумус, тому для підвищення їх родючості вносять органічні і мінеральні добрива, а для нейтралізації кислої реакції ґрунтового розчину – вапнують.

На півдні Причорноморської низовини та в північній частині Степового Криму поширені темно-каштанові і каштанові ґрунти, які також є родючими для вирощування сільськогосподарських культур.

На Закарпатській низовині залягають достатньо родючі лучно-буроземні ґрунти, у Передкарпатті – буро-підзолисті поверхнево-оглеєні ґрунти, що мають невисоку природну родючість. У південно-західних передгір'ях поширені буроземно-підзолисті ґрунти. У Кримських горах, в їх північних передгір'ях сформувались чорноземи південні, гумусовий шар яких невеликий, і дерново-карбонатні ґрунти. В нижньому поясі південного схилу Кримських гір до висоти 300 м поширені коричневі ґрунти, а також червоні ґрунти, придатні для садів і виноградників.

У заплавах річок та зниженнях значні площі займають багаті на поживні речовини лучні ґрунти. У зоні мішаних лісів по долинах річок,

на межирічних зниженнях поширені болотні ґрунти, для сільськогосподарського використання яких потрібно застосовувати меліоративні заходи. На невеликих ділянках серед каштанових ґрунтів, на терасах річок, прибережних територіях поширені солончаки, солонці, на зниженнях – солоді. Вони мають погані фізичні властивості для сільськогосподарського використання.

Негативний вплив на інвестиційні процеси в сільському господарстві має його матеріально-технічне забезпечення в усіх категоріях господарств. Відтворення матеріально-технічної бази в сільському господарстві певною мірою загальмувалося. Вартість основних засобів сільського господарства має постійну тенденцію до зменшення. Одночасно зменшується парк сільськогосподарської техніки. Порівняно з 1990 роком кількість тракторів сільськогосподарських підприємств зменшилася з 495 тис. штук до 177 тис. штук у 2008 році, тобто в 2,8 разів, зернозбиральних комбайнів із 107 тис. штук до 39 тис. штук, тобто у 2,7 разів, вантажних автомобілів з 296 тис. штук до 115 тис. штук, тобто у 2,6 разів. Динаміка забезпеченості сільськогосподарських підприємств різноманітною сільськогосподарською технікою зображено на рис. 2.1.

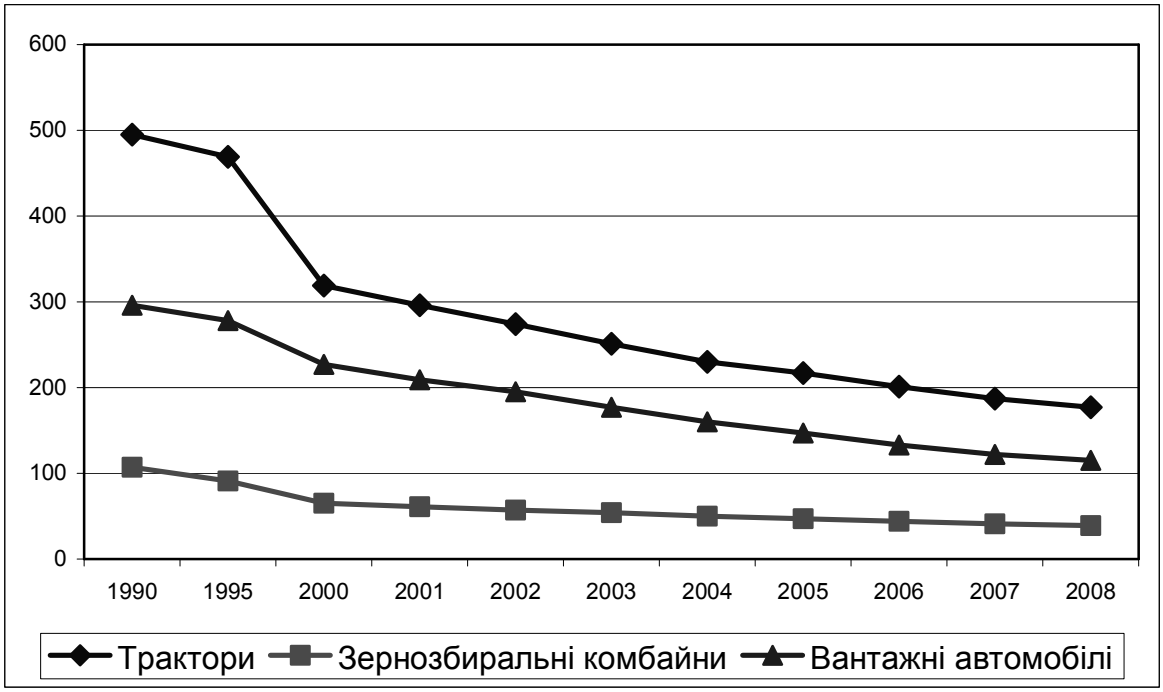

Рис. 2.1. **Динаміка забезпеченості сільськогосподарських підприємств України сільськогосподарською технікою**

Наявність іншої сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах також зменшилася. Зокрема, кукурудзозбиральних комбайнів у 2008 році порівняно з 1990 роком стало менше в 3,6 разів, картоплезбиральних – в 5,6 разів, бурякозбиральних машин – у 2,6 разів, льонозбиральних комбайнів – в 5,3 разів, установок та агрегатів для доїння корів – в 5,4 разів.

Найбільша кількість тракторів у сільськогосподарських підприємствах України зосереджена в Одеській, Вінницькій, Полтавській, Дніпропетровській, Київській та Харківській областях, а найменша – в Закарпатській, Чернівецькій та Івано-Франківській областях. Найвища концентрація зернозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах Вінницької, Одеської, Хмельницької, Полтавської, Житомирської, Кіровоградської, Дніпропетровської, Київської областей. Такий регіональний розподіл зумовлений спеціалізацією сільського господарства.

Однак регіональний розподіл тракторів та зернозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах у розрахунку на 1000 га сільськогосподарських угідь є таким:

- найбільше тракторів у розрахунку на 1000 га сільськогосподарських угідь зосереджено у Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Чернівецькій та Волинській областях, найменше – у Дніпропетровській, Запорізькій, Луганській, Кіровоградській, Миколаївській та Херсонській областях;

- найбільше зернозбиральних комбайнів у розрахунку на 1000 га сільськогосподарських угідь зосереджено в Закарпатській, Волинській. Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій областях, найменше – в АР Крим, Дніпропетровській. Одеській, Миколаївській та Херсонській областях.

Це обумовлено інтенсивністю використання техніки, спеціалізацією сільського господарства, забезпеченістю сільськогосподарськими угіддями, специфікою обробітку ґрунту. Такий регіональний розподіл основної сільськогосподарської техніки свідчить про недостатній рівень забезпеченості нею в основних регіонах з товарною спеціалізацією сільського господарства, зокрема, вирощування зернових культур.

В абсолютному вимірі найбільше кукурудзозбиральних комбайнів зосереджено у регіонах з найсприятливішими передумовами

вирощування даної культури – Одеській, Кіровоградській, Черкаській, Дніпропетровській, Донецькій та Полтавській областях, найменше – у регіонах Полісся, де вирощування кукурудзи не є галуззю зональної спеціалізації.

Найбільше бурякозбиральних комбайнів зосереджено у сільськогосподарських підприємствах основних бурякосіючих регіонів – у Вінницькій, Полтавській, Харківській, Київській, Хмельницькій та Черкаській областях. Зовсім відсутня така техніка, наприклад, у Закарпатській області, де буряки не вирощують.

Найбільша кількість установок та агрегатів для доїння корів зосереджено у сільськогосподарських підприємствах основних регіонів розвитку тваринництва в Україні – Полтавській, Харківській, Київській, Вінницькій, Житомирській, Хмельницькій та Черкаській областях.

Найбільший обсяг основних засобів у сільськогосподарських підприємствах зосереджено у Київській, Полтавській, Миколаївській, Одеській, Дніпропетровській, Харківській, Чернігівській, Запорізькій, Черкаській та Вінницькій областях.

Забезпеченість сільськогосподарської технікою селянських фермерських господарств також є незадовільною. На одне фермерське господарство в Україні припадає 0,73 трактора, 0,19 зернозбирального комбайна та 0,01 кукурудзозбирального комбайна.

В особистих підсобних господарствах населення України переважає ручна праця. Забезпеченість їх сільськогосподарською технікою є вкрай незадовільною.

Для забезпеченості сільського господарства основними засобами характерна негативна динаміка (рис. 2.2).

В цілому загальний стан матеріально-технічного забезпечення сільського господарства є незадовільним і потребує залучення інвестицій для його покращення.

Суттєвою для України є проблема підвищення рівня зайнятості сільського населення, зменшення міграційного відтоку із сільської місцевості. Адже процес зубожіння селян і занепаду сільських поселень в Україні продовжується. Значна частина сільських жителів проживає за рахунок неформальної зайнятості в особистих підсобних господарствах.

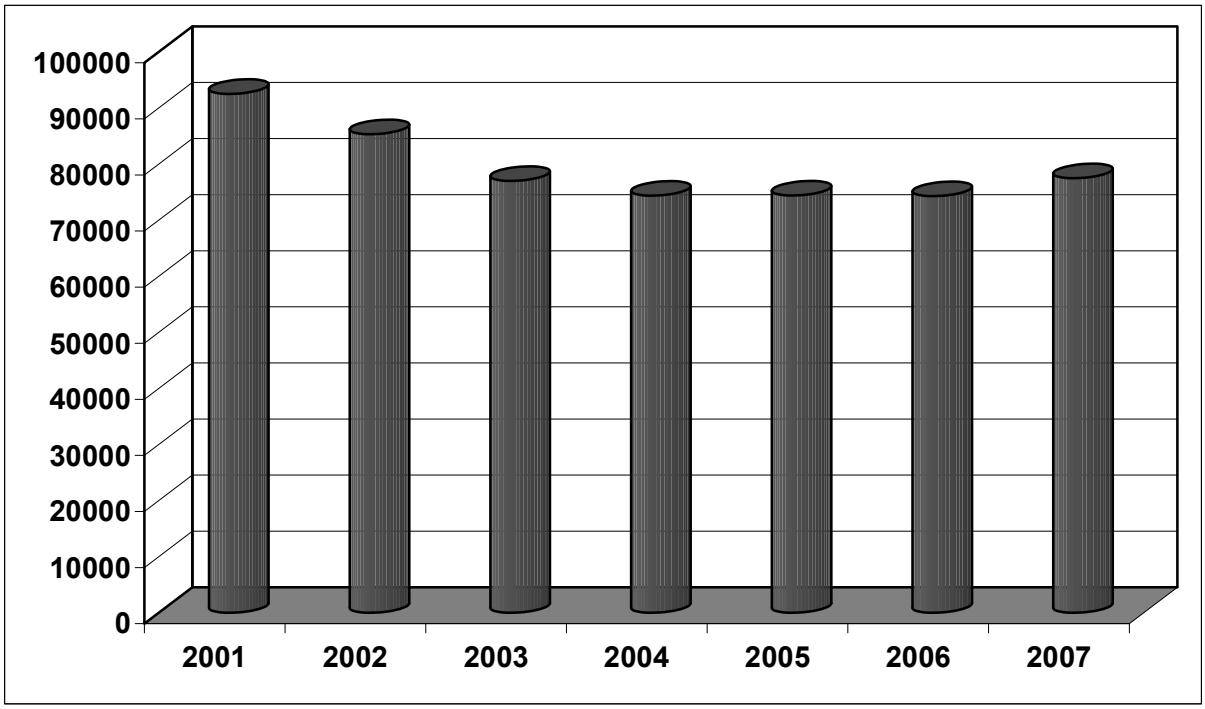

Рис. 2.2. **Динаміка основних засобів у сільському господарстві,** млн. грн.

У 2008 році в Україні проживало 14,7 млн. осіб сільського населення. Це складає 31,7% жителів України. Кількість сільських жителів постійно зменшується. Так, у 1913 році сільських жителів в Україні було 28,4 млн. осіб, тобто майже удвічі більше порівняно з 2008 роком. У 1991 році в сільській місцевості України проживало сільських жителів на 13% більше, ніж тепер.

Скорочення кількості сільських жителів обумовлено різними причинами. Насамперед, несприятливою демографічною ситуацією, значним міграційними відтоком молоді, міграціями населення в пошуках роботи та кращих умов проживання.

У 2008 році в сільській місцевості України коефіцієнт народжуваності складав 11,6 осіб на 1000 жителів, смертності – 19,9 осіб на 1000 жителів. З 2005 року для коефіцієнта народжуваності характерне несуттєве зростання, а коефіцієнт смертності стабільно залишається негативно високим, перевищуючи такий же показник у міських поселеннях в 1,36 разів. Відповідно коефіцієнт природного скорочення населення в сільській місцевості в 2008 році дорівнював -8,3 осіб на 1000 жителів і був в 1,57 разів гіршим за відповідний показник у міських поселеннях (-5,3 осіб на 1000 жителів). У регіональному розподілі найвищі показники скорочення сільських

жителів характерні для Чернігівської (-22,8 осіб на 1000 жителів), Сумської (-17,5), Полтавської, Черкаської та Хмельницької областей.

Середньомісячна заробітна плата працівників сільського господарства у 2008 році складала 1101 грн. і була на 40% нижчою за середньомісячну номінальну заробітну плату найманих працівників в Україні. Серед найманих працівників різних галузей господарства України вона є найнижчою. Водночас продуктивність праці в сільському господарстві має тенденцію до зростання. У сільськогосподарських підприємствах продуктивність праці у рослинництві у 2008 році зросла у 1,5 рази порівняно з 2002 роком і є на 65% вищою, ніж у 1990 році. У тваринництві цей показник зріс в 1,6 рази порівняно з 2002 роком і на 63% вищий, ніж в 1990 році.

Працівники харчової промисловості України у 2008 році мали середньомісячну номінальну заробітну плату на рівні 1618 грн. Серед різних галузей промисловості вона є вищою лише за середньомісячну заробітну плату зайнятих в легкій промисловості і складає 80% від середньомісячної заробітної плати працівників галузей промисловості.

Отже, несприятлива соціально-демографічна ситуація, низький рівень оплати праці, з одного боку, не спонукає до зайнятості в сільському господарстві та харчовій промисловості, а також проживанню в сільській місцевості. З іншого боку, низький рівень оплати праці зайнятих в сільському господарстві та харчовій промисловості робить дану сферу інвестиційно привабливою для іноземних інвесторів. Однак, відсутність молодих кваліфікованих фахівців погіршує інвестиційну привабливість агропродовольчого виробництва, особливо в сільській місцевості.

2.3. Соціально-економічні чинники

Сприятливими для розвитку інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України є такі соціально-економічні чинники, як обсяги, динаміка та рентабельність виробництва, значний потенціал внутрішнього споживання продовольства населенням України, кон'юнктура агропродовольчого ринку, достатня забезпеченість транспортною інфраструктурою, близькість до потужних зовнішніх ринків збуту продовольства. Водночас лімітують інвестиційну діяльність недостатній рівень розвитку ринкової інфраструктури, незначний платоспроможний попит населення у зв'язку із численними та тривалими в часі трансформаціями в економіці України та світовою економічною кризою.

У розвитку продовольчого комплексу України можна умовно виділити два періоди, які полярно впливали на активність інвестиційної діяльності. Перший період охоплює 1990-ті роки і характеризується значним скороченням сільськогосподарського виробництва в цілому, втратою ринків збуту сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні та за її межами, зменшенням попиту на продовольство у зв'язку із зниженням рівня купівельної спроможності населення, різким скороченням виробництва основних експортоорієнтованих культур (зернових, цукрових буряків, плодів, овочів) та продукції тваринництва (молока, м'яса, вовни). Починаючи з 2000 року в Україні спостерігаються позитивні тенденції зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Це зумовлено не лише сприятливими агрокліматичними умовами чи підвищенням урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності у тваринництві, але й зростанням попиту на продовольство, ситуацією на світових ринках сільськогосподарської продукції та продовольства тощо. Динаміка виробництва продукції сільського господарства в Україні показана на рис. 2.3.

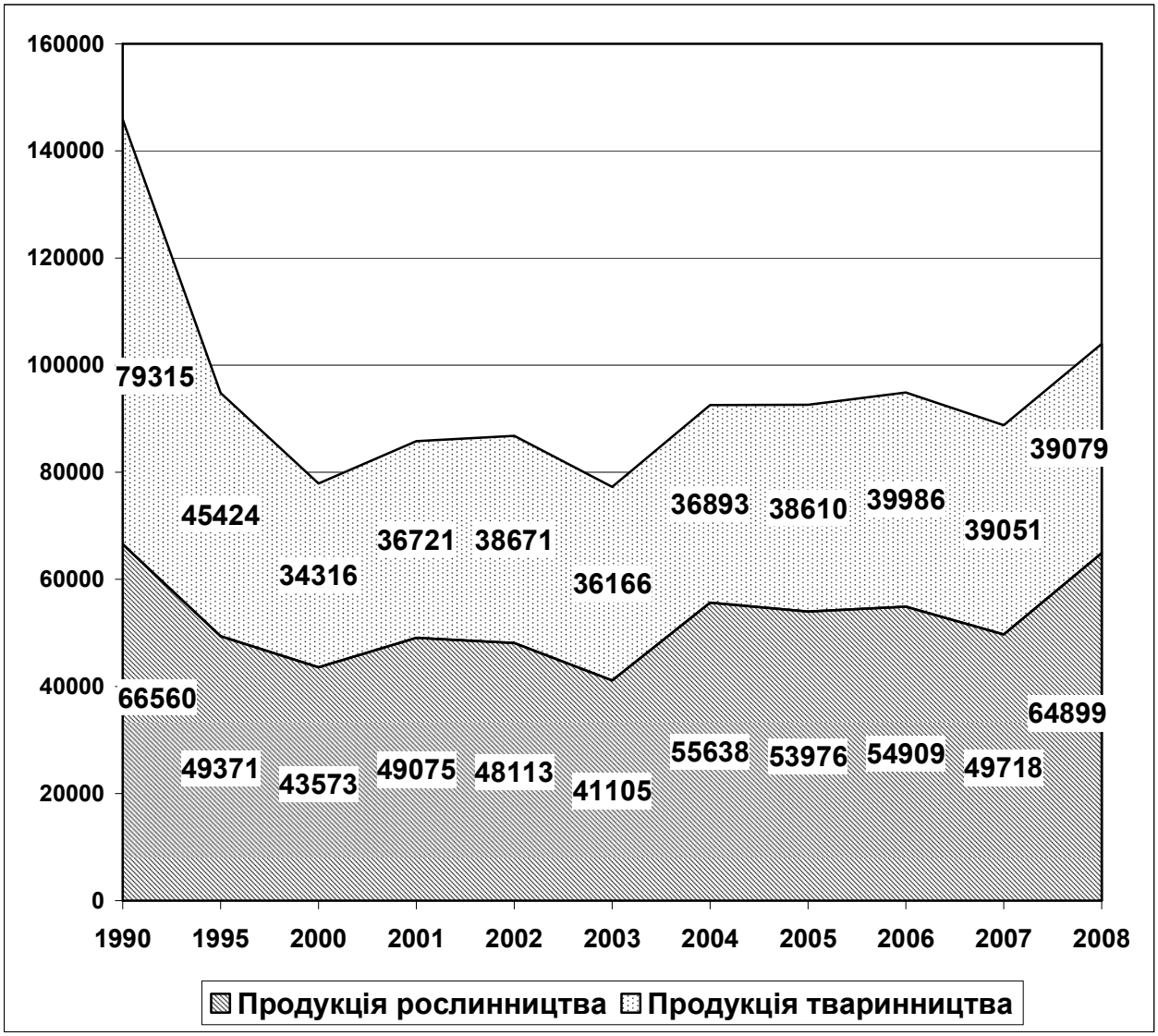

Рис. 2.3. **Динаміка виробництва продукції сільського господарства в Україні,** млн. грн.

Індекси обсягу виробництва продукції сільського господарства свідчать про те, що у 2008 році в Україні обсяг виробництва сільськогосподарської продукції складав 71,3% від обсягу виробництва 1990 року, у тому числі у рослинництві – 97,5%, а тваринництві – 49,3%. За категоріями господарств індекси відрізняються. Сільськогосподарські підприємства у 2008 році виростили рослинницької продукції в обсязі, що дорівнює 64,4% від обсягу 1990 року, тваринницької – 30,6%. У господарствах населення рослинницької продукції було вирощено 196,8% від обсягу 1990 року, а тваринницької – 83,6%.

Індекси обсягу виробництва продукції підприємствами харчової промисловості свідчать про щорічне стабільне їх зростання з 2000 до

2007 року. У 2008 році продовольства було вироблено менше у зв'язку із економічною кризою.

За обсягами виробництва сільськогосподарської продукції було здійснено групування регіонів України (рис. 2.4).

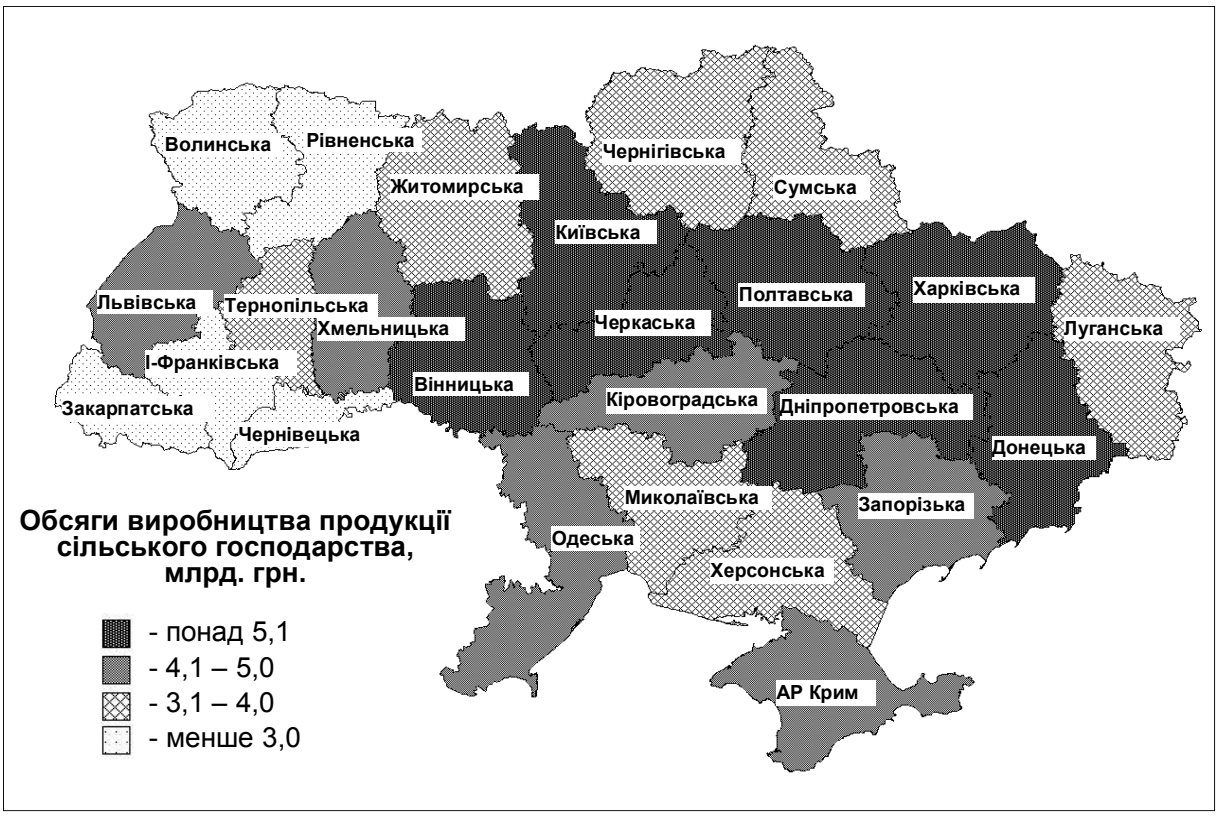

Рис. 2.4. **Групування регіонів України за обсягами виробництва продукції сільського господарства у 2008 році**

У результаті групування було виділено такі групи регіонів:

- група регіонів з найбільшими обсягами виробництва сільськогосподарської продукції (понад 5,1 млрд. грн.): Київська, Дніпропетровська, Вінницька, Донецька, Харківська, Черкаська та Полтавська області, сумарна частка яких складає 40,9%;

- група регіонів із значними обсягами виробництва сільськогосподарської продукції (від 4,1 до 5,0 млрд. грн.): АР Крим, Запорізька, Кіровоградська, Львівська, Одеська та Хмельницька області;

- група регіонів із незначними обсягами виробництва сільськогосподарської продукції (від 3,1 до 4,0 млрд. грн.): Житомирська, Луганська, Миколаївська, Сумська, Тернопільська, Херсонська та Чернігівська області;

- група регіонів із найменшими обсягами виробництва сільськогосподарської продукції (менше 3,0 млрд. грн.): Волинська, Івано-Франківська, Рівненська, Чернівецька та Закарпатська області, сумарна частка яких становить 11,9%.

Динаміка обсягів реалізації такої продукції рослинництва, як зернові та олійні культури, картопля, свідчить про постійне зростання обсягів з 2000 року (за виключенням неврожайного на зернові 2003 року). Обсяги реалізації плодів та ягід за цей період зменшилися, овочів залишилися майже незмінними. Динаміка обсягів реалізації такої продукції тваринництва, як молоко, худоба у живій вазі та вовна, свідчить про тенденцію до скорочення за період 2000-2008 роки, а яєць та птиці – про тенденцію до збільшення.

В Україні у 2008 році сільськогосподарські культури було посіяно на площі 27,1 млн. га, у т.ч. сільськогосподарськими підприємствами на 19,4 млн. га (71,6%), господарствами населення на 7,7 млн. га (28,4%). Господарствами усіх категорій у 2008 році було вироблено 53,3 млн. т зернових культур. Сільськогосподарськими підприємствами було вироблено 42,1 млн. т зерна (79% загального валового збору), господарствами населення – 11,2 млн. т (21%). Урожайність зернових культур в аграрних підприємствах складала 34,6 ц з 1 га і перевищувала середній показник у світі (30,5 ц з 1 га). Урожайність зернових в Україні у 2008 році була удвічі нижчою за цей показник в країнах, що є світовими лідерами з виробництва та експорту зерна – США, Великій Британії, Франції. Водночас вона була вищою за урожайність зернових, наприклад, Канади, Польщі чи Білорусі.

Виробництво соняшнику у 2008 році складало 6,5 млн. т. Сільськогосподарськими підприємствами було зібрано 5,3 млн. т соняшнику при середній урожайності 15,8 ц з 1 га. Валовий збір ріпаку в Україні в 2008 році становив 2,9 млн. т. Щороку внаслідок сприятливої кон'юнктури світового ринку посівні площі цієї культури в Україні розширюються.

Тваринництво України не є інвестиційно привабливою галуззю. Порівняно з 1991 роком поголів'я великої рогатої худоби в Україні скоротилося у 4,3 рази, свиней – у 3 рази, птиці – у 2 рази. Це призвело до дефіциту виробництва окремих видів м'яса та молока. У виробництві м'ясо-молочної продукції підприємства харчової промисловості широко використовують замінники. На внутрішньому

ринку продовольства щороку збільшується частка імпортної яловичини та свинини, виробів з них. Тобто агробізнесова діяльність у тваринництві характеризується незадовільними показниками.

Виробництво продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами в Україні є досить рентабельним, а тваринництва – збитковим. Найвищий рівень рентабельності у 2008 році характерний для виробництва винограду (58,8%), соняшника (18,4%), зернових (16,4%), яєць (13,0%), овочів (11,1%).

Найрентабельнішим виробництво у сільськогосподарських підприємствах у 2008 році було в Миколаївській, Кіровоградській, Львівській, Тернопільській, Одеській, Дніпропетровській та Хмельницькій областях, нерентабельним – у Закарпатській (-4,5%) та Житомирській (-1,7%) областях, низькорентабельним – у Сумській, Волинській та Донецькій областях.

У рослинництві найвищий рівень рентабельності продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах у 2008 році був у Львівській, Миколаївській, Кіровоградській, Одеській, Тернопільській та Рівненській областях, у тваринництві – в Івано-Франківській та Чернівецькій. Найнижчі ці показники у рослинництві в Закарпатській, Івано-Франківській та Сумській областях, у тваринництві – в АР Крим, Житомирській, Сумській областях. В Україні немає жодного регіону з нерентабельним виробництвом рослинницької продукції. Водночас у тваринництві таких регіонів 13.

Найнижчий рівень рентабельності характерний для виробництва вовни (-74,7%), яловичини (-24,1%), а також свинини. Однак у 2008 році Україні порівняно з 1990 роком в 17 разів знизився рівень рентабельності вирощування зернових культур і в 13 разів – олійних.

Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції фермерськими підприємствами у 2008 році складала 18%. Найрентабельнішим у фермерському господарстві є виробництво окремих зернових культур (насамперед, пшениці) та насіння соняшника.

Україна повністю забезпечує свої потреби у виробництві зернових та зернобобових культур, овочів та баштанних, яєць, картоплі, однак недостатнім є рівень самозабезпеченості м’ясом та м’ясними продуктами, плодами та ягодами, молоком та молокопродукцією. Оцінка рівня самозабезпеченості регіонів

основними продовольчими товарами здійснюється за показниками виробництва продовольства в розрахунку на одну особу. Для визначення рівня самозабезпеченості регіонів України продовольством розраховано індекси у розрізі основних продовольчих товарів відносно середньоукраїнського значення. Сумарний індекс дозволив згрупувати регіони таким чином (рис. 2.5):

Рис. 2.5. **Групування регіонів України за рівнем самозабезпеченості продовольством**

- найвищий рівень самозабезпеченості продовольством – Черкаська, Полтавська, Вінницька, Волинська, Чернігівська, Київська та Тернопільська області;

- середній рівень самозабезпеченості продовольством – Сумська, Миколаївська, Хмельницька, Кіровоградська, Рівненська, Житомирська, Одеська області;

- рівень самозабезпеченості продовольством нижче середнього – Херсонська, Харківська, Дніпропетровська, Львівська, Чернівецька, Запорізька області;

- найнижчий рівень самозабезпеченості продовольством – Закарпатська, Івано-Франківська, Донецька, Луганська області та АР Крим.

Харчова промисловість України є рентабельним виробництвом. У 2008 році рівень рентабельності операційної діяльності в галузі складав 2,3%. Динаміка рентабельності операційної діяльності підприємств харчової промисловості представлена на рис. 2.6:

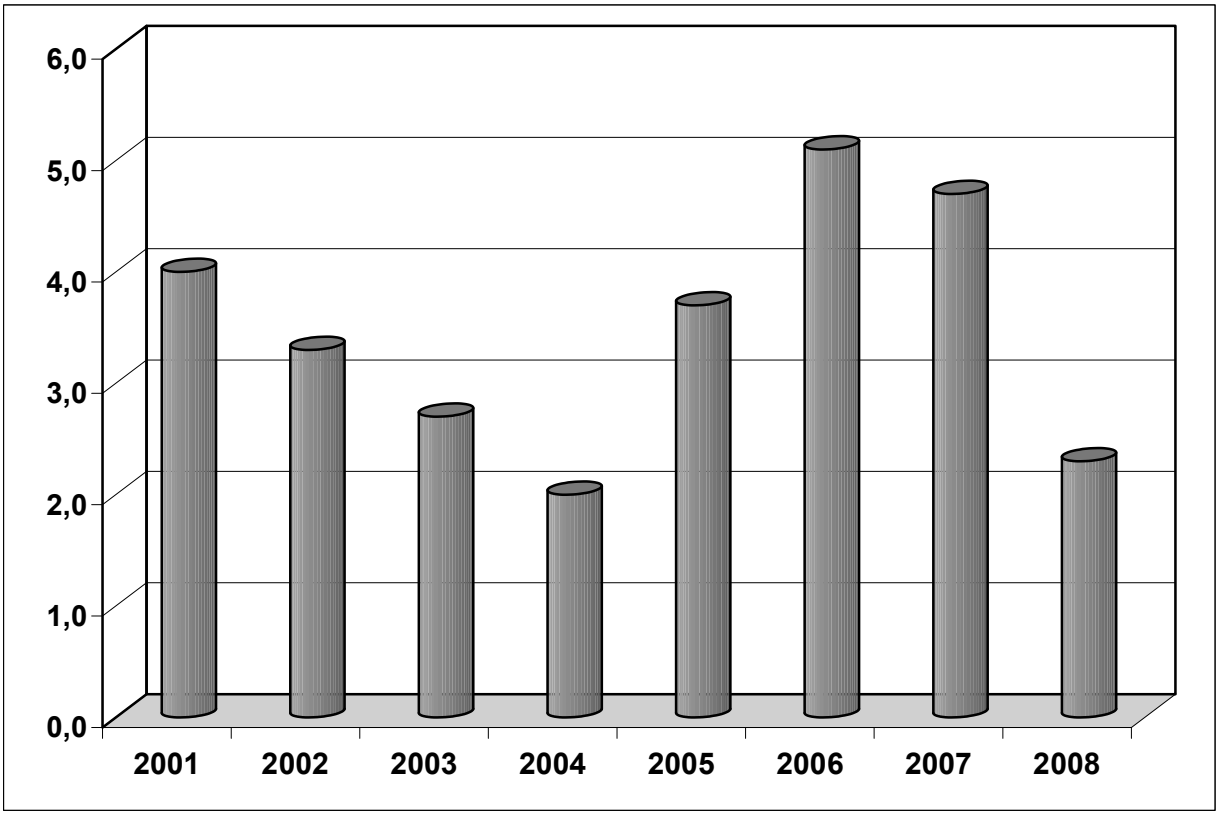

Рис. 2.6. **Динаміка рентабельності операційної діяльності підприємств харчової промисловості, %**

В Україні виробництво продовольчих товарів здійснюють 22 тисячі підприємств, на яких працює понад мільйон зайнятих. Питома вага харчової промисловості в загальному обсязі реалізованої продукції в Україні у 2008 році складала 14,2 %. За цим показником галузь займає одне з чільних місць і є потужним бюджетоформуючим джерелом. В 2008 році від підприємств харчової промисловості країни до бюджетів всіх рівнів надійшло близько 14,1 млрд. грн. податків і обов'язкових платежів.

Зовнішньоторговельне сальдо харчової промисловості України є позитивним і в 2008 році складало 971,6 млн. дол. США. Пріоритетом

зовнішньоекономічної діяльності харчової промисловості держави є поступова інтеграція у світову економіку, збільшення та ефективне використання експортного потенціалу, забезпечення позитивного зовнішньоторговельного сальдо. Це вимагає активізації інвестиційної діяльності в галузі.

Проаналізуємо результати діяльності окремих найбільш інвестиційно привабливих галузей харчової промисловості України.

Олійно-жирова промисловість є однією з базових галузей харчової промисловості України. У 2008 році олійно-жировими підприємствами Україні було перероблено 4,5 млн. тонн олійного насіння і вироблено 2167,6 тис. тонн олії. Динаміка обсягів виробництва олії показана на рис. 2.7 і свідчить про постійне зростання обсягів виробництва.

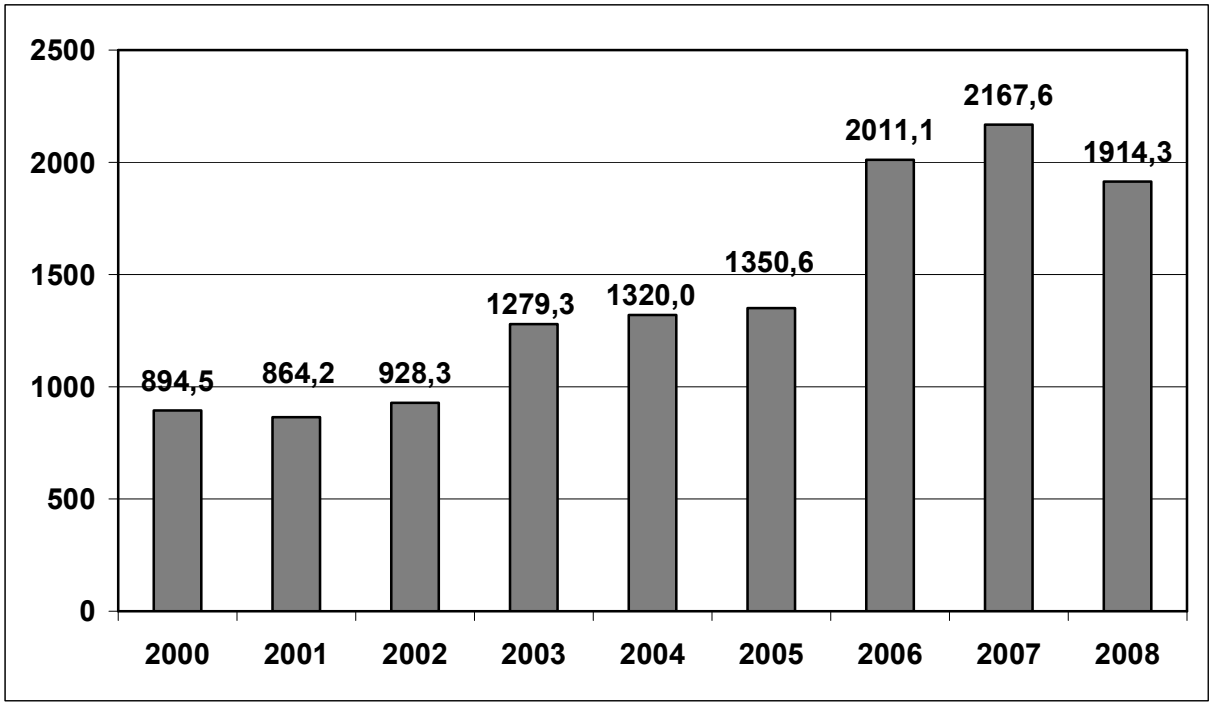

Рис. 2.7. **Динаміка обсягів виробництва рослинної олії в Україні,**
тис. тонн (без урахування олійниць)

Діючі в Україні потужності з переробки насіння олійних культур складають 7,25 млн. тонн на рік. Споживання рослинних олій населенням України зростає і складає 16,2 кг на одну людину в рік, що відповідає рівню європейських економічно розвинутих країн. Ємність українського ринку фасованої соняшникової олії оцінюється в 300 тис. тонн у рік. Обсяги виробництва олії повністю забезпечують потреби

внутрішнього ринку та дозволять здійснювати експортні поставки. У 2008 році з України експортовано 1339,6 тис. тонн соняшникової олії до 50 країн світу. За цим показником Україна вийшла на одне з перших місць на світовому ринку соняшникової олії.

До складу концерну „Укрспирт" входить 75 державних спиртових заводів з виробничими потужностями 62,6 млн. дал. спирту етилового на рік. Реалізація спирту етилового у 2008 році склала 26,95 млн. декалітрів. У 2008 році підприємствами концерну „Укрспирт" експортовано 5,3 млн. дал. спирту. Найбільшими імпортерами українського спирту у 2008 році були Туркменістан, Угорщина, Азербайджан та Молдова.

Основу соледобувної промисловості України формує державне підприємство „Артемсіль". У 2008 році підприємством видобуто 2,6 млн. тонн кам'яної солі. Продукція соледобувних підприємств України експортується більш ніж у 20 країн світу.

Останні роки у розвитку пивобезалкогольної промисловості України спостерігається стійка тенденція динамічного розвитку. У 2008 році виробництво пива становило 320,3 млн. дал. Виробництво пива повністю забезпечується вітчизняним солодом. Постійно зростає експорт пива (рис. 2.8). У 2008 році пиво з України експортовано у 31 країну світу в обсязі 35,1 млн. дал.

Виробництво кондитерських виробів в Україні зосереджено на 28 потужних підприємствах, питома вага яких складає понад 60 відсотків від загального виробництва продукції, та понад 900 інших підприємствах. Виробництво кондитерських виробів у 2008 році становило 1,11 млн. тонн, в тому числі експорт 368,3 тис. тонн або 33 %. Експорт кондитерських виробів з України здійснюється до 46 країн світу.

Основними виробниками кондитерських виробів є ДП „Кондитерська корпорація „Рошен" (21,4 %), ЗАТ „АВК" (8,4 %), ЗАТ „ВО Конті" (12,8%), Корпорація "Бісквіт-Шоколад" (5,5 %), ВАТ "Полтавакондитер" (4,6 %), ЗАТ „Житомирські ласощі" (4,6 %), ЗАТ „Крафт Фудз Україна" (2,5 %). Два підприємства галузі – ЗАТ „Крафт Фудз Україна" та ЗАТ „Львівська кондитерська фірма "Світоч" – створені із залученням іноземних інвестицій, частку іноземних інвестицій мають акціонерні товариства: "Полтавакондитер" і "Житомирські ласощі". Виробництво кондитерських виробів за останні

п’ять років збільшилось на 32,2 відсотків. Такий динамічний розвиток здійснено завдяки техніко – технологічному оновленню виробництва та інвестуванню в розвиток підприємств понад 200 млн. грн. щорічно.

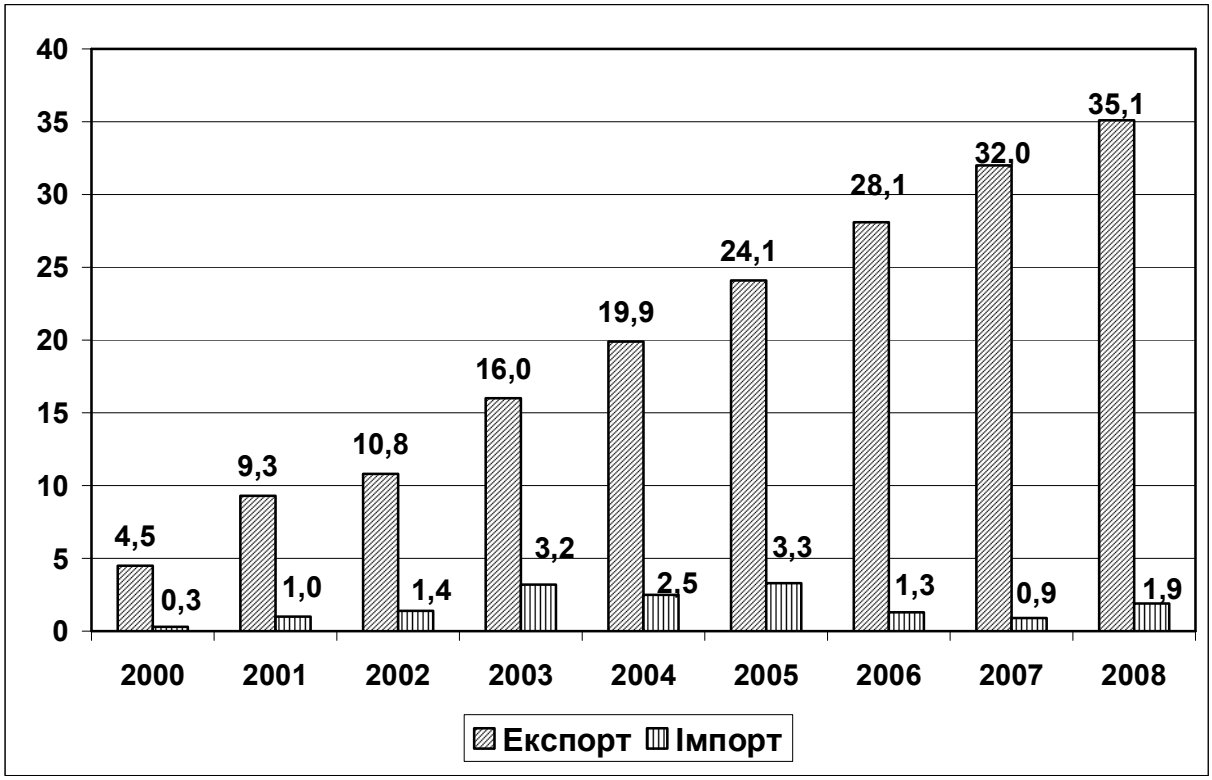

Рис. 2.8. **Динаміка експорту та імпорту пива в Україні у 2000-2008 роках,** млн. дал

На інвестиційну привабливість території впливає її транспортне забезпечення. Чим більша протяжність та густота шляхів сполучення і вища концентрація транспортних засобів, тим інвестиційно привабливішою є територія. Для перевезення сільськогосподарської сировини та продуктів харчування в основному використовується автомобільний транспорт. Густота автомобільних шляхів в Україні є достатньо високою. У 2008 році густота автодоріг загального користування з твердим покриттям складала 275 км / 1000 км^2 території. Порівняно з 1990 роком цей показник збільшився на 5,8%. У період з 2000 до 2003 роки показник не змінювався. Починаючи з 2004 року густота автомобільних доріг щороку зростає. Протяжність шосе в Україні у 2008 році становила 70,9 тис. км. Їх частка складала 43% від загальної протяжності автомобільних доріг в державі.

Рухомий склад вантажних автомобілів у 2008 році нараховував 976,2 тис. одиниць. Найбільшим він був у м. Київ, Київській, Донецькій,

Харківській, Запорізькій, Луганській, Одеській та Вінницькій областях. Динаміка рухомого складу вантажних автомобілів в цілому має тенденцію до збільшення і позитивного впливу на інвестиційну привабливість України.

Важливим чинником інвестиційної привабливості території є наявність міжнародних транспортних магістралей. Так, територією України проходять три міжнародні транспортні коридори. Такі їх ділянки, як Львів – Київ та Київ – Одеса підвищують інвестиційну привабливість регіонів, які вони перетинають.

Безперервність процесу купівлі-продажу продукції сільського господарства та продовольства забезпечує ринкова інфраструктура агробізнесу. Фінансово-кредитну інфраструктуру агропродовольчого ринку представляють державні та комерційні банки, іпотечні банки, страхові та інвестиційні компанії, інвестиційні та інноваційні фонди. Проблемним питанням для України недостатня законодавча урегульованість надання довгострокових кредитів виробникам сільськогосподарської продукції та продовольства.

Ринкову інфраструктуру агропродовольчого виробництва в Україні формують агропромислові біржі, агроторгові доми, аграрні палати, аукціони худоби, оптові продовольчі ринки. У 2008 році в Україні було зареєстровано 30 агропромислових бірж. Їх кількість впродовж 2000-х років фактично є незмінною. Однак біржова торгівля в Україні має низку проблем. Передусім вони пов’язані з тим, що агропромислові біржі не виконують функцію ціноутворення на сільськогосподарську продукцію і продовольство. Створені в Україні агропромислові біржі недостатньо забезпечені об’єктами системи товаропросування, тобто вони не є потужними транспортно-логістичними комплексами.

Фактично в Україні робота біржової системи спирається на низову ланку – агроторгові доми, які почали функціонувати з 1995 року. Основними їх функціями є збір інформації про пропозицію продовольства на локальному рівні агропродовольчого виробництва, формування лотів сільськогосподарської продукції та продовольства, узгодження цін, забезпечення транспортування продукції тощо. Агроторгові доми діють на рівні адміністративних районів України.

У 2008 році в Україні проживало 46,3 млн. осіб населення, отже внутрішній споживчий ринок продовольства в державі є значним.

Доходи населення у 2008 році складали в цілому 856633 млн. грн., а у розрахунку на душу населення – 13972 грн. У регіональному розподіл найвищий рівень доходів населення у розрахунку на одну особу мають м. Київ, Донецька, Дніпропетровська, Запорізька та Київська області, а найнижчий – Закарпатська, Чернівецька, Волинська та Тернопільська області.

Динаміка доходів населення України (рис. 2.9) має стійку тенденцію до зростання. Отже, потенціал внутрішнього споживання в Україні є значним. Це є сприятливим чинником для інвестування в сільське господарство та харчову промисловість України.

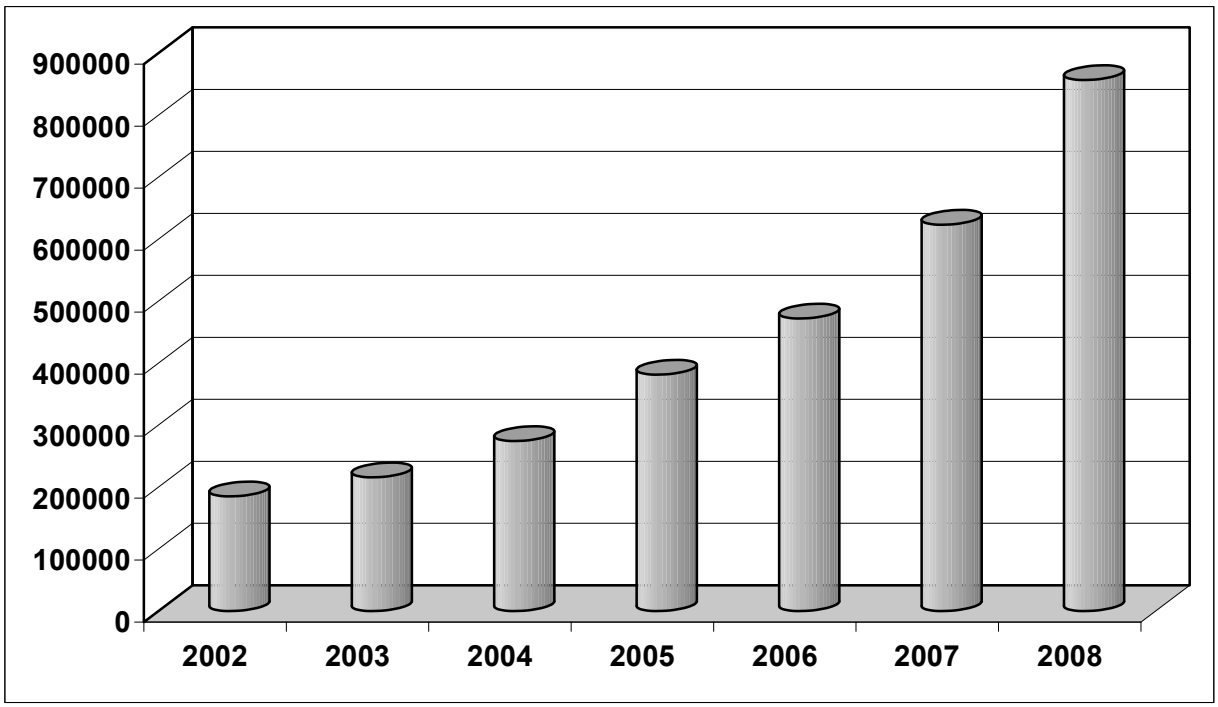

Рис. 2.9. **Динаміка доходів населення в Україні,** млн. грн.

2.4. Інтегральна оцінка чинників інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві України

Для здійснення інтегральної оцінки чинників інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України доцільно провести кореляційний аналіз взаємозв'язків базових індикаторів, що характеризують вплив визначальних чинників, та результуючих показників інвестиційної діяльності. З урахуванням адекватності відображення впливу чинників та наявності і доступності статистичних даних було обрано 25 базових індикаторів: загальна земельна площа, тис. га; площа сільськогосподарських угідь, тис. га; продукція сільського господарства, млн. грн.; рівень рентабельності продукції сільського господарства, %; рівень рентабельності продукції рослинництва, %; рівень рентабельності продукції тваринництва, %; рівень рентабельності операційної діяльності підприємств харчової промисловості, %; урожайність зернових культур, ц з 1 га; урожайність соняшника, ц з 1 га; наявність основних засобів у сільськогосподарських підприємствах, млн. грн.; наявність тракторів у сільськогосподарських підприємствах, тис. штук; наявність зернозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах, тис. штук; чисельність сільського населення, тис. осіб; коефіцієнт природного скорочення населення, осіб на 1000 жит.; коефіцієнт природного скорочення сільського населення, осіб на 1000 жит.; середньорічна кількість найманих працівників у сільському господарстві, тис. осіб; середньорічна кількість найманих працівників в харчовій промисловості, тис. осіб; середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників у сільському господарстві, грн.; середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників в харчовій промисловості, грн.; рівень безробіття населення за методологією МОП, %; щільність автомобільних доріг із твердим покриттям, км на 1 тис. км^2; рухомий склад вантажних автомобілів, тис. одиниць; чисельність наявного населення, тис. осіб; доходи населення, млн.

грн.; доходи населення у розрахунку на душу населення, тис. грн.

Результуючими показниками інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України визначено: обсяг інвестицій в основний капітал у сільське господарство; обсяг прямих іноземних інвестицій у сільське господарство; обсяг інвестицій в основний капітал у харчову промисловість; обсяг прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість.

Обраховані коефіцієнти кореляції дають підставу виділити шість індикаторів, що мають найістотніший вплив на інвестування в основний капітал в сільське господарство: обсяг виробництва продукції сільського господарства (коефіцієнт кореляції становить 0,76), середньорічна кількість найманих працівників в галузі (0,67), наявність тракторів (0,64) та основних засобів (0,63) у сільськогосподарських підприємствах, рухомий склад вантажних автомобілів (0,55) та площа сільськогосподарських угідь (0,54) (рис. 2.10).

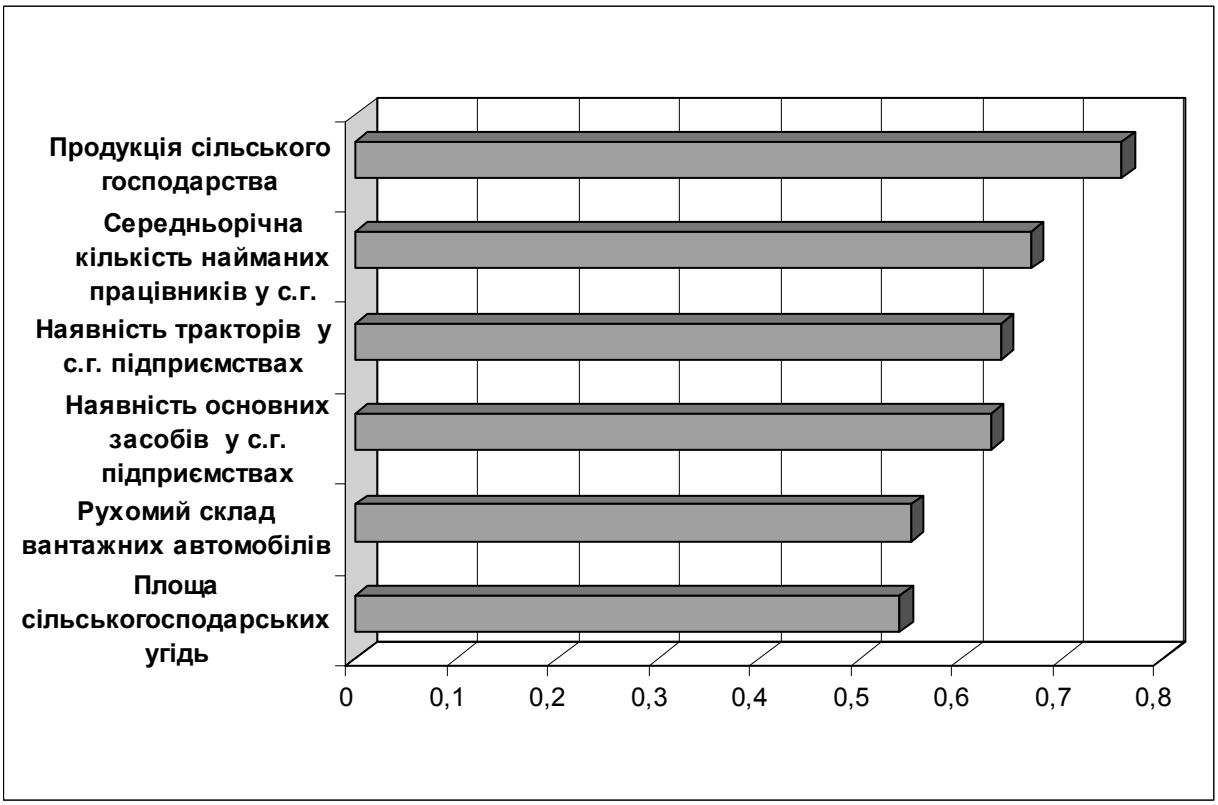

Рис. 2.10. **Тіснота зв'язку базових індикаторів та показників інвестицій в основний капітал в сільське господарство**

Ці індикатори репрезентують суттєвий вплив на інвестування в основний капітал в сільське господарство таких чинників, як забезпеченість матеріально-технічними, трудовими та земельними ресурсами, а також обсяги сільськогосподарського виробництва.

Найістотніший вплив на інвестування в основний капітал в харчову промисловість мають такі індикатори: рухомий склад вантажних автомобілів (коефіцієнт кореляції становить 0,79), середньорічна кількість найманих працівників у галузі (0,76), доходи населення в цілому (0,68) та у розрахунку на душу населення (0,70), обсяги продукції сільськогосподарського виробництва (0,68) та середньомісячна заробітна плата найманих працівників у харчовій промисловості (0,64) (рис. 2.11).

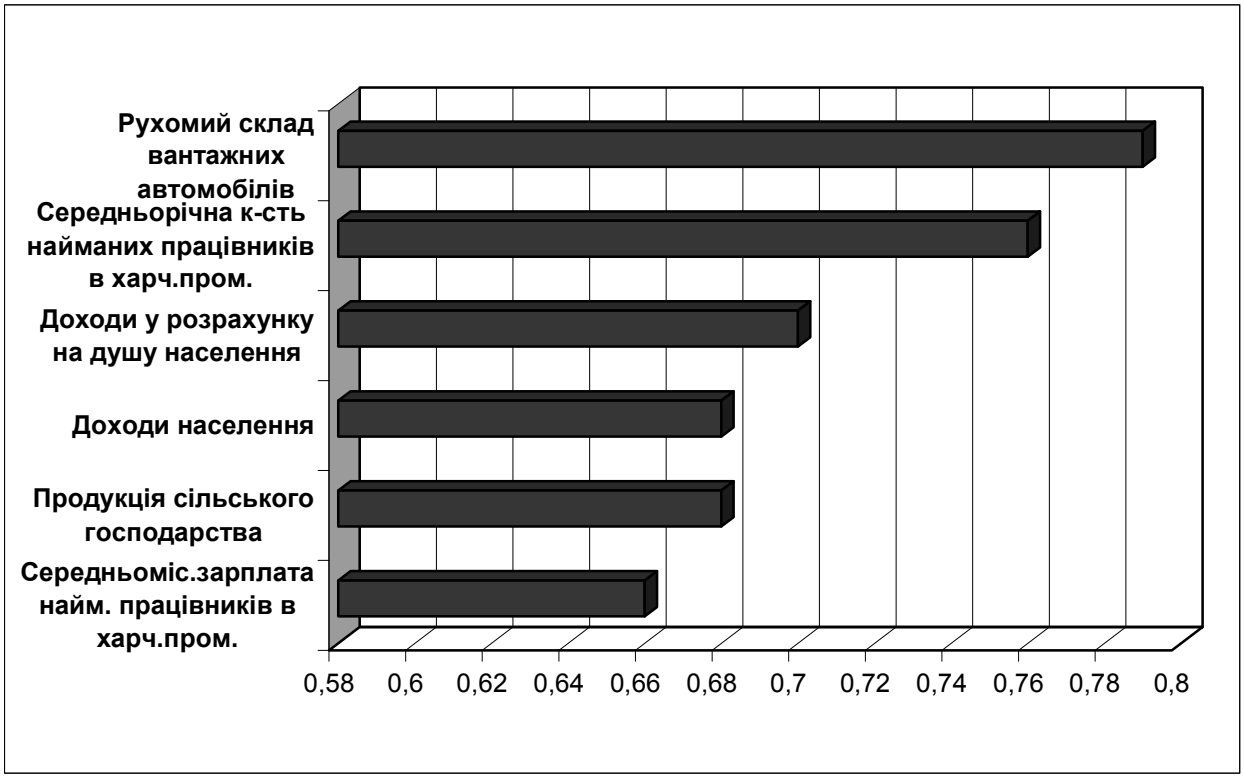

Рис. 2.11. **Тіснота зв'язку базових індикаторів та показників інвестицій в основний капітал в харчову промисловість**

Ці індикатори репрезентують суттєвий вплив на інвестування в основний капітал в харчову промисловість таких чинників, як матеріально-технічні, трудові та сировинні ресурси, а також наявність споживачів та платоспроможного попиту населення.

На обсяги прямих іноземних інвестицій в сільське господарство та харчову промисловість України з обраних індикаторів найбільший вплив мають лише наявність основних засобів в сільському господарстві (коефіцієнти кореляції становлять 0,63 щодо сільського господарства та 0,78 щодо харчової промисловості) та середньомісячна номінальна заробітна плата працівників галузей (0,63 та 0,64 відповідно). Тобто на процеси прямого іноземного інвестування в сільське господарство та харчову промисловість України впливають передусім організаційно-управлінські та правові чинники, тобто інвестиційний клімат в країні в цілому, а не певні ресурсні чи соціально-економічні чинники.

Розділ 3. РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

3.1. Інвестиційна діяльність у сільському господарстві України

У сільському господарстві України з 2000-х років визначилася тенденція до зростання обсягів інвестицій у господарствах усіх форм власності. Однак розмір та рівень ефективності інвестицій залишаються недостатніми.

Найвищий рівень інвестиційної активності в сільському господарстві та харчовій промисловості України спостерігався в 1991 році, коли капітальні інвестиції за рахунок усіх джерел фінансування перевищували 20 млрд. грн. в порівняльних цінах. Цьому, зокрема, сприяло також і запровадження в дію законів про пріоритетний розвиток соціальної сфери села та агропромислового виробництва. З 1992 по 1998 роки для сільсьукогогосподарства та харчової промисловості України характерним був значний спад інвестиційної активності пов'язаний із загальною економічної кризою в державі.

Проаналізуємо розподіл інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги за регіонами України у 2004-2008 роках.

У 2008 році в АПК України було залучено близько 30,0 млрд. грн. інвестицій в основний капітал, з них – 13,1 млрд. грн. вкладено в харчову промисловість і 16,7 млрд. грн. – у сільське господарство. В

останні два роки для України характерна зміна інвестиційних пріоритетів в агропродовольчому виробництві на користь сільського господарства, яке стало однією із найпріоритетніших галузей для інвестування. Порівняно із 2000 роком обсяги інвестицій в сільське господарство збільшились у 7,5 разів, а в харчову промисловість лише у 2,6 разів.

Серед найвдаліших інвестиційних проектів 2008 року у тваринництві можна назвати будівництво птахофабрики у ЗАТ „Миронівська птахофабрика" вартістю 400 мільйонів доларів, створення вертикальної структури з виробництва м'яса та м'ясоковбасних виробів ЗАТ „АПК-Інвест" загальною вартістю проекту 845 мільйонів гривень, реконструкцію свинокомплексу ТОВ „НВП Глобинський свинокомплекс" вартістю 61 мільйон гривень, будівництво із залученням вітчизняних інвестицій трьох потужних свинокомплексів у Згурівському районі Київської області на 30 тисяч голів свиней кожний. У рослинництві серед потужних проектів доречно назвати „Розвиток української томатної індустрії", розробником якого є холдинг „Agrofusion" та фермерське господарство „Органік сервіс" (загальна вартість проекту – 1,8 млрд. грн.), «Нарощування потенціалу з переробки зерна та збільшення потужностей портових елеваторів дочірніх підприємств ДАК „Хліб України" вартістю 272,6 млн. доларів США, „Будівництво насіннєвого заводу" вартістю 1 млн. євро, що реалізується ТзОВ „Бучачагрохлібпром".

У цілому для всіх регіонів України характерне щорічне збільшення обсягу інвестицій в основний каптал в сільське господарство. Порівняно з 2004 роком у 2008 році більше, ніж у 10 разів зросли обсяги інвестицій в Чернівецькій, Хмельницькій, Херсонській та Львівській областях. Більше, ніж у 5 разів сума інвестицій в основний капітал в сільському господарстві зросла у Вінницькій, Рівненській, Тернопільській, Івано-Франківській, Черкаській, Сумській, Донецькій та Луганській областях.

Найвища частка інвестицій в основний капітал в сільське господарство у загальному обсязі інвестицій в регіон характерна для Херсонської, Хмельницької, Черкаської та Тернопільської областей – 22-30%. Для Вінницької, Кіровоградської, Сумської, Чернігівської та Миколаївської областей цей показник є також високим і складає 12-20%. Найнижчі частки інвестицій в основний капітал у сільське

господарство у загальному обсязі інвестицій в регіон мають Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Донецька, Дніпропетровська та Одеська області. Такий регіональний розподіл викликаний спеціалізацією регіону в господарстві країни та необхідністю розвитку пріоритетних галузей господарства.

За загальним обсягом інвестицій в основний капітал в сільське господарство регіони розподіляються так (рис. 3.1):

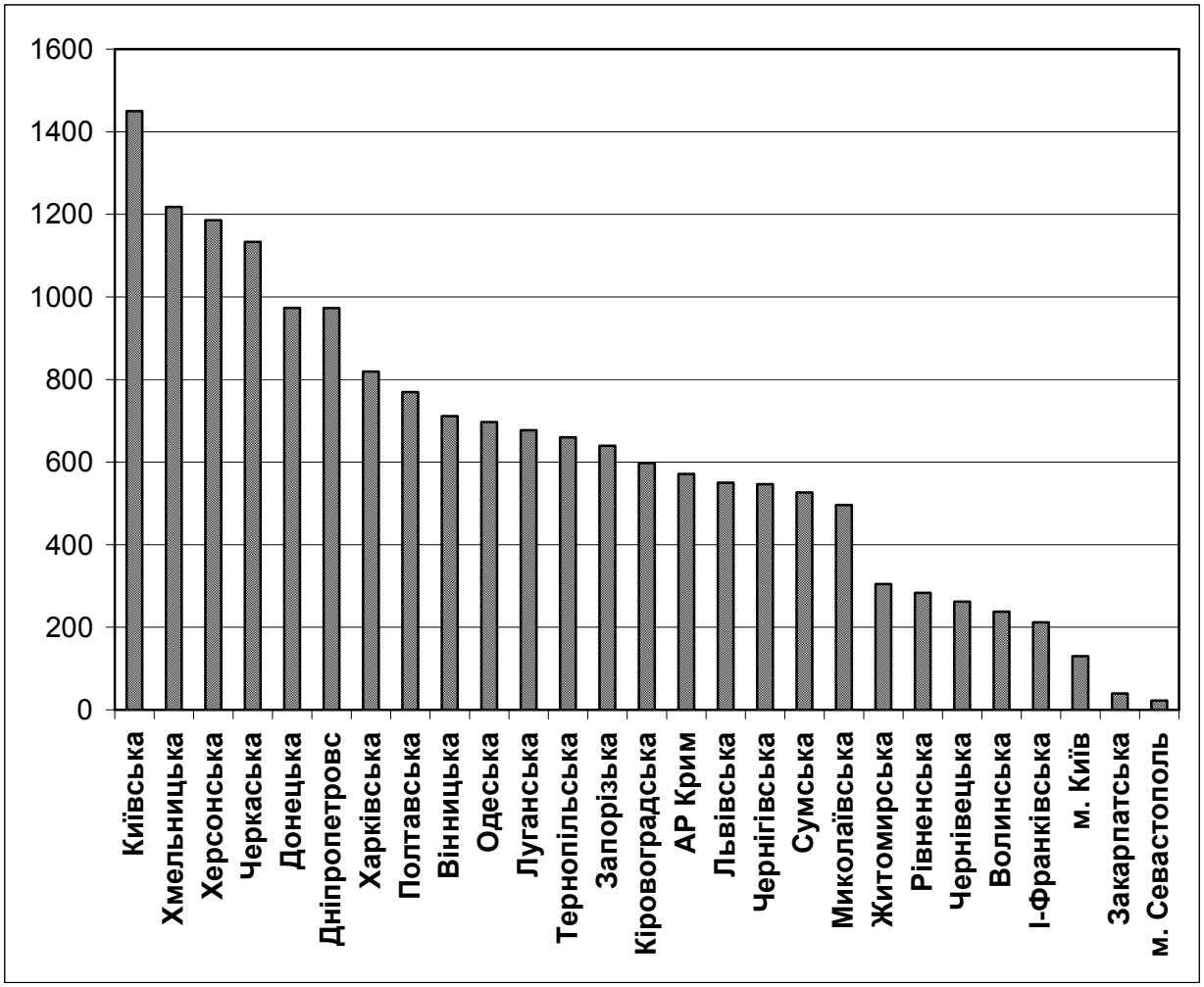

Рис. 3.1. **Обсяг інвестицій в основний капітал в сільське господарство за регіонами України у 2008 році,** млн. грн.

За розподілом інвестицій в основний капітал в сільське господарство України можна виділити п’ять груп регіонів (рис. 3.2):

- регіони з часткою інвестицій в основний капітал у сільське господарство понад 8% - Київська область;

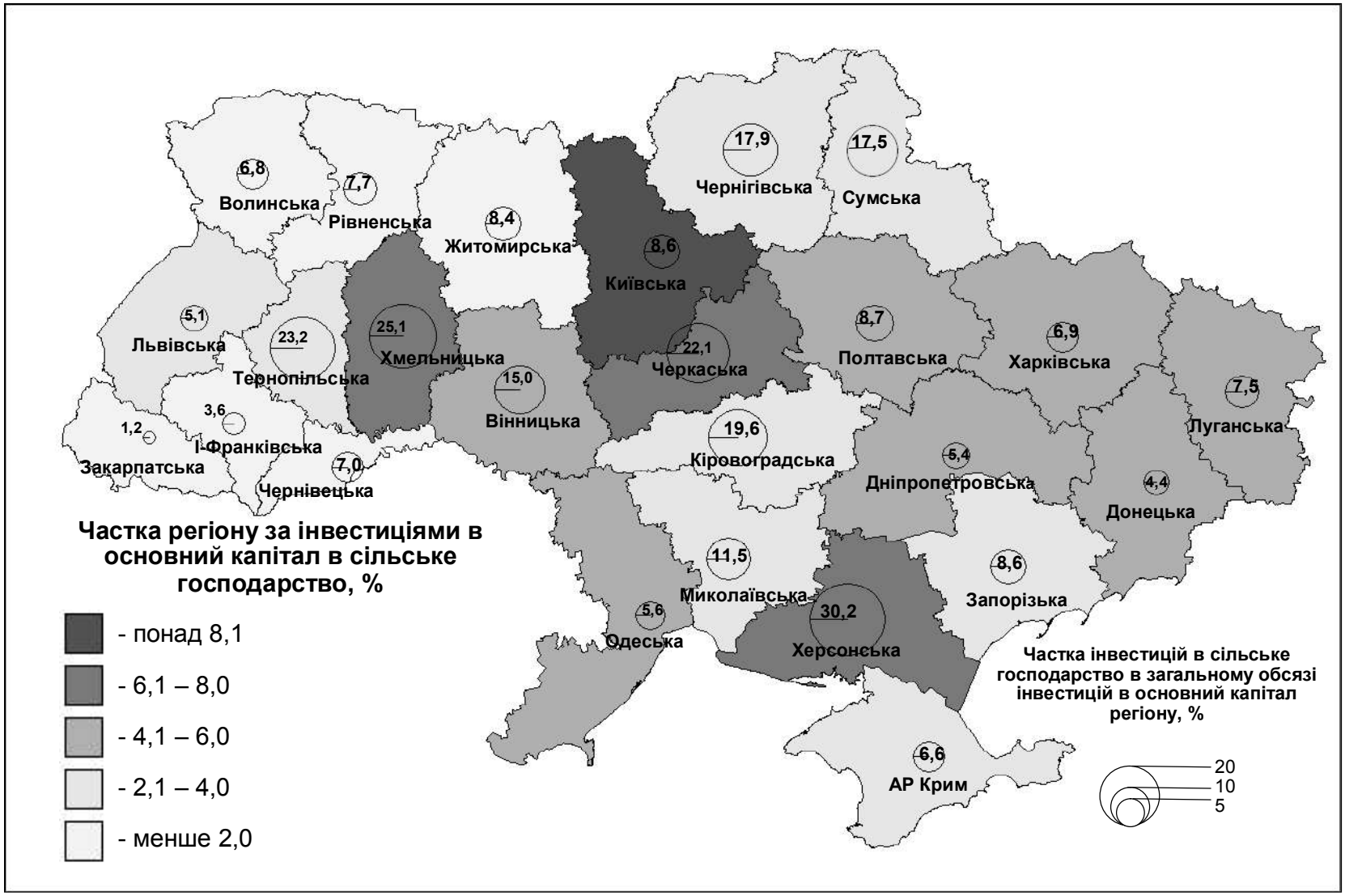

Рис. 3.2. **Розподіл регіонів України за часткою інвестицій в основний капітал в сільське господарство у 2008 році**

- регіони з часткою інвестицій в основний капітал у сільське господарство від 6 до 8% - Херсонська, Хмельницька, Черкаська області;

- регіони з часткою інвестицій в основний капітал у сільське господарство від 4 до 6% - Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Одеська, Полтавська, Тернопільська, Харківська області;

- регіони з часткою інвестицій в основний капітал у сільське господарство від 2 до 4% - АР Крим, Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Львівська, Сумська та Чернігівська області;

- регіони з часткою інвестицій в основний капітал у сільське господарство менше 2% - Волинська, Рівненська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області.

Для регіонів України характерні різні тенденції щодо зміни частки інвестицій в основний капітал в сільське господарство. Так, можна виділити дві основні тенденції в регіонах (рис. 3.3):

- із зростаючою часткою інвестицій в основний капітал в сільському господарстві – Луганська, Львівська, Тернопільська області;

- із часткою інвестицій в основний капітал в сільське господарство, що скорочується – АР Крим, Житомирська, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Одеська області.

Важливими для аналізу інвестиційної діяльності в сільському господарстві є показники обсягу інвестицій в основний капітал у розрахунку на один га сільськогосподарських угідь, на одного жителя сільської місцевості, на одного найманого працівника у сільському господарстві.

Проаналізуємо обсяг інвестицій в основний капітал у сільському господарстві на 1 га сільськогосподарських угідь. В цілому цей показник у 2008 році визначався у межах від 86,9 грн. у Закарпатській області до 866,6 грн. у Київській, тобто максимальне значення показника у 10 разів перевищувало мінімальне. Регіональний розподіл цього показника відображено на рис. 3.4.

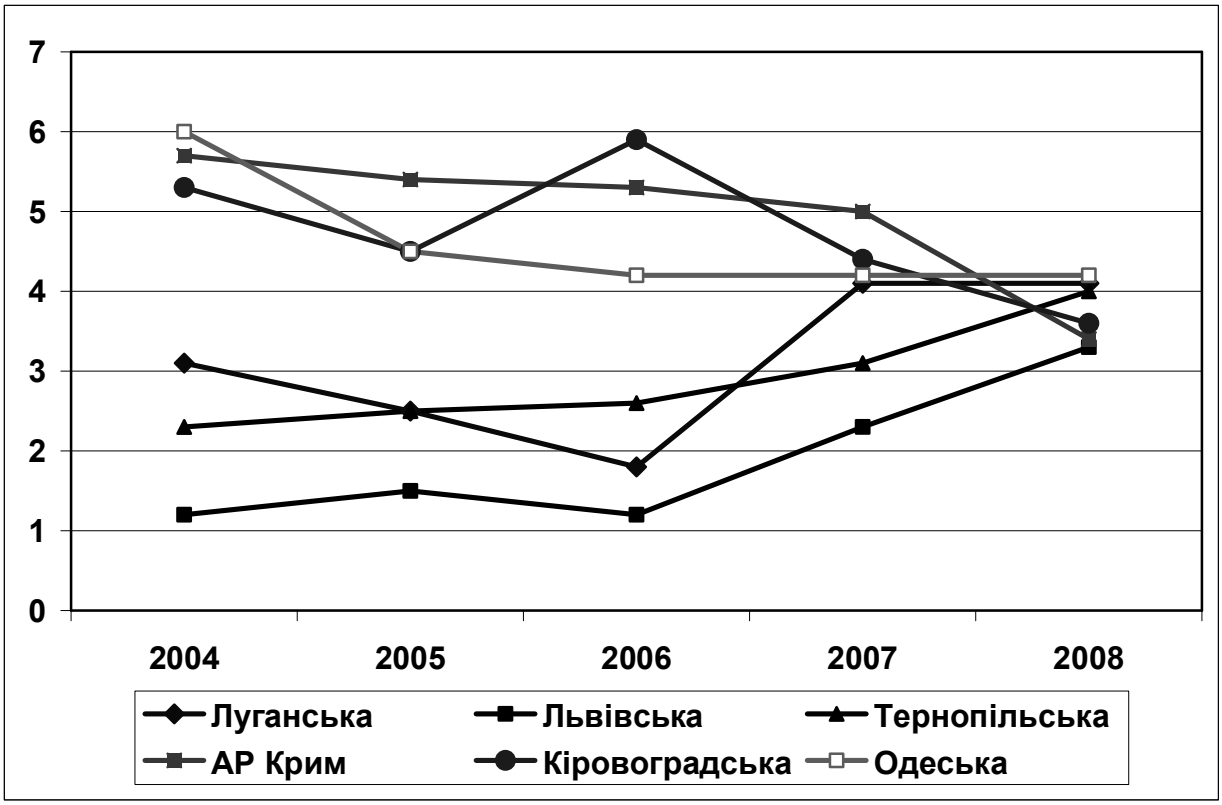

Рис. 3.3. **Динамка частки окремих регіонів України в розподілі інвестицій в основний капітал в сільське господарство, %**

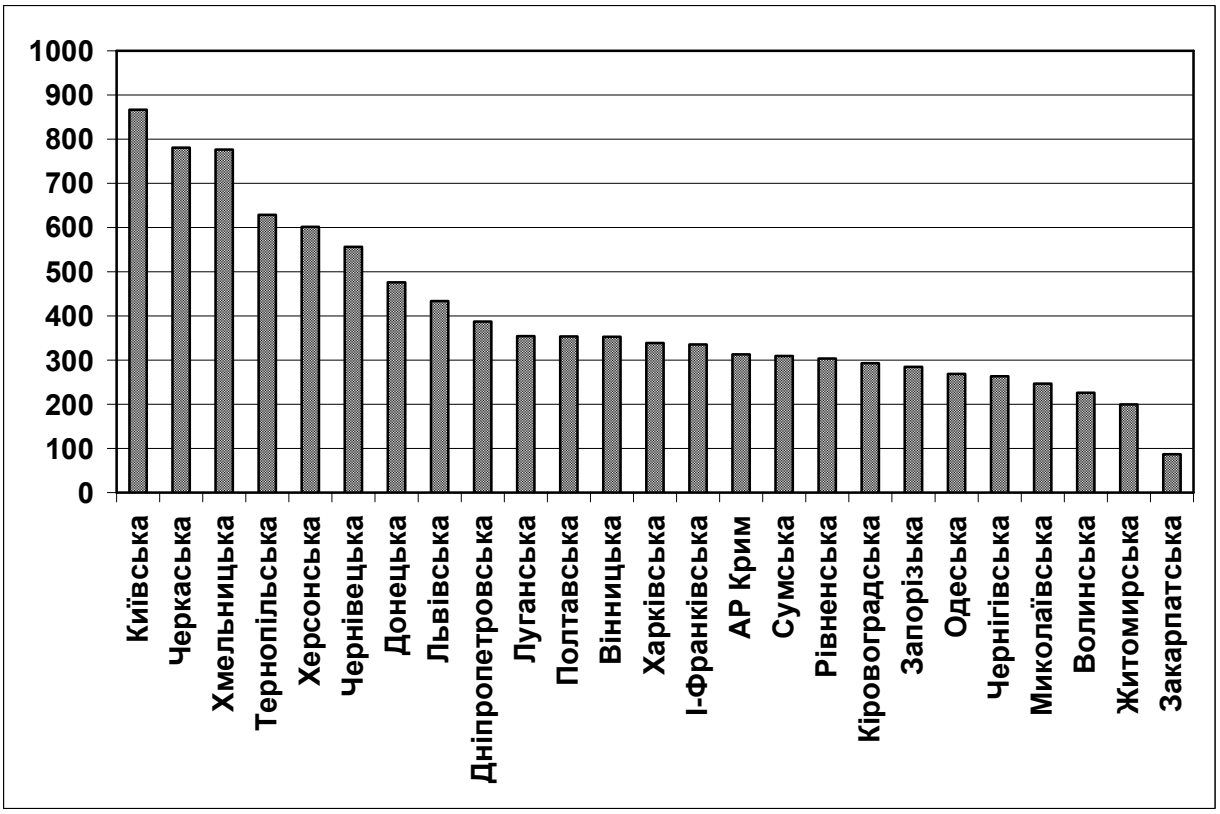

Рис. 3.4. **Інвестиції в основний капітал у сільське господарство у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь у 2008 році,** грн.

Найбільший обсяг інвестицій в основний капітал в сільському господарстві у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь характерний для Київської, Черкаської, Хмельницької, Тернопільської та Херсонської областей, де він перевищує 600 грн. Від 300 до 600 грн. цей показник складає в АР Крим, Вінницькій, Донецькій, Дніпропетровській, Івано-Франківській, Луганській, Львівській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Харківській та Чернівецькій областях. Незначним обсяг інвестицій в основний капітал у сільському господарстві у перерахунку на 1 га сільськогосподарських угідь (менше 300 грн.) є у Волинській, Житомирській, Чернігівській, Запорізькій, Кіровоградській, Миколаївській та Одеській областях, а у Закарпатському регіоні він є мізерним.

Аналіз обсягу інвестицій в основний капітал в сільське господарство у розрахунку на одного жителя сільської місцевості дає можливість зробити такі висновки:

- показник має суттєві відміни за регіонами. Максимальний він у Херсонській області (2775,3 грн.), а найнижчий – в Закарпатській (50,4 грн.);
- різниця між найнижчим і найвищим регіональними показниками обсягу інвестицій в основний капітал в сільське господарство на одного сільського жителя складає 55 разів;
- за показником інвестицій в основний капітал в сільське господарство на одного жителя сільської місцевості можна виділити п’ять груп регіонів:

- регіони з дуже низькими показниками – Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Волинська та Рівненська області;

- регіони з низькими показниками – АР Крим, Вінницька, Житомирська, Львівська, Одеська області;

- регіони із середніми показниками – Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Чернігівська, Тернопільська та Харківська області;

- регіони з достатньо високими показниками – Дніпропетровська, Хмельницька та Черкаська області;

- регіони з найвищими показниками – Київська, Херсонська, Донецька та Луганська області.

Такий регіональний розподіл обумовлений не лише ефективністю та доцільністю сільськогосподарської діяльності, але й рівнем урбанізації території.

Інвестиції в основний капітал в сільському господарстві у розрахунку на одного найманого працівника в сільському господарстві мають такий розподіл (рис. 3.5):

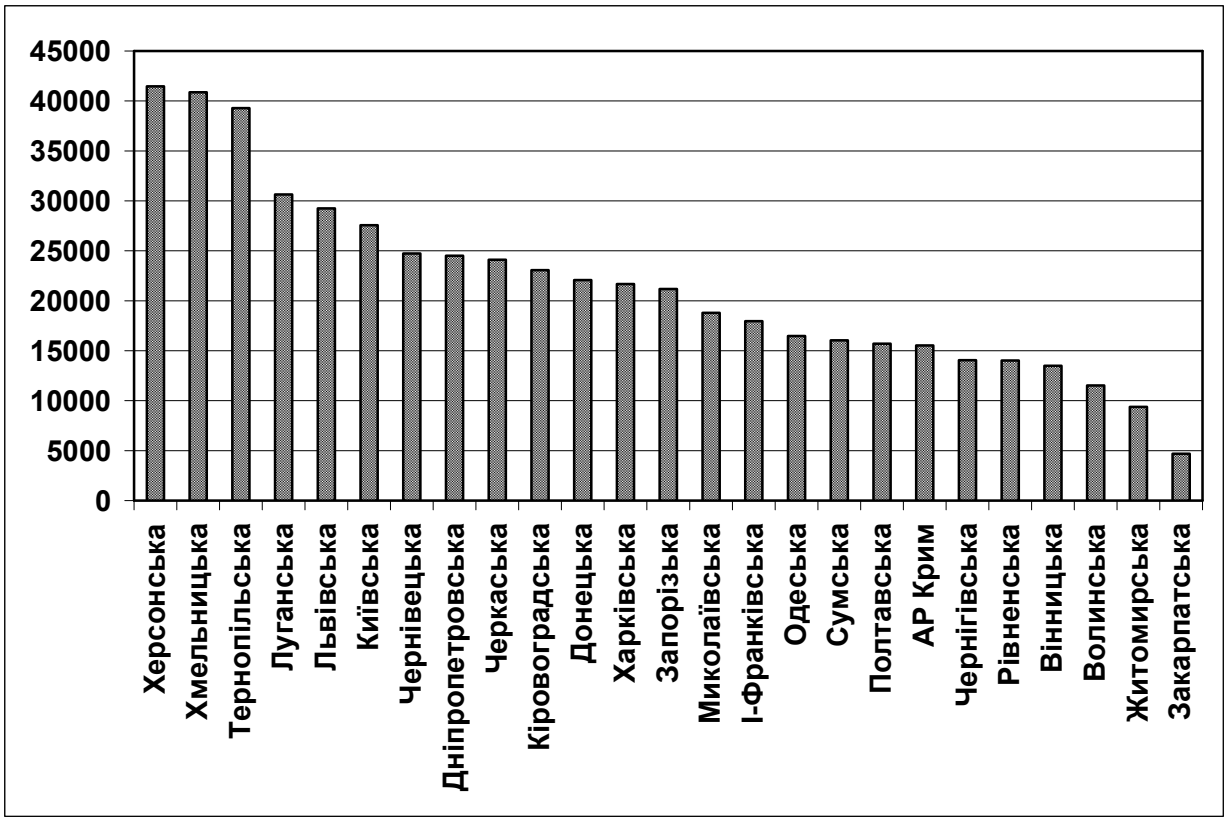

Рис. 3.5. **Обсяг інвестицій в основний капітал в сільське господарство у розрахунку на одного найманого працівника в сільському господарстві у 2008 році,** грн.

Найменший обсяг інвестицій в основний капітал в сільському господарстві на одного найманого працівника цієї галузі вкладається в Закарпатські області, а найбільший – у Херсонській. Регіональний розподіл інвестицій в основний капітал в сільському господарстві на одного найманого працівника в галузі показано на рис. 3.6.

З 1992 по 2009 рік в агропромисловий комплекс України було залучено 2628,4 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій. Це складає 6,9 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку держави. З них 1792,1 млн. дол. США (4,7%) вкладено у 812

підприємств харчової промисловості і 836,3 млн. дол. США (2,2%) – у 667 сільськогосподарських підприємств.

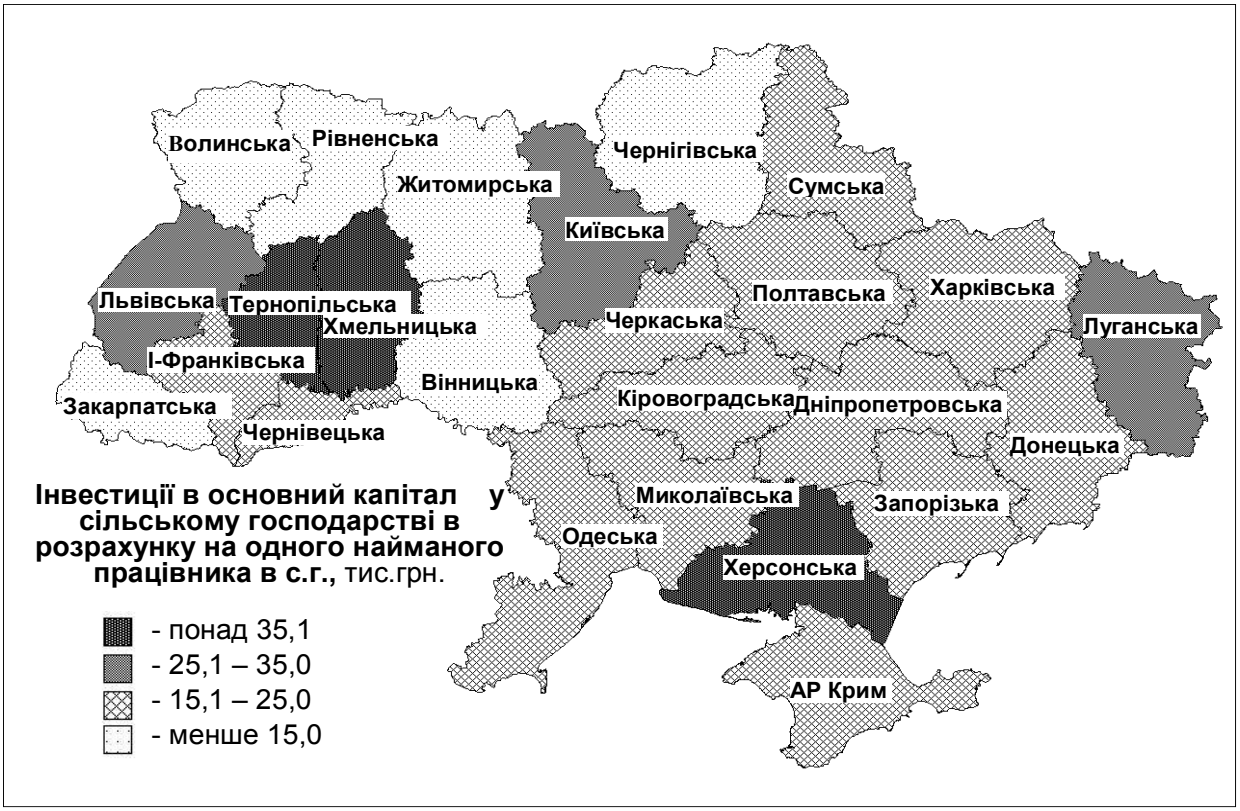

Рис. 3.6. **Інвестиції в основний капітал в сільському господарстві у розрахунку на одного найманого працівника в сільському господарстві у 2008 році**

У 2008 році в економіку України було вкладено 35723,4 млн. доларів США іноземних інвестицій, з них в сільське господарство та пов'язані з ним послуги було залучено іноземних інвестицій на суму 799,0 млн. доларів США. Це складає 2,2% загального обсягу іноземних інвестицій в економіку України. Сума і частка прямих іноземних інвестицій в сільському господарстві є незначною. Для порівняння слід зазначити, що частка сільського населення в Україні становить 32,7%. Всього іноземні інвестиції були розподілені серед 655 сільськогосподарських підприємств.

Загальні обсяги прямих іноземних інвестицій в сільське господарство в Україні в цілому та в усіх регіонах щороку зростають. Темпи зростання в регіонах за п'ять років (з 2004 до 2008 року) є різними. Так, порівняно з 2004 роком у 2008 році обсяги іноземних інвестицій в сільське господарство зросли більше, ніж у 10 разів у Сумській, Рівненській, Львівській, Івано-Франківській, Чернівецькій та

Запорізькій областях. Однак, наприклад, у Чернівецькій, Закарпатській, Волинській, Тернопільській областях абсолютні значення обсягу прямих іноземних інвестицій в сільське господарство є найменшими в Україні. З 2004 до 2008 року найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій в сільське господарство було вкладено в Київській, Львівській, Харківській, Дніпропетровській, Рівненській областях.

За загальним обсягом прямих іноземних інвестицій в сільське господарство регіони України розподілилися так (рис. 3.7):

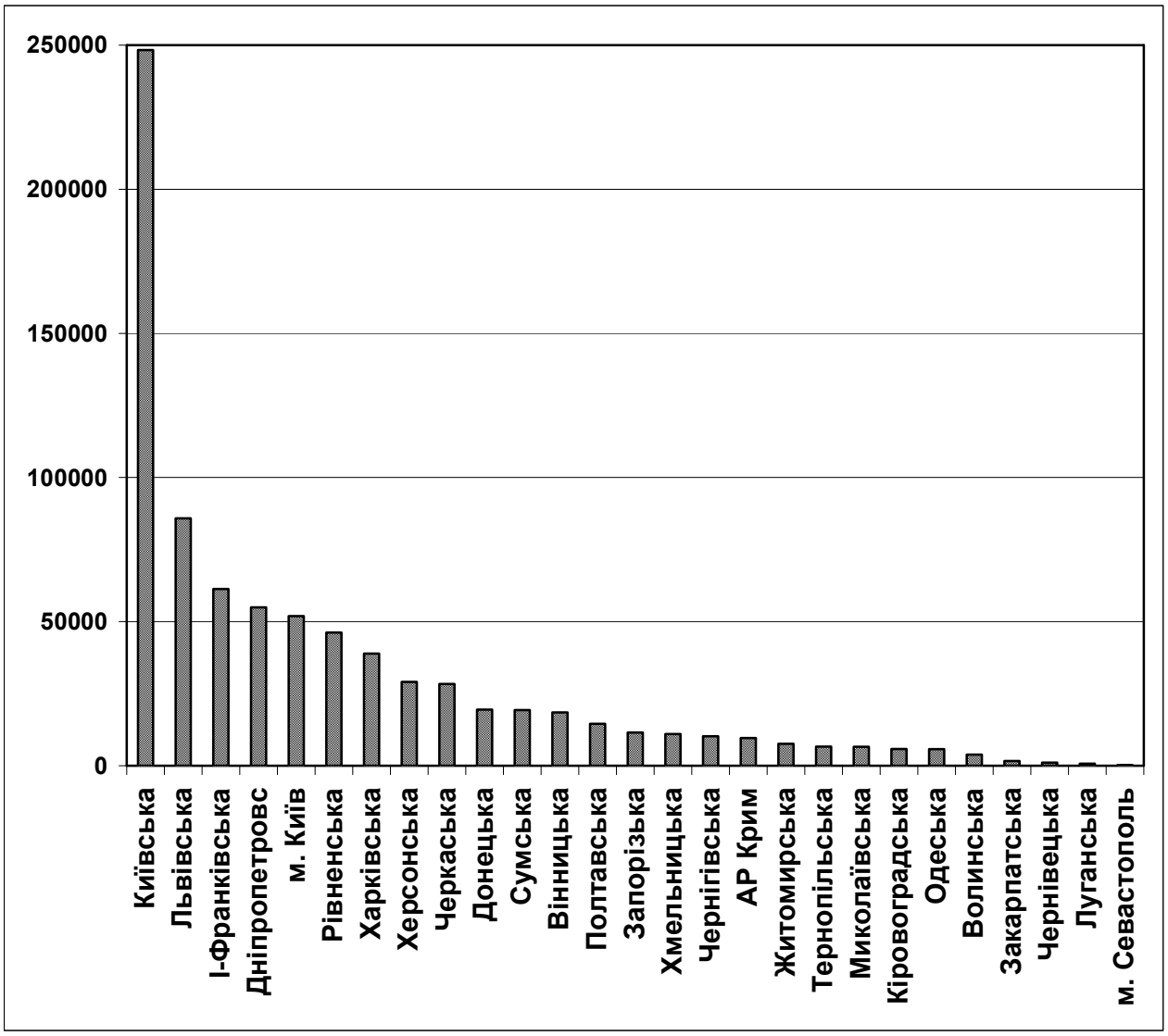

Рис. 3.7. **Обсяг прямих іноземних інвестицій в сільське господарство регіонів України у 2008 році,** тис. доларів США

Найбільша частка прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у загальному обсязі інвестицій в регіон характерна для Вінницької, Івано-Франківської, Київської, Рівненської, Тернопільської,

Херсонської, Черкаської, Сумської та Чернігівської областей (від 10 до 20%). Ця частка складає від 5 до 10% у Кіровоградській та Хмельницькій областях, від 2 до 5% - у Дніпропетровській, Миколаївській, Полтавській, Житомирській та Харківській областях, а мізерною (менше 2%) є у решті регіонів – АР Крим, Волинській, Закарпатській, Чернівецькій, Донецькій, Луганській, Запорізькій та Одеській областях.

За розподілом прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в сільське господарство України виділяються такі групи регіонів (рис. 3.8):

- регіон із значним обсягом ПІІ в сільське господарство – Київська область;

- регіони із суттєвим обсягом ПІІ в сільське господарство – Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Івано-Франківська та Рівненська області;

- регіони з незначним обсягом ПІІ в сільське господарство – АР Крим, Вінницька, Донецька, Запорізька, Полтавська, Сумська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська та Чернігівська області;

- регіони із дуже малим обсягом ПІІ в сільське господарство – Волинська, Житомирська, Закарпатська, Чернівецька, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Тернопільська та Луганська області.

Такий розподіл викликаний інвестиційною привабливістю регіону для іноземного інвестора, що, насамперед, пов’язана з агроресурсною складовою та можливостями вирощування кон’юнктурної продукції. Проте незначні інвестиції у Кіровоградську, Миколаївську, Одеську та Тернопільську області можна пояснити лише нереалізованим потенціалом співробітництва з іноземними інвесторами.

При цьому за п’ятирічний період з 2004 до 2008 року найсуттєвіше зросла частка прямих іноземних інвестицій в сільське господарство в Івано-Франківській (з 2,5% до 7,7%), Львівській (з 1,4% до 10,7%), Рівненській (з 0,4% до 5,8%) та Сумській (з 0,2% до 2,4%) областях (рис. 3.9).

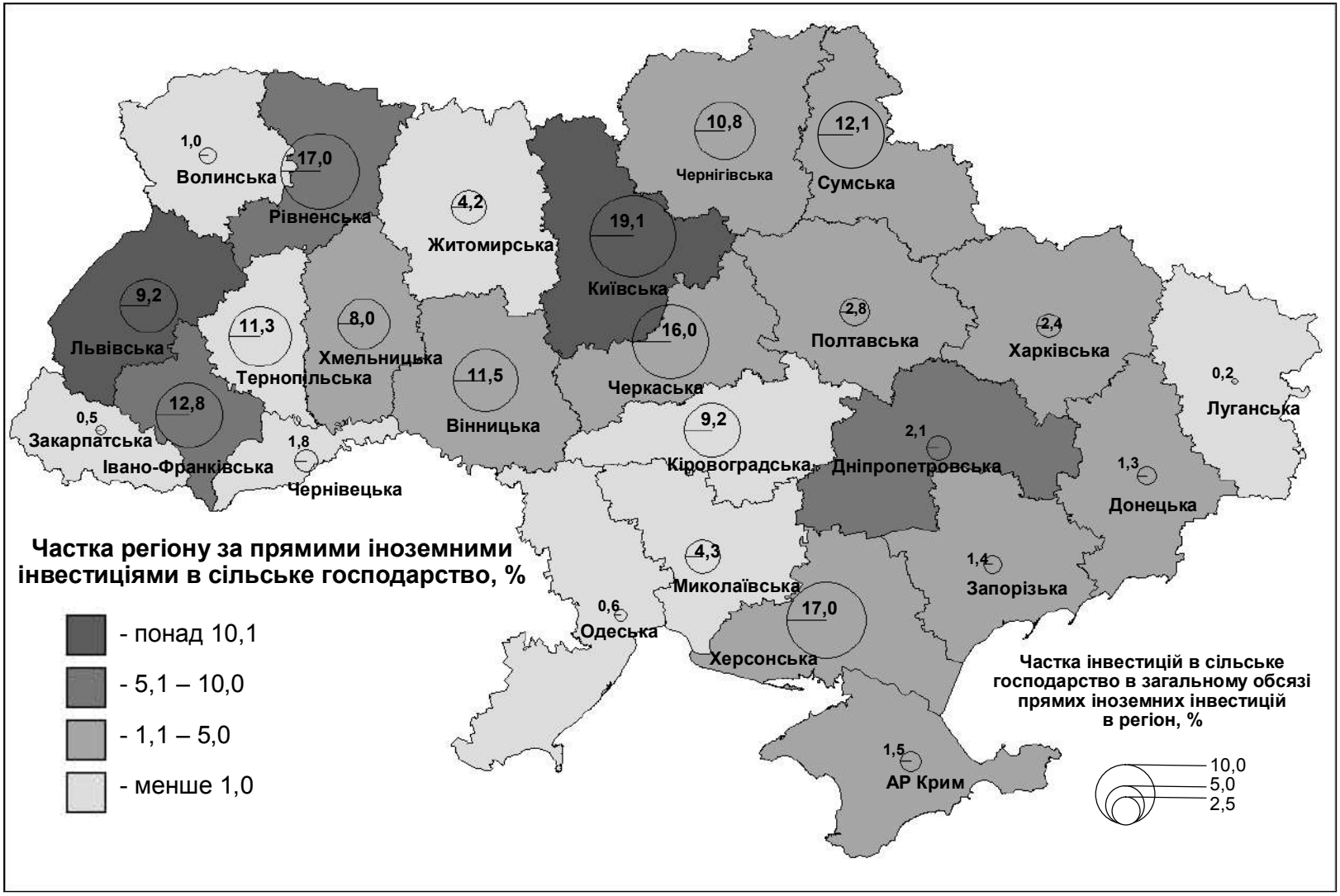

Рис. 3.8. **Регіональний розподіл прямих іноземних інвестицій в сільське господарство України у 2008 році**

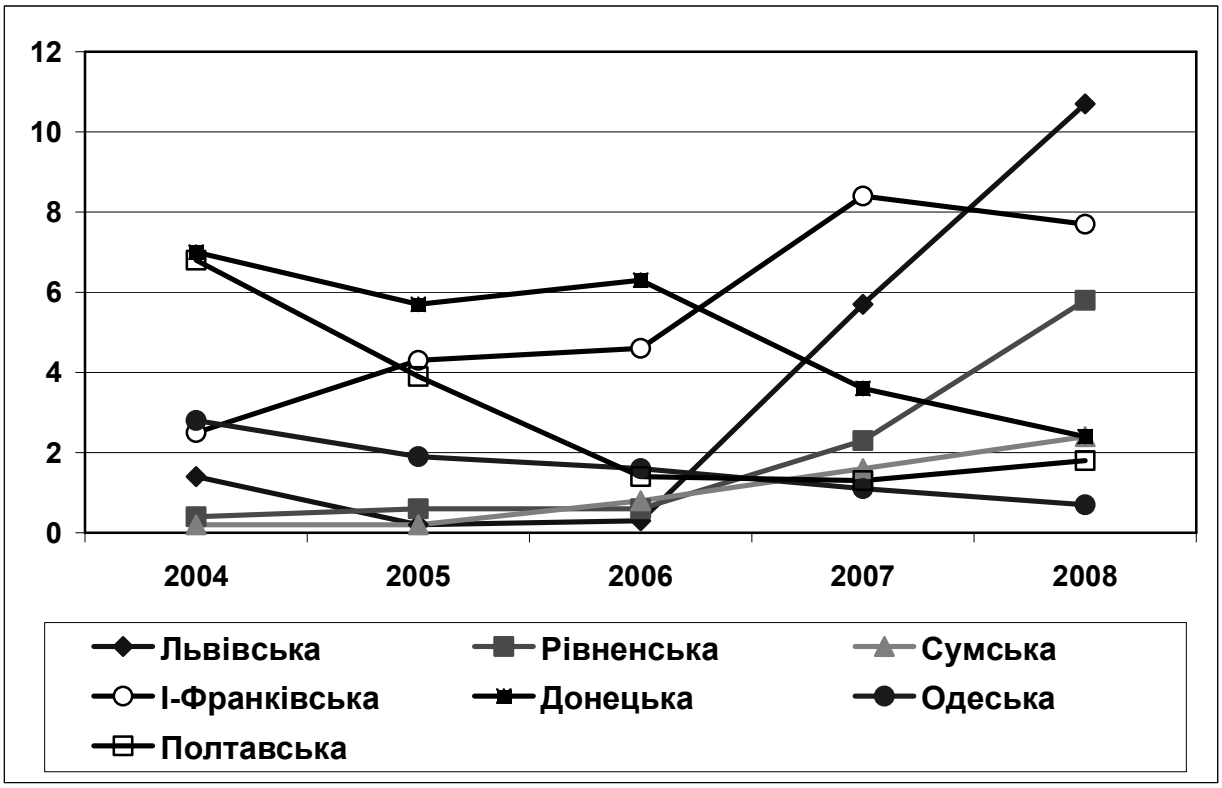

Рис. 3.9. **Динаміка частки окремих регіонів України в розподілі прямих іноземних інвестицій в сільське господарство, %**

Найсуттєвіші зниження частки прямих іноземних інвестицій в сільське господарство характерні для Донецької (з 7,0% до 2,4%), Одеської (з 2,8% до 0,7%) та Полтавської (з 6,8% до 1,8%) областей (рис. 3.9).

У 2008 році обсяг прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у розрахунку на одного жителя сільської місцевості становив від 2 до 366 доларів США. Найменшим цей показник був у Закарпатській, Чернівецькій та Луганській областях, а найбільшим – у Київській.

Регіональний розподіл прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у розрахунку на одного жителя сільської місцевості показано на рис. 3.10.

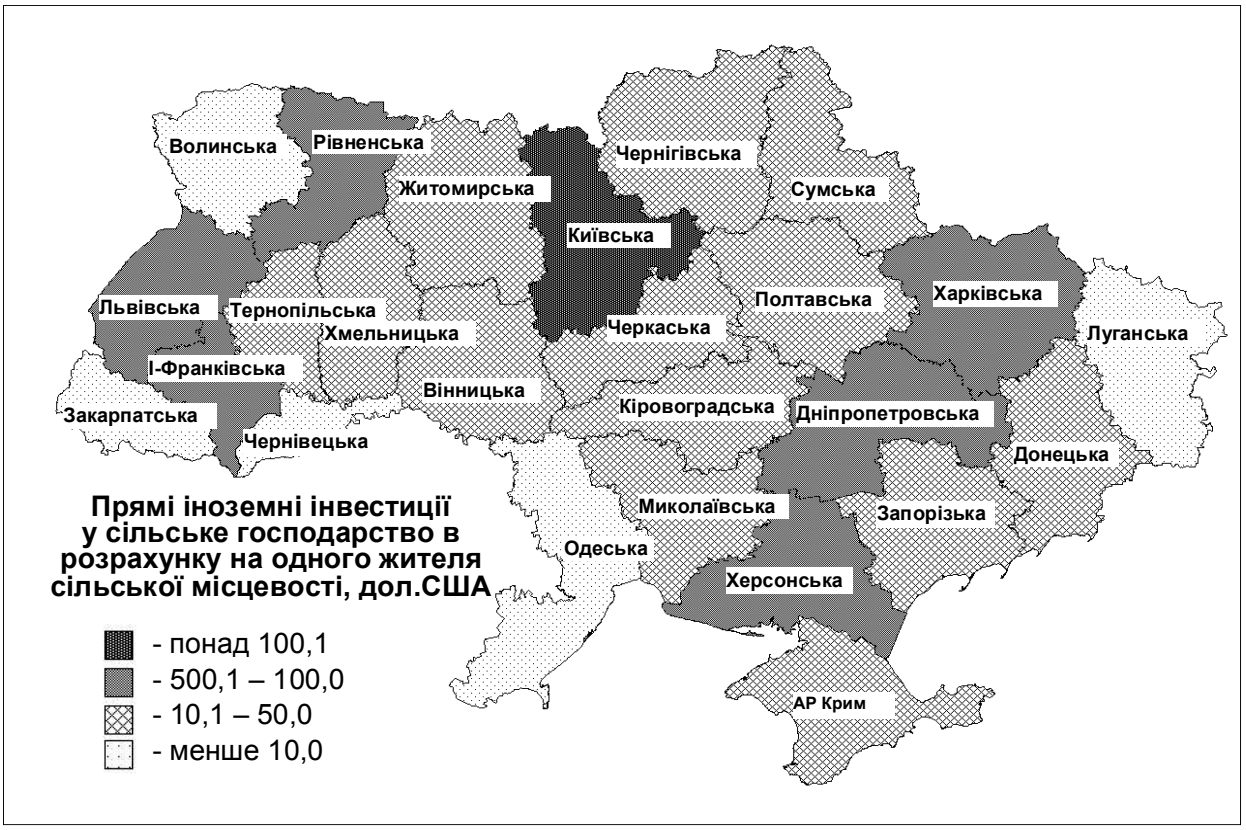

***Рис. 3.10*. Регіональна диференціація прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у розрахунку на одного жителя сільської місцевості у 2008 році,** доларів США

Дуже малим (до 10 доларів США) обсяг прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у розрахунку на одного жителя сільської місцевості є Закарпатській, Чернівецькій, Луганській, Волинській та Одеській областях. Незначний цей показник (від 10 до 50 доларів США) в АР Крим, Вінницькій, Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській та Чернігівській областях. Від 50 до 90 доларів США у розрахунку на одного сільського жителя вкладається іноземних інвестицій в сільське господарство Херсонської, Дніпропетровської, Харківської, Львівської, Івано-Франківської та Рівненської областей. Окремо виділяється Київська область, де прямі іноземні інвестиції в сільське господарство на одного жителя сільської місцевості складають 366 доларів США.

Обсяг прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у розрахунку на одного найманого працівника у сільському господарстві у 2008 році становив від 33 доларів США у Луганській області до 5195 доларів США у Івано-Франківській. В Україні є три регіони, де цей

показник має суттєві відміни від інших у сотні разів і є найвищим. Це Івано-Франківська, Львівська та Київська область, яка стабільно з 2000 року має найвище значення цього показника (рис. 3.11).

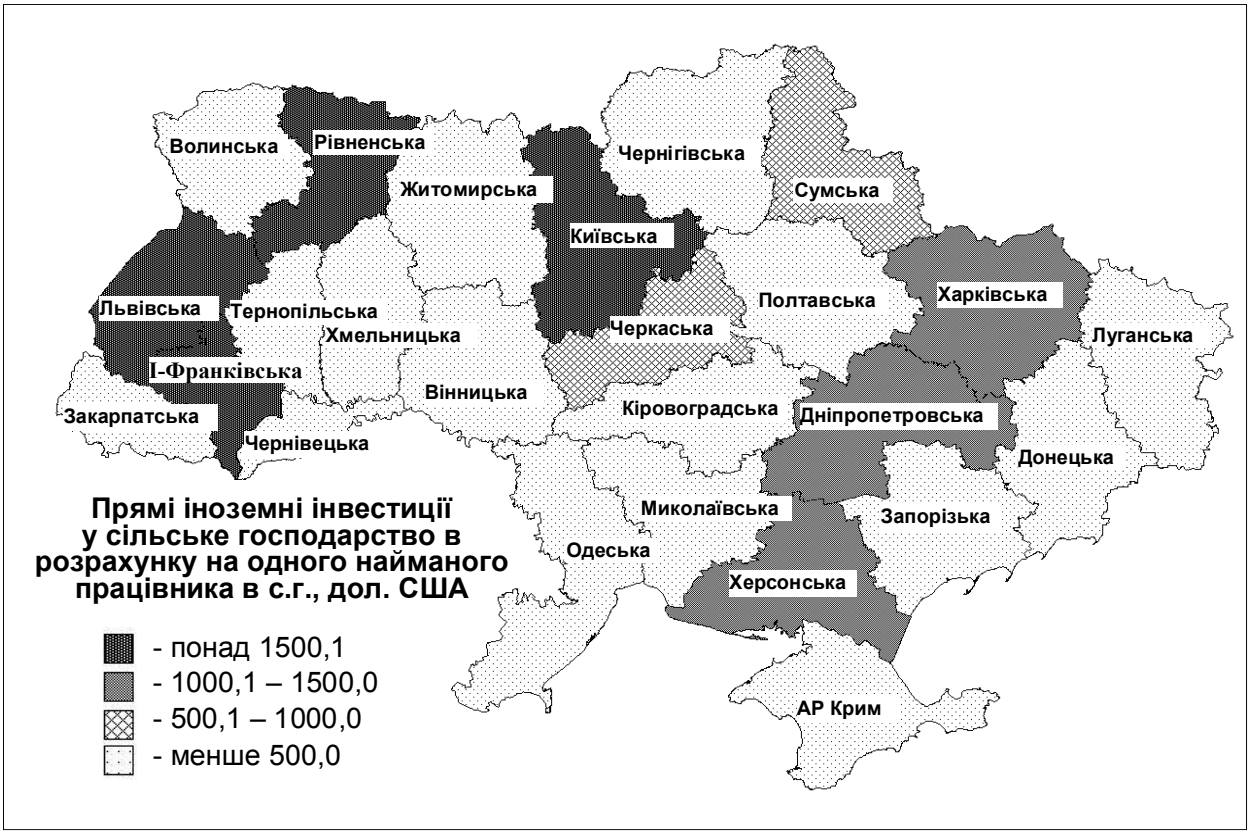

Рис. 3.11. **Розподіл регіонів України за обсягом прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у розрахунку на одного найманого працівника у сільському господарстві у 2008 році**

Ще ряд регіонів формують групу із значними обсягами прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у розрахунку на одного найманого працівника сільського господарства. Це Дніпропетровська, Харківська, Херсонська та Рівненська області. Решта регіонів мають незначні показники, а у таких регіонах, як Луганська, Чернівецька, Одеська, Волинська та Закарпатська області значення показника не перевищує 200 доларів США (рис. 3.12).

Іншим, неподібним до попереднього, є регіональний розподіл обсягів прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у розрахунку на один га сільськогосподарських угідь. Це пов'язане із регіональним розподілом сільськогосподарських угідь в Україні, їх часткою у загальній земельній площі регіонів. За показником прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у розрахунку на один га сільськогосподарських угідь можна виявити ряд регіональних відмін.

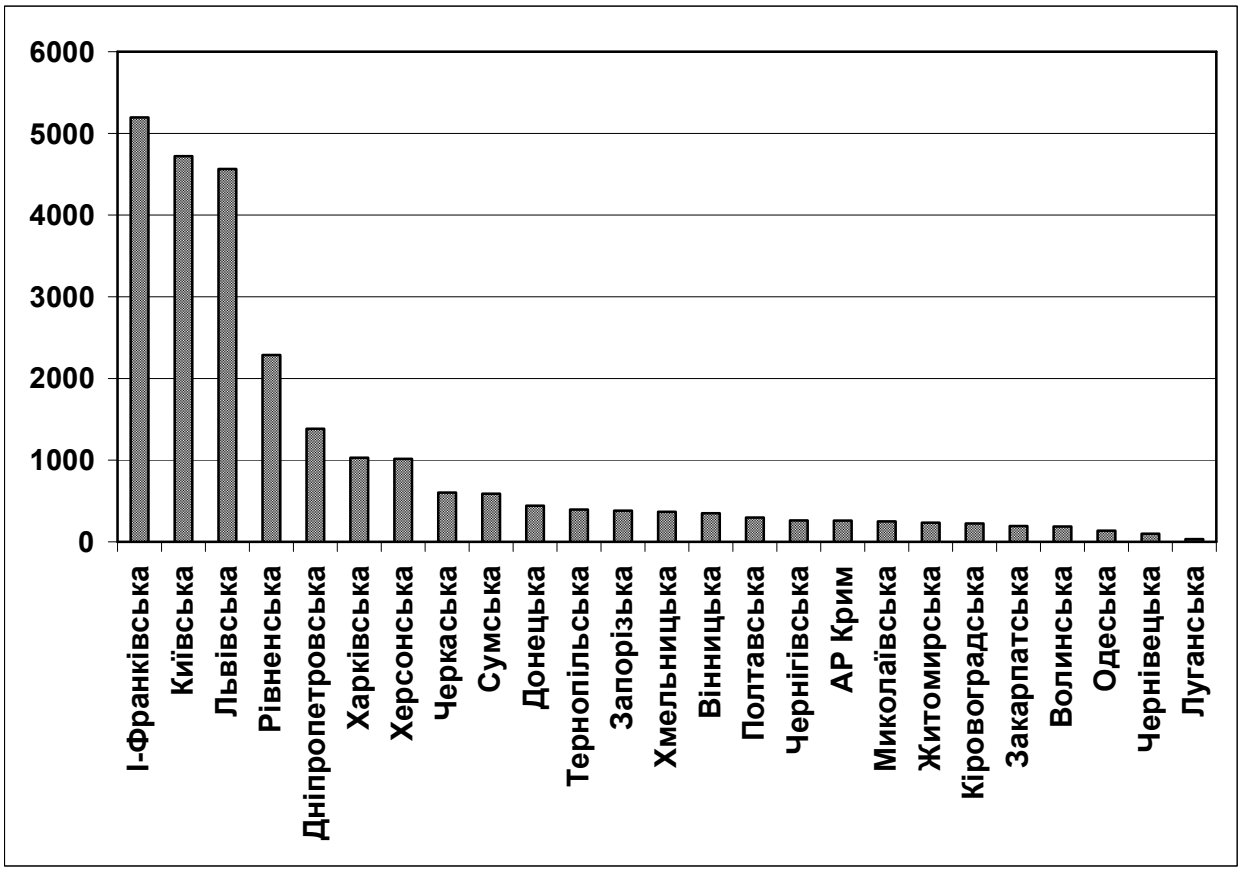

***Рис. 3.12*. Прямі іноземні інвестиції в сільське господарство у розрахунку на одного найманого працівника у сільському господарстві у 2008 році,**
доларів США

Безперечним лідером за показником є Київська область, де на 1 га сільськогосподарських угідь у 2008 році вкладалося 148,4 доларів США іноземних інвестицій. В Івано-Франківській, Львівській та Рівненській областях цей показник знаходився в межах від 50 до 100 доларів США. Ще в одній групі регіонів, що включає Дніпропетровську, Черкаську, Харківську, Херсонську та Сумську області, цей показник змінювався від 10 до 30 доларів США. У решті регіонів значення показника є нижчим за 10 доларів США і свідчить про низьку привабливість регіонів для іноземних інвесторів. Регіональний розподіл прямих іноземних інвестицій в сільське господарство у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь показано на рис. 3.13.

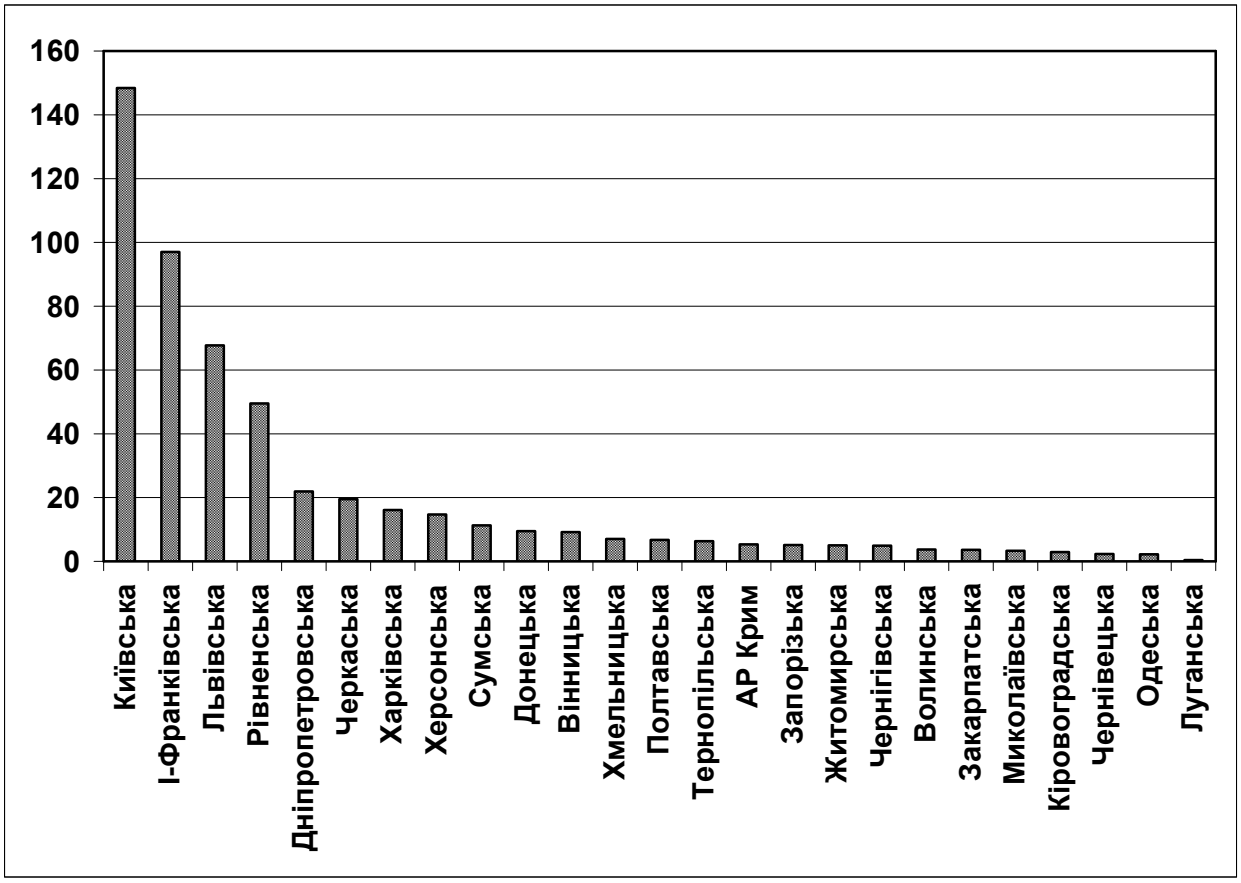

Рис. 3.13. **Прямі іноземні інвестиції в сільське господарство у розрахунку на один гектар сільськогосподарських угідь у 2008 році,** доларів США

Інтенсивність інвестиційної діяльності в сільському господарстві України доцільно проаналізувати з використанням індексного методу. Індекси було розраховано на основі таких показників: загальний обсяг інвестицій в основний капітал в сільському господарстві (млн. грн.), інвестицій в основний капітал в сільському господарств у розрахунку на одного жителя сільської місцевості (грн.) та на одного найманого працівника в сільському господарстві (грн.), загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в сільське господарство (тис. доларів США), прямі іноземні інвестиції в сільське господарство у розрахунку на одного жителя сільської місцевості (доларів США) та на одного найманого працівника в сільському господарстві (доларів США). Результати розрахунків представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Результати групування регіонів України за інтенсивністю інвестиційної діяльності в сільському господарстві у 2008 році з використанням індексного методу

	Індекси показників						Сумарний індекс
	інвестиції в основний капітал			прямі іноземні інвестиції			
	всього	на 1 сільського жителя	на 1 найманого працівника в с.г.	всього	на 1 сільського жителя	на 1 найманого працівника в с.г.	
Київська	36,8	42,4	5,9	409,7	183,1	142,2	820,0
Львівська	14,0	10,8	6,2	117,1	42,7	137,5	328,3
І-Франківська	5,4	5,3	3,8	83,7	39,0	156,5	293,7
Дніпропетровська	24,7	34,6	5,2	75,0	49,3	41,7	230,4
Херсонська	30,1	55,1	8,8	39,7	34,1	30,6	198,3
Рівненська	7,2	9,3	3,0	63,1	38,4	68,9	189,9
Харківська	20,8	29,0	4,6	53,1	34,7	31,0	173,2
Черкаська	28,8	38,9	5,1	38,7	24,6	18,2	154,3
Донецька	24,7	45,1	4,7	26,6	22,8	13,3	137,1
Хмельницька	30,9	39,1	8,7	15,0	8,9	11,1	113,7
Сумська	13,4	26,7	3,4	26,3	24,7	17,7	112,2
Запорізька	16,2	29,9	4,5	15,7	13,6	11,5	91,5
Полтавська	19,5	25,6	3,3	19,9	12,2	8,9	89,5
АР Крим	15,1	34,7	4,9	13,3	10,6	9,7	88,3
Вінницька	18,1	16,7	2,9	25,2	10,9	10,6	84,3
Чернігівська	13,9	25,4	3,0	13,9	12,0	7,9	76,0
Тернопільська	16,7	21,1	8,4	9,0	5,4	11,9	72,6
Кіровоградська	15,2	30,0	4,9	7,9	7,4	6,8	72,2
Луганська	17,2	43,0	6,5	1,0	1,2	1,0	69,9
Миколаївська	12,6	25,4	4,0	9,0	8,6	7,5	67,1
Одеська	17,7	17,3	3,5	7,9	3,6	4,1	54,1
Житомирська	7,7	11,0	2,0	10,4	6,9	7,1	45,1
Волинська	6,0	9,4	2,5	5,3	3,9	5,7	32,7
Чернівецька	6,7	9,9	5,3	1,5	1,0	3,0	27,3
Закарпатська	1,0	1,0	1,0	2,2	1,1	5,8	12,1

За результатами розрахунків було проведено групування регіонів України за інтенсивністю інвестиційної діяльності у сільському господарстві. Найвищий рівень інтенсивності інвестиційної діяльності в сільському господарстві характерний для Київської області (рис. 3.14), високий рівень – Дніпропетровської, Івано-Франківської та Львівської областей, середній – Донецької, Рівненської, Сумської, Харківської, Херсонської, Хмельницької та Черкаської областей. Недостатнім рівень інтенсивності інвестиційної діяльності в сільському господарстві є в решті регіонів України, де він оцінюється як низький (АР Крим, Вінницька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Тернопільська та Чернігівська області) та дуже низький (Волинська, Житомирська, Закарпатська та Чернівецька області).

Отже, для України характерна суттєва територіальна диференціація показників інтенсивності інвестиційної діяльності в сільському господарстві в регіонах. Це викликано різним рівнем інвестиційної привабливості регіонів, найсуттєвішими складовими якої є ресурсна та інвестиційний клімат в Україні.

Проаналізуємо географію іноземних інвестицій, вкладених у сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги і у виробництво продовольчих товарів.

Безперечним лідером за обсягом іноземних інвестицій в розвиток сільського господарства України є Кіпр. У 2008 році частка цієї країни складала 35,5% від загального обсягу іноземних інвестицій в сільське господарство України. Тобто із загального обсягу інвестування сільського господарства Кіпру належить більше третини фінансування.

На другому місці за обсягами інвестицій в сільське господарство стабільно знаходиться Велика Британія (15,1%). Ця держава інвестує в сільське господарство України понад сьому частину всіх іноземних інвестицій.

Третю групу країн із значним обсягом інвестицій у сільське господарство формують США, Данія, Швеція, Німеччина, Австрія та Польща. Частка цих країн складає від 3,5% до 6,0% від загального обсягу іноземних інвестицій в сільське господарство. Четверту групу складають Нідерланди, Франція, Віргінські Британські острови, Російська Федерація із частками інвестицій від 2,3% до 2,9%.

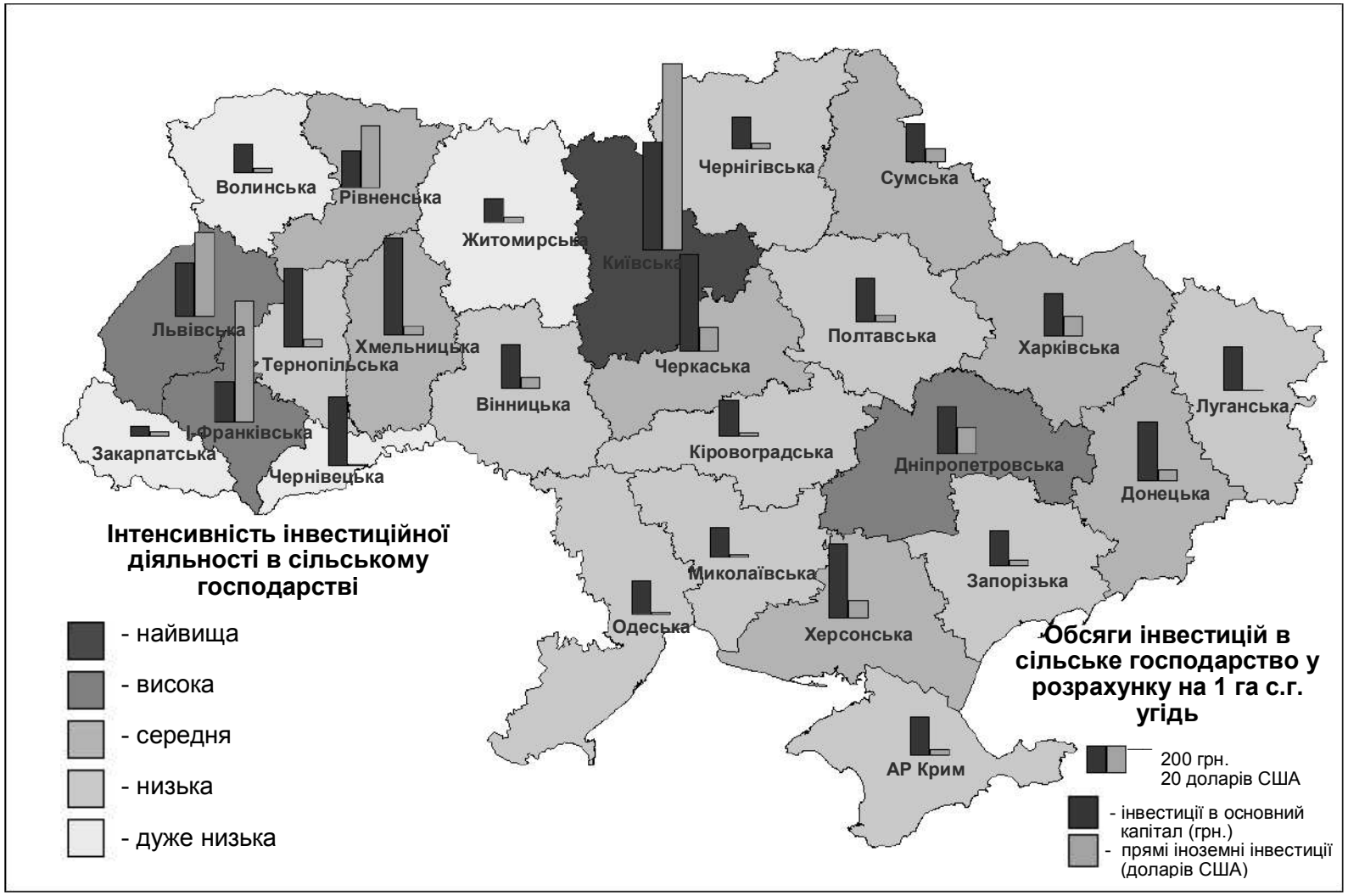

***Рис. 3.14*. Групування регіонів України за інтенсивністю інвестиційної діяльності в сільському господарстві у 2008 році**

Тобто на 12 основних країн-інвесторів сільськогосподарського виробництва в Україні припадає 90,7% загального обсягу інвестицій у галузь. І лише 9,3% інвестицій в сільське господарство України вкладають ще чотирма десятками країн світу (рис. 3.15).

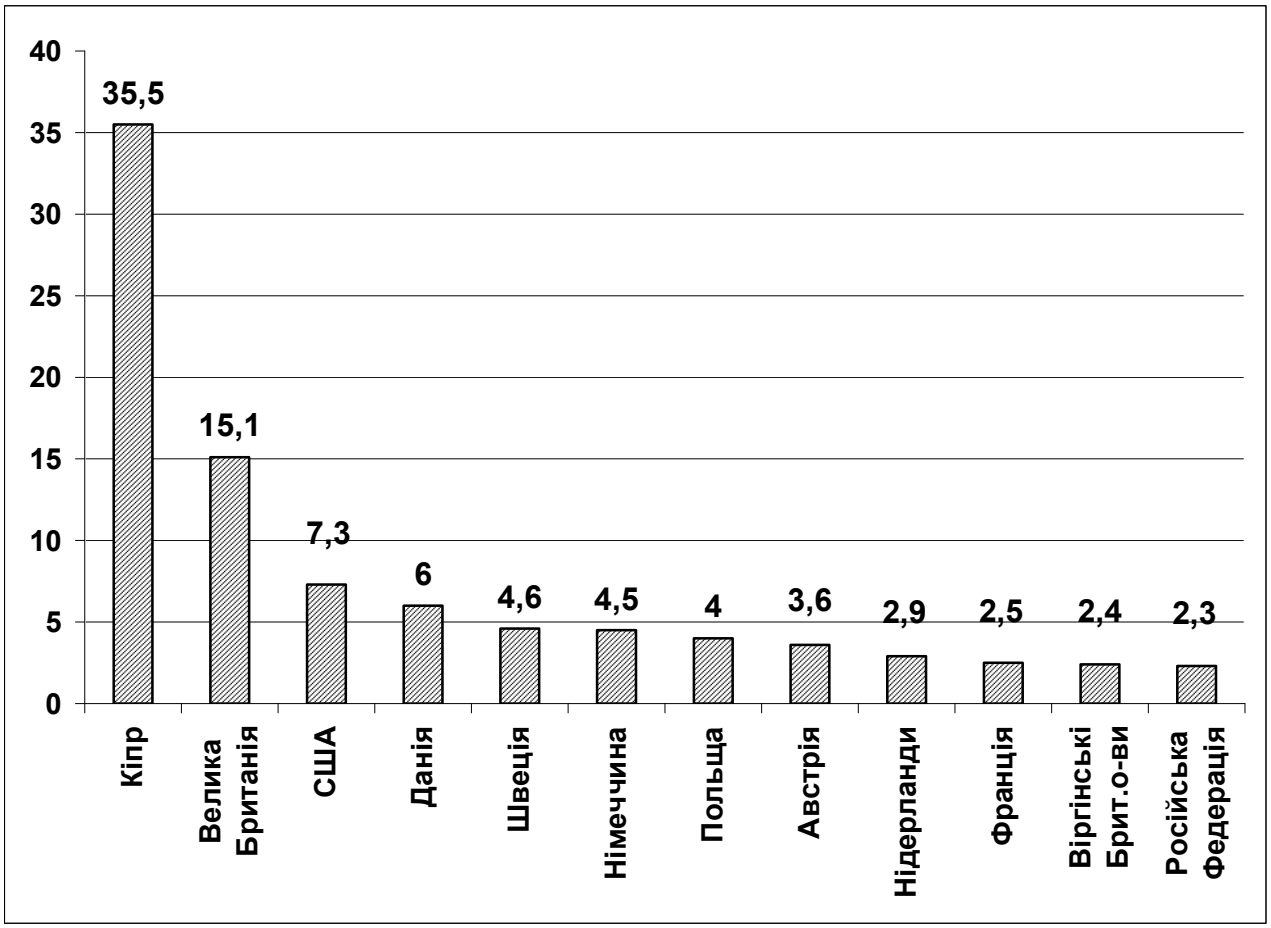

Рис. 3.15. **Основні країни-інвестори сільськогосподарського виробництва України у 2008 році, %**

Переважна більшість країн-інвесторів сільського господарства України належать до групи країн з високим рівнем соціально-економічного розвитку. Тобто за умови науково обґрунтованої та цілеспрямованої державної інвестиційної політики в Україні співробітництво з іноземними інвесторами може забезпечити підвищення ефективності інвестиційно-інноваційного розвитку аграрної сфери держави.

3.2. Інвестиційна діяльність у харчовій промисловості України

Загальний обсяг інвестицій в основний капітал в харчову промисловість та перероблення сільськогосподарської продукції в Україні за період з 2004 до 2007 року зростав. У 2008 році зростання цього показника також спостерігалося у більшості регіонів, але в кількох регіонах він зменшився. Зокрема, це стосується АР Крим, Івано-Франківської, Кіровоградської, Харківської областей. Це стало результатом загальносвітової економічної кризи. Основним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал у харчову промисловість є власні кошти підприємств (головним чином, амортизаційні відрахування).

Аналіз динаміки обсягу інвестицій в основний капітал в харчову промисловість з 2004 до 2008 року дає підставу виділити ряд регіонів, де цей показник зріс більше, ніж утричі. Це Волинська, Донецька, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Рівненська, Хмельницька та Чернівецька області. Найбільші абсолютні значення даного показника характерні для міста Києва, Донецької, Київської та Харківської областей. Розподіл інвестицій в основний капітал у харчову промисловість за регіонами України у 2008 році показано на рис. 3.16.

У ряді регіонів, таких як Волинська, Чернігівська, Вінницька, Миколаївська, Запорізька, Кіровоградська та Херсонська області, частка інвестицій в основний капітал в харчову промисловість перевищує 10% від загального обсягу капітальних інвестицій в регіон. Це свідчить про те, що харчова промисловість є суттєвою складовою господарства багатьох регіонів України і на перспективу саме харчова промисловість може бути визначена як пріоритетна чи одна з пріоритетних галузей розвитку економіки регіонів.

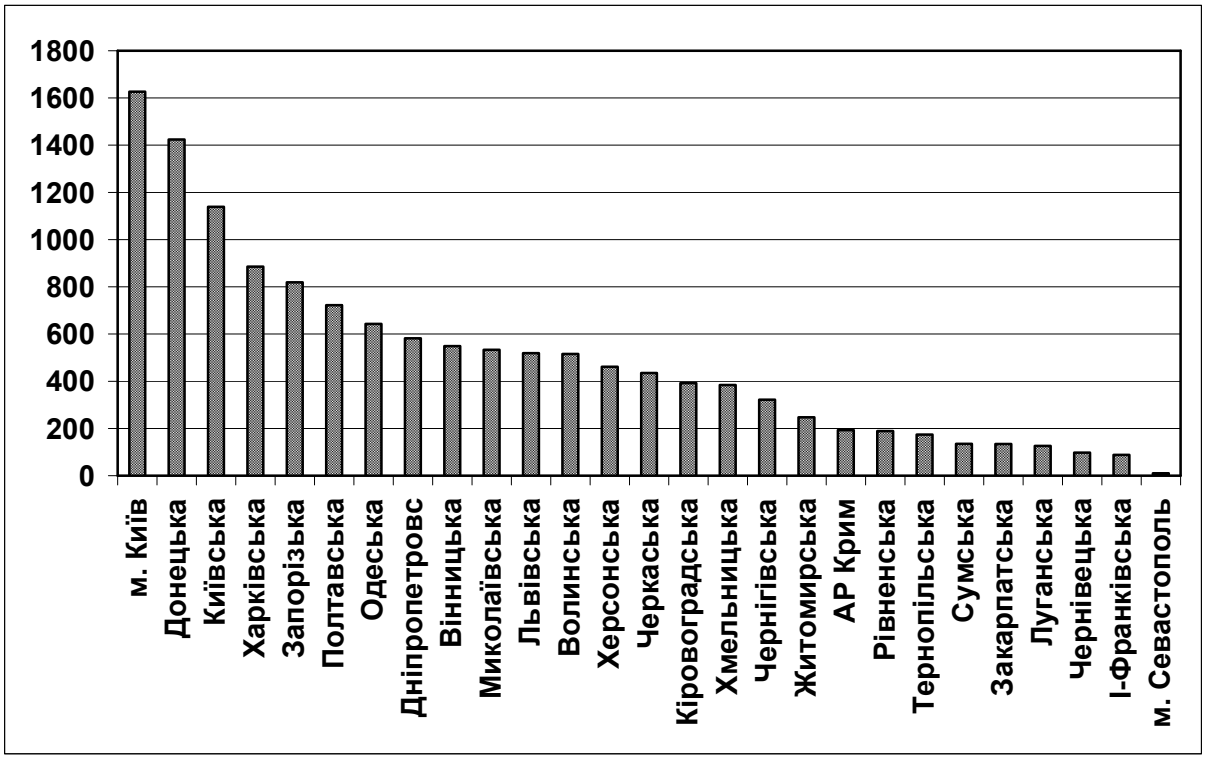

Рис. 3.16. **Обсяг інвестицій в основний капітал в харчову промисловість України у 2008 році,** млн. грн.

За обсягами інвестицій в основний капітал в харчову промисловість України виділяється чотири групи регіонів (рис. 3.17):

- з найбільшими обсягами інвестицій – м. Київ, Київська, Харківська та Донецька області;

- із значними обсягами інвестицій – Полтавська, Запорізька та Одеська області;

- із незначними обсягами інвестицій – Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська та Чернігівська області;

- із дуже незначними обсягами інвестицій – АР Крим, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Рівненська, Тернопільська та Чернівецька області.

Пояснити такий регіональний розподіл інвестицій в основний капітал у харчову промисловість можна взаємозв’язком із чисельністю населення регіонів, а отже кількістю споживачів продовольчої продукції, їх платоспроможним попитом на продукти харчування та ресурсним потенціалом харчової промисловості регіону.

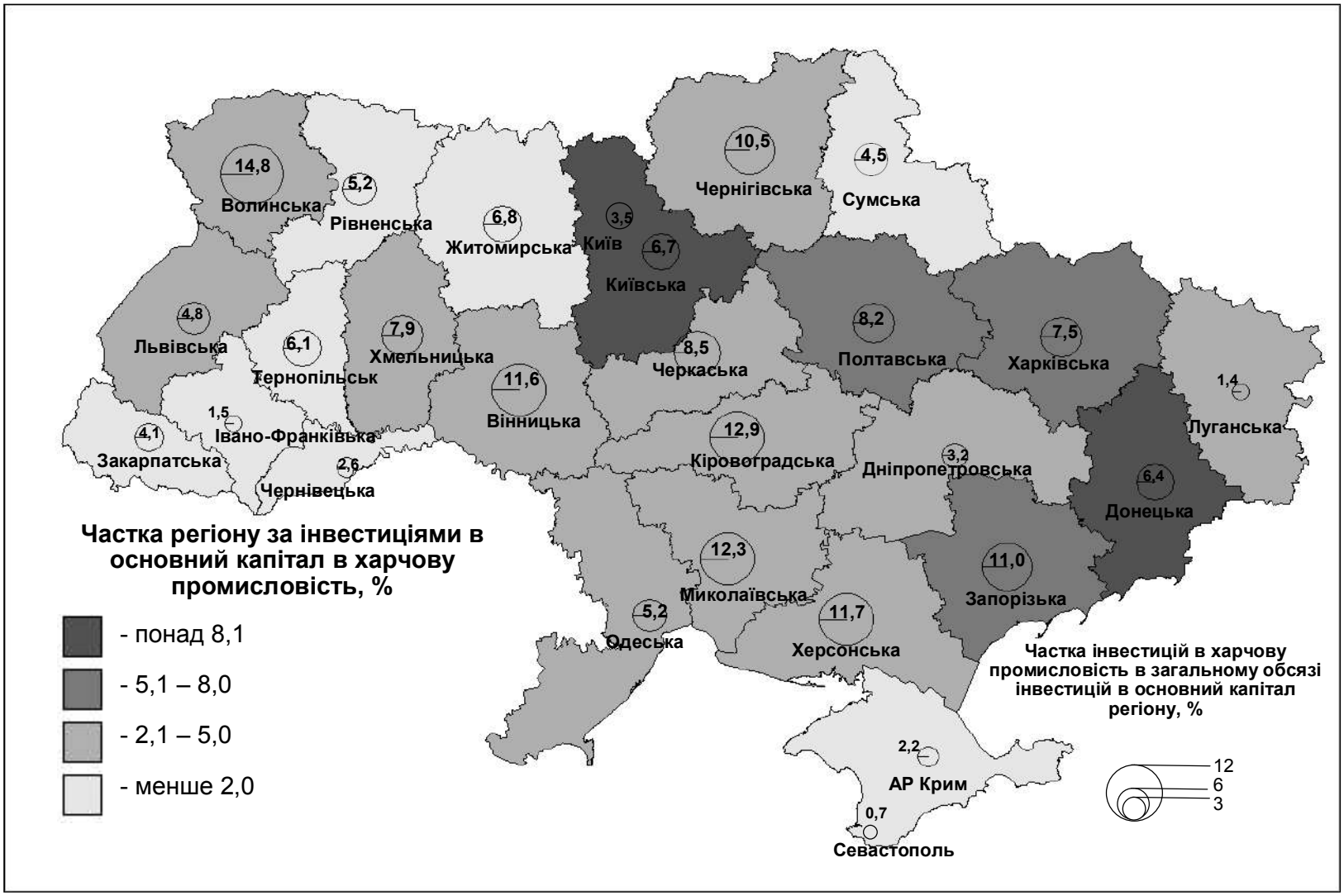

***Рис. 3.17*. Розподіл регіонів України за часткою інвестицій в основний капітал в харчову промисловість у 2008 році**

Для регіонів України характерні суттєві відміни показника розподілу інвестицій в основний капітал в харчову промисловість у розрахунку на одного жителя. У 2007 році різниця між найвищим і найнижчим такими показниками складала в 11,5 разів, а в 2008 році – в 12,2 рази. При цьому у 2008 році найвище значення показника інвестицій в основний капітал в харчову промисловість у розрахунку на одного жителя було в Київській області, а найнижче – в Луганській. Суттєво зменшився цей показник також в Івано-Франківській, Харківській областях, АР Крим та м. Київ, а суттєво збільшився – у Волинській, Донецькій, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Львівській, Миколаївській, Тернопільській, Херсонській та Чернівецькій областях.

Групування регіонів України за обсягом інвестицій в основний капітал у харчову промисловість у розрахунку на одного жителя у 2008 році наведено на рис. 3.18.

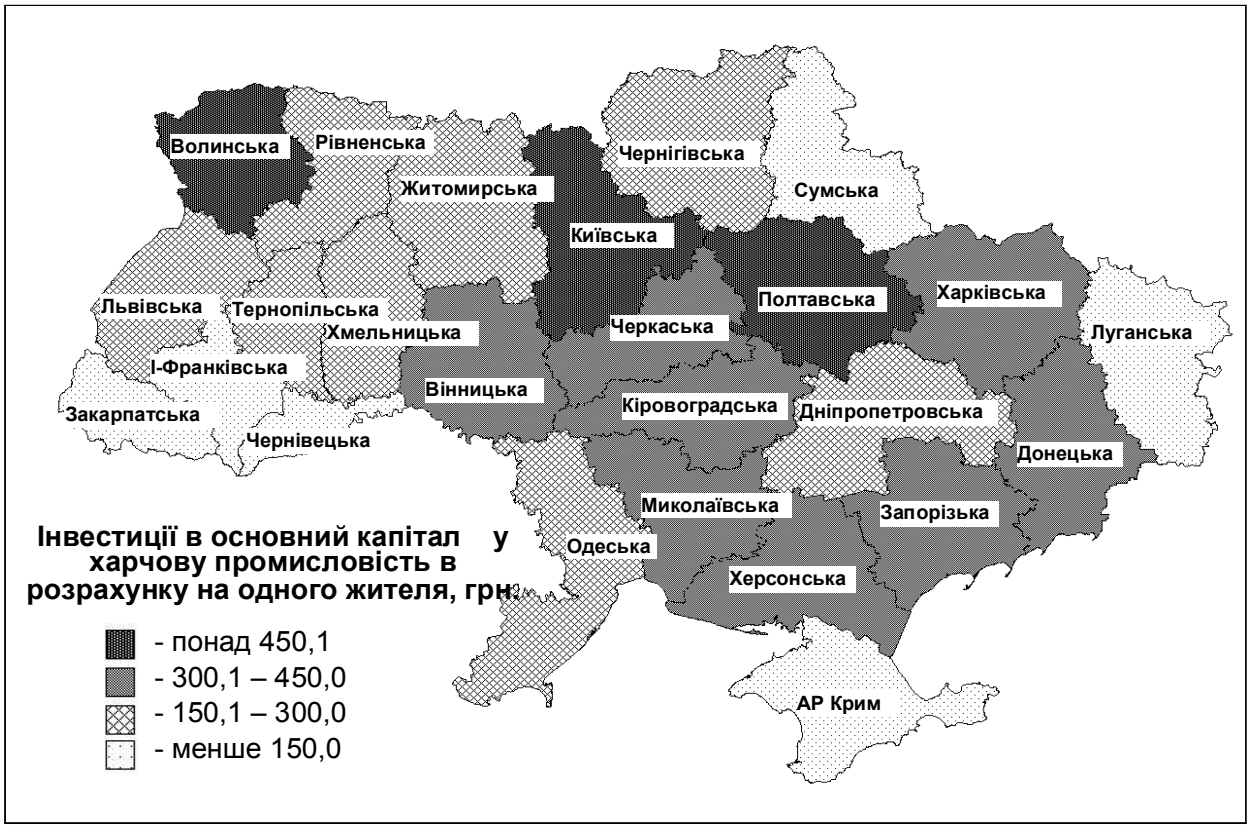

***Рис. 3.18*. Розподіл регіонів України за інвестиціями в основний капітал у харчову промисловість у розрахунку на одного жителя у 2008 році**

За цим показником в Україні можна виділити чотири групи регіонів:

- із дуже незначними обсягами інвестицій у розрахунку на одного жителя – Луганська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька, Сумська області та АР Крим;

- із незначними обсягами інвестицій у розрахунку на одного жителя –Дніпропетровська, Житомирська, Львівська, Одеська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька та Чернігівська області;

- із середніми значеннями обсягів інвестицій у розрахунку на одного жителя – Вінницька, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Харківська, Херсонська та Черкаська області;

- із значними обсягами інвестицій у розрахунку на одного жителя – Київська, Полтавська, Волинська області та м. Київ.

За обсягом інвестицій в основний капітал у харчову промисловість у розрахунку на одного найманого працівника у виробництві продуктів харчування, напоїв та тютюнових виробів регіони України розподіляються так (рис. 3.19):

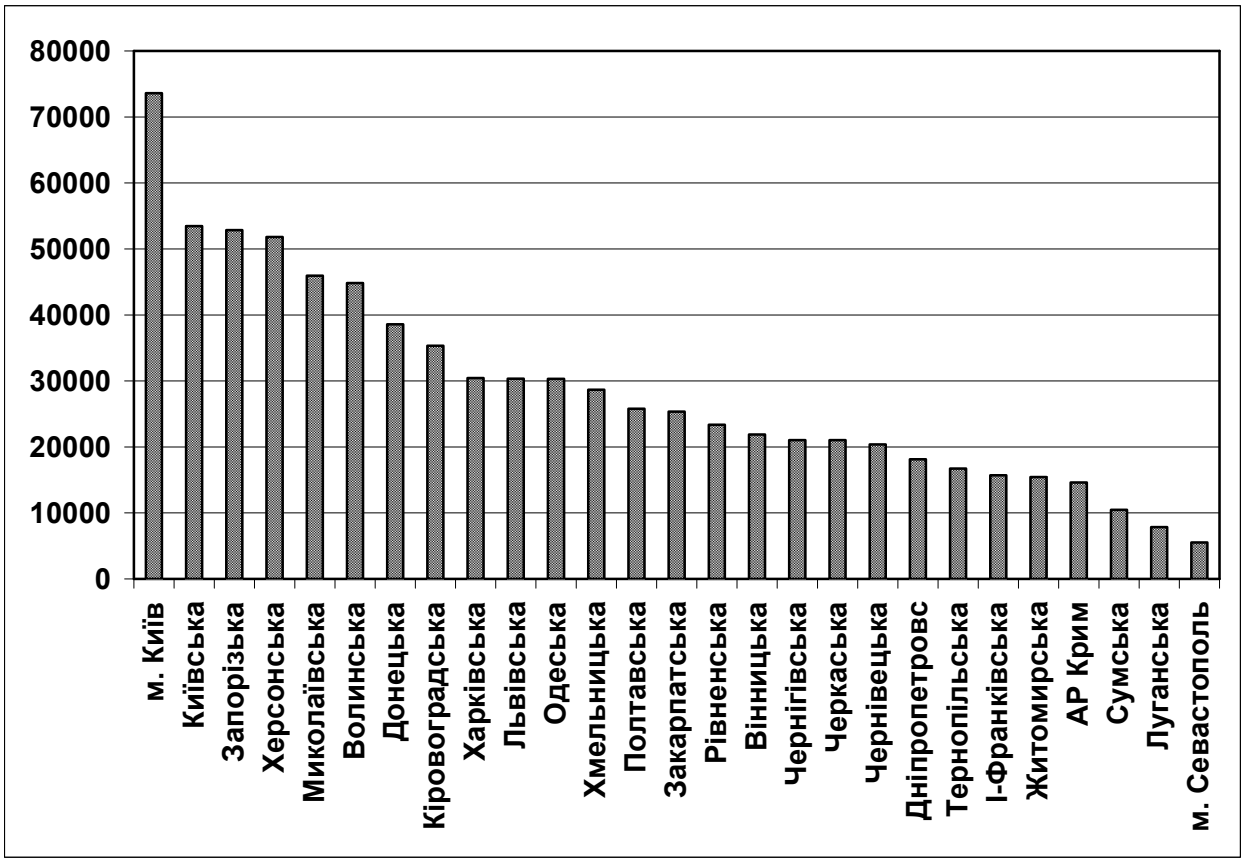

***Рис. 3.19*. Обсяг інвестицій в основний капітал в харчову промисловість регіонів України у розрахунку на одного працюючого в галузі, 2008 рік**

Найбільший обсяг інвестицій в основний капітал в харчовій промисловості на одного працюючого в цій галузі вкладається у м. Київ (73,6 тис. грн.), Запорізькій, Київській та Херсонській областях (від 52,0 до 53,5 тис. грн.). Найменше значення такого показника характерне для Луганської області (7,8 тис. грн.). Різниця обсягів інвестицій в найбільш і найменш забезпечених ними регіонах оцінюється в 10 разів. Крім чотирьох регіонів-лідерів, значний обсяг інвестицій в основний капітал у харчову промисловість у розрахунку на одного працюючого в галузі вкладається в Миколаївській, Волинській, Донецькій, Кіровоградській, Львівській, Одеській та Харківській областях. Незначні обсяги характерні для Сумської, Житомирської, Івано-Франківської, Тернопільської, Дніпропетровської областей та АР Крим.

Обсяг прямих іноземних інвестицій, які були вкладені в розвиток харчової промисловості України в 2008 році складав 1655,5 млн. доларів США і становив 4,6% від загального обсягу іноземних інвестицій в економіку України. Доречно зауважити, що найвища частка іноземних інвестицій, яка вкладається в переробну промисловість України, припадає саме на харчову промисловість. Така тенденція спостерігається останні 3 роки і пов’язана із зменшенням обсягу інвестицій в металургійне виробництво України (до 3,8% у 2008 році). Всього іноземні інвестиції в харчову промисловість в Україні у 2008 році вкладалися у 812 підприємств.

Проаналізуємо прямі іноземні інвестиції в харчову промисловість та перероблення сільськогосподарської продукції за період з 2004 до 2008 року. Для нього характерне постійне збільшення обсягів іноземного інвестування харчової промисловості. До 2007 року у всіх регіонах України обсяги прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість зростали. Виключенням була лише Кіровоградська область. У 2008 році у зв’язку з економічною кризою в окремих регіонах України обсяги прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість скоротилися. Насамперед, це стосується АР Крим, Донецької, Луганської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Хмельницької та Черкаської областей. Найбільше – у 2 рази – було скорочення у Житомирській області. Водночас в ряді регіонів обсяги іноземного інвестування харчової промисловості у 2008 році зросли: у Запорізькій, Київській, Львівській та Вінницькій областях.

У Миколаївській та Чернігівській областях прямі іноземні інвестиції в харчову промисловість складають відповідно по 46,9% та 48,3% від загального обсягу іноземних інвестицій. Тобто харчова промисловість в цих регіонах є найбільш привабливою галуззю для іноземних інвесторів порівняно з іншими галузями їх господарства. Понад чверть іноземні інвестиції в харчову промисловість складають у Черкаській, Чернівецькій, Київській, Вінницькій, Запорізькій та Херсонській областях. Дуже незначні частка таких інвестицій в загальному обсязі іноземного інвестування регіонів в Рівненській, Івано-Франківській, Дніпропетровській, Луганській областях та м. Київ. Якщо харчова промисловість Рівненської та Івано-Франківської областей є інвестиційно непривабливою для іноземних інвесторів, то в Дніпропетровській, Луганській областях і Києві незначні частки зумовлені величезною інвестиційною привабливістю для іноземних інвесторів інших галузей економіки. Наприклад, чорної металургії, торгівлі, фінансово-кредитного обслуговування населення, надання медичних послуг тощо.

В цілому в Україні іноземні інвестиції у харчову промисловість є досить істотними. Харчова промисловість України за виробничими потужностями, їхнім фізичним та техніко-технологічним станом, рівнем розвитку виробничої інфраструктури істотно відстає від рівня розвитку аналогічних галузей у економічно розвинутих країн. Водночас вона є однією з найпривабливіших галузей економіки для іноземних інвесторів. З точки зору іноземних інвесторів, найпривабливішими виявилися виробництво безалкогольних напоїв, пивоварна, тютюнова, масложирова та кондитерська галузі промисловості. Саме вони мають найвищий техніко-технологічний рівень і є найприбутковішими у харчовій промисловості.

Розподіл регіонів України за загальним обсягом прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість представлено на рис. 3.20. За розподілом прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість України можна виділити чотири групи регіонів (рис. 3.21):

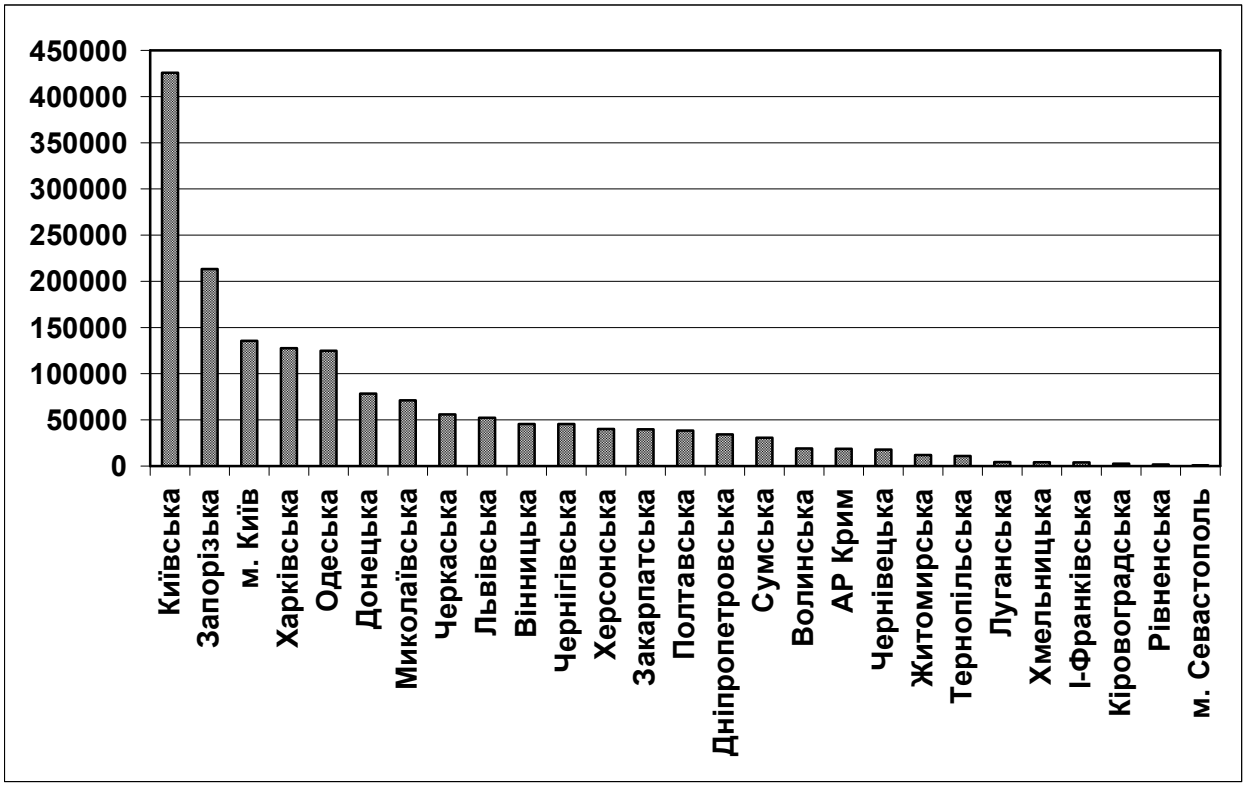

***Рис. 3.20*. Обсяг прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість регіонів України у 2008 році,** тис. доларів США

- з дуже незначною часткою прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість (менше 2,0%) – Рівненська, Кіровоградська, Луганська, Івано-Франківська, Хмельницька, Житомирська, Тернопільська, Чернівецька, Волинська та Сумська області, АР Крим;

- з незначною часткою прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість (від 2,1 до 6,0%) – Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Херсонська, Черкаська та Чернігівська області;

- із значною часткою прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість (від 6,1 до 14,0%) – Запорізька, Одеська та Харківська області;

- із дуже значною часткою прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість (понад 14,1%) – м. Київ та Київська область.

***Рис. 3.21*. Регіональний розподіл прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість в Україні у 2008 році, %**

За розподілом прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість у розрахунку на одного жителя лідирує Київська область, аутсайдерами є Рівненська, Луганська, Кіровоградська та Хмельницька області (рис. 3.22). Різниця між найвищим та найнижчим значеннями показника складає в 164 рази.

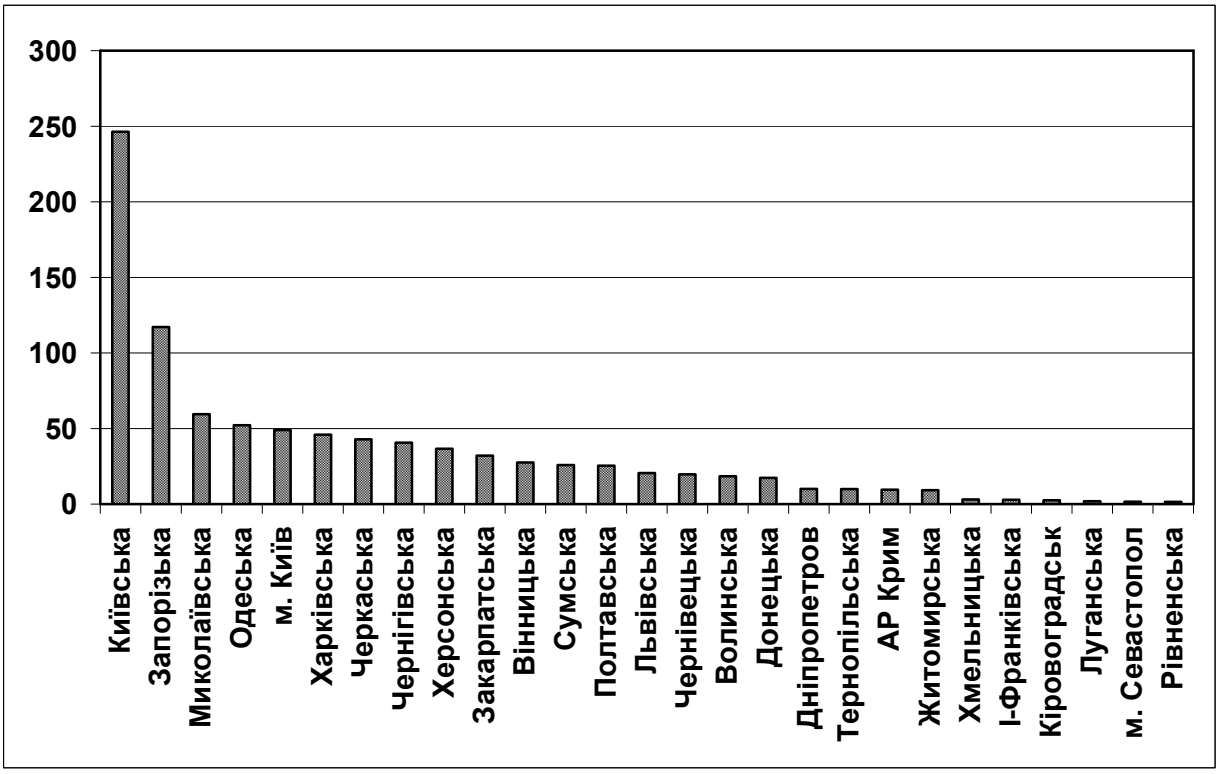

***Рис. 3.22*. Обсяги прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість регіонів України у розрахунку на одного жителя,** грн.

За обсягами прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість у розрахунку на одного найманого працівника у цій галузі можна виділити чотири групи регіонів України (рис. 3.23):

- з дуже незначним обсягом ПІІ у харчову промисловість у розрахунку на одного працюючого в галузі – Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Хмельницька, Івано-Франківська та Житомирська області;

- з незначним обсягом ПІІ у харчову промисловість у розрахунку на одного працюючого в галузі – АР Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Черкаська та Чернівецька області;

- з досить значним обсягом ПІІ у харчову промисловість у розрахунку на одного працюючого в галузі – Львівська, Харківська

та Херсонська області;

- із значним обсягом ПІІ у харчову промисловість у розрахунку на одного працюючого в галузі – Закарпатська, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Київська області та м. Київ.

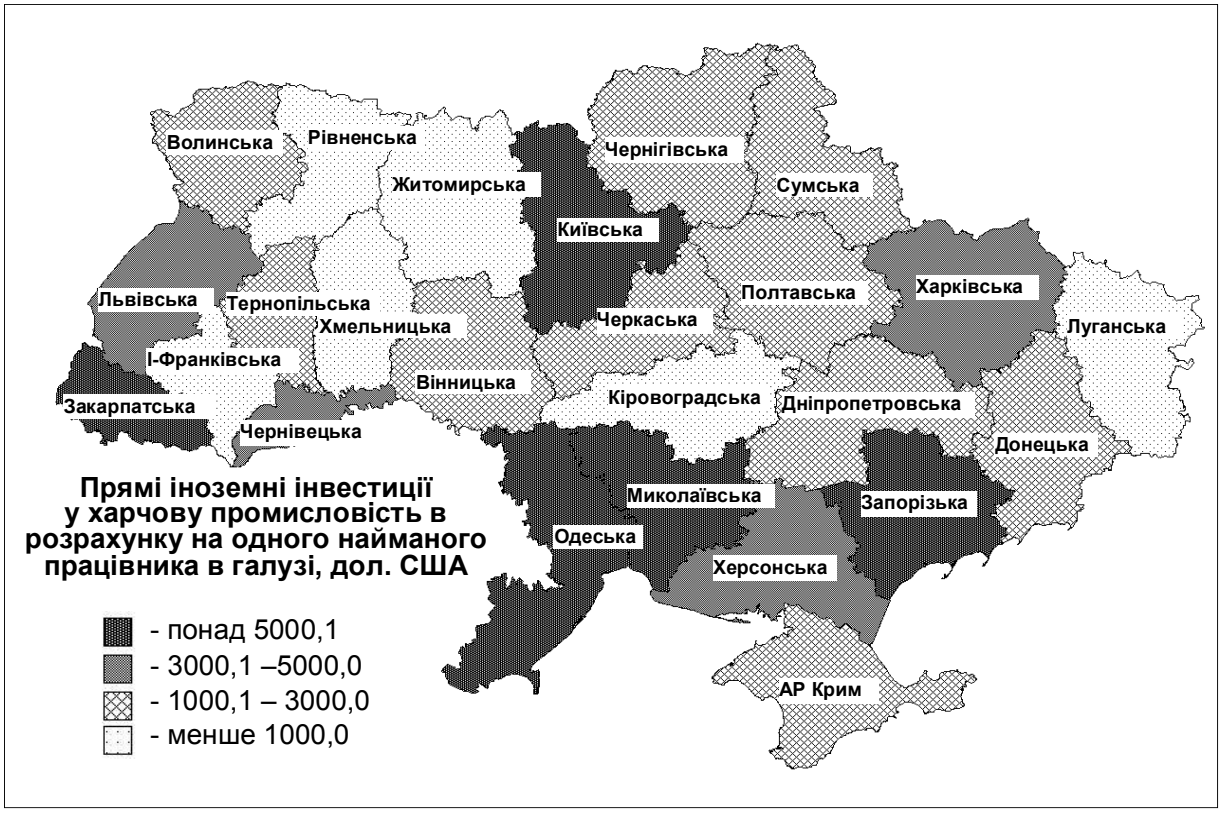

***Рис. 3.23*. Розподіл регіонів України за обсягами прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість у розрахунку на одного найманого працівника у галузі у 2008 році**

Лідирує за показником прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість у розрахунку на одного працюючого в галузі Київська область – 19,9 тис. доларів США, а найменший обсяг вкладається у Рівненській області (211,7 доларів США).

Інтенсивність інвестиційної діяльності у харчовій промисловості України доцільно проаналізувати з використанням індексного методу. Для цього розраховано індекси на основі таких показників: загальний обсяг інвестицій в основний капітал у харчову промисловість та перероблення сільськогосподарської продукції (млн. грн.), інвестиції в основний капітал у харчову промисловість у розрахунку на одного жителя (грн.) та на одного найманого працівника в харчовій промисловості (грн.), загальний обсяг прямих іноземних інвестицій у харчову промисловість та перероблення сільськогосподар-

ської продукції (тис. доларів США), прямі іноземні інвестиції в харчову промисловість у розрахунку на одного жителя (доларів США) та на одного найманого працівника в сільському господарстві (доларів США). Результати розрахунків представлено в таблиці 3.2.

За результатами розрахунків було проведено групування регіонів України за інтенсивністю інвестиційної діяльності у харчовій промисловості. Найвищий рівень інтенсивності інвестиційної діяльності у харчовій промисловості характерний для Київської області (рис. 3.24), високий рівень – м.Київ, Запорізької, Харківської, Одеської, Донецької та Миколаївської областей, середній – Черкаської, Херсонської, Полтавської, Львівської, Вінницької, Чернігівської, Закарпатської, Дніпропетровської та Волинської областей. Недостатнім рівень інтенсивності інвестиційної діяльності у харчовій промисловості є в решті регіонів України, де він оцінюється як низький (АР Крим, Сумська, Чернівецька, Кіровоградська, Хмельницька, Житомирська та Тернопільська області) та дуже низький (Рівненська, Івано-Франківська та Луганська області).

Найбільший обсяг іноземних інвестицій у розвиток харчової промисловості України у 2008 році внесли Нідерланди. Частка цієї країни становить 29,2% загального обсягу іноземних інвестицій у виробництво продовольчих товарів в Україні. Швеції та Кіпру із частками іноземних інвестицій в харчову промисловість 12,7% та 11,1% належать друге і третє місця.

Групу країн, частки яких в обсязі інвестування харчової промисловості України складають по 8,4% формують Велика Британія та США. Ще одну групу країн-інвесторів харчової промисловості України представляють Німеччина, Франція та Швейцарія. Їх частки змінюються від 5,0% до 3,5%. Групу країн, обсяги інвестицій з яких у харчову промисловість України змінюються в межах 1,8% - 2,6% складають Віргінські Британські острови, Російська Федерація та Данія.

Таблиця 3.2

Результати групування регіонів України за інтенсивністю інвестиційної діяльності у харчовій промисловості у 2008 році з використанням індексного методу

	Індекси показників						Сумарний індекс
	інвестиції в основний капітал			прямі іноземні інвестиції			
	всього	на 1 жителя	на 1 найманого працівника в харчовій пром-сті	всього	на 1 жителя	на 1 найманого працівника в харчовій пром-сті	
Київська	108,4	23,9	9,7	686,3	164,3	94,4	1086,9
Запорізька	78,0	16,3	9,6	343,9	78,1	65,0	590,8
м. Київ	154,9	21,3	13,3	218,5	32,7	29,0	469,7
Харківська	84,3	11,5	5,5	205,7	30,6	20,7	358,4
Одеська	61,2	9,7	5,5	201,3	34,8	27,8	340,4
Донецька	135,6	11,5	7,0	126,4	11,6	10,0	302,1
Миколаївська	50,8	16,1	8,3	114,8	39,7	29,0	258,7
Черкаська	41,4	12,1	3,8	90,2	28,6	12,8	188,9
Херсонська	43,9	15,2	9,4	64,8	24,4	21,3	179,0
Полтавська	68,8	17,3	4,7	62,0	16,9	6,5	176,2
Львівська	49,4	7,4	5,5	84,3	13,7	14,4	174,6
Вінницька	52,3	12,0	4,0	73,5	18,3	8,6	168,7
Чернігівська	30,6	10,4	3,8	73,5	27,1	14,1	159,4
Закарпатська	12,8	3,9	4,6	64,3	21,4	35,6	142,6
Дніпропетровська	55,4	6,2	3,3	55,2	6,7	5,0	131,9
Волинська	49,1	18,0	8,1	30,7	12,3	7,8	126,1
Сумська	12,9	4,1	1,9	49,3	17,2	11,2	96,6
Чернівецька	9,3	3,9	3,7	28,8	13,1	17,6	76,4
АР Крим	18,4	3,6	2,6	30,2	6,3	6,7	67,8
Кіровоградська	37,3	13,8	6,4	4,1	1,7	1,1	64,5
Хмельницька	36,6	10,4	5,2	6,7	2,1	1,5	62,3
Житомирська	23,5	6,9	2,8	19,2	6,1	3,5	62,1
Тернопільська	16,6	5,8	3,0	17,7	6,7	5,0	54,7
Рівненська	18,0	6,0	4,2	2,8	1,0	1,0	33,0
І-Франківська	8,4	2,3	2,8	6,4	1,9	3,4	25,3
Луганська	12,0	2,0	1,4	7,1	1,3	1,3	25,0
м. Севастополь	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,5	6,6

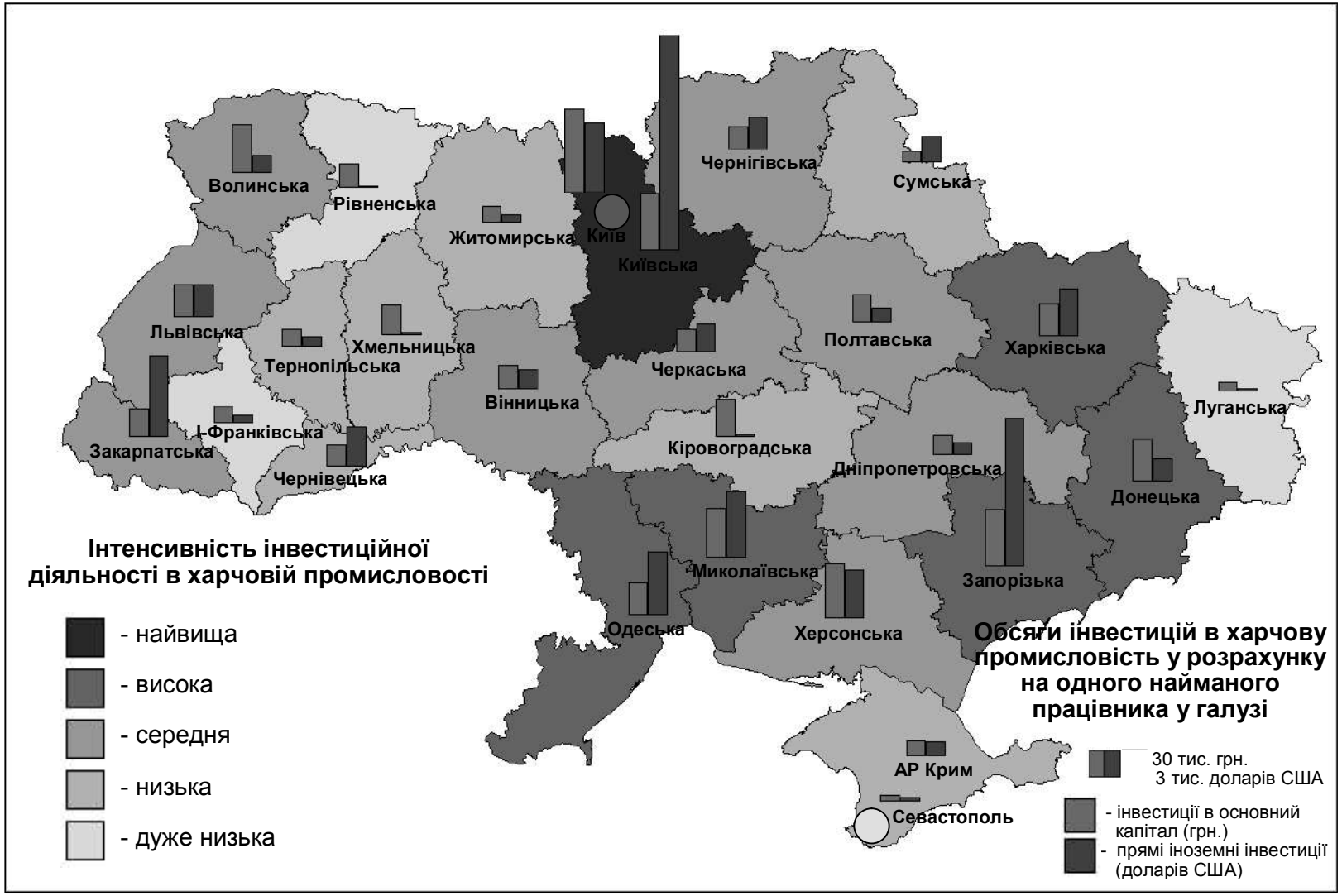

***Рис. 3.24*. Групування регіонів України за інтенсивністю інвестиційної діяльності у харчовій промисловості у 2008 році**

Всього на 11 країн основних інвесторів розвитку харчової промисловості в Україні припадає 89,6% загального обсягу інвестицій в галузь (рис. 3.25). 10,4% загального обсягу іноземних інвестицій в харчову промисловість припадає ще на п’ят десятків країн світу.

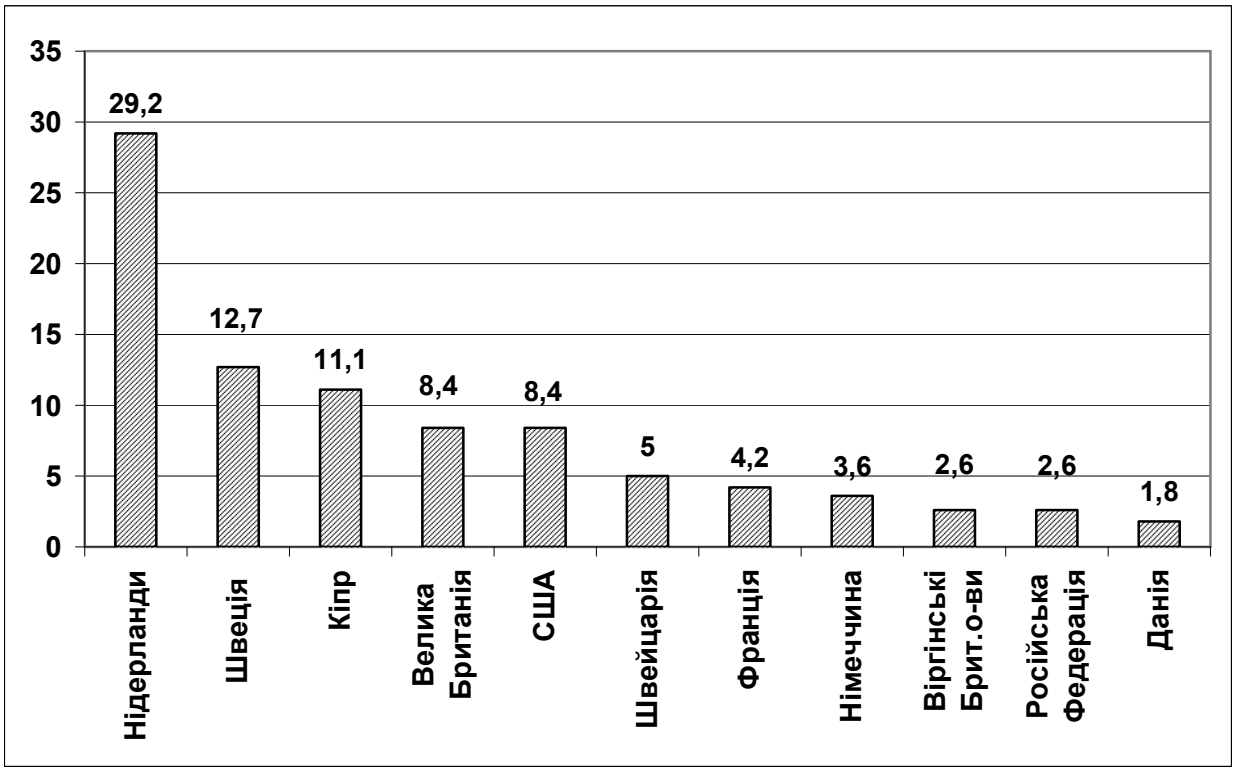

***Рис. 3.25*. Основні країни-інвестори харчової промисловості України у 2008 році, %**

Отже, основними країнами-інвесторами агропродовольчого виробництва в Україні є Кіпр, Нідерланди, США, Велика Британія, Німеччина, Франція, Швейцарія, Віргінські Британські острови, Російська Федерація, Данія, Швеція та Австрія. Водночас ці країни є основними інвесторами економіки України в цілому. При цьому вони диференціюються залежно від частки інвестиції в агропромислове виробництво у загальному обсязі інвестицій кожної країни в економіку України. Так, найвища частка інвестицій в АПК характерна для Данії – 44,0%. У таких країнах, як Нідерланди, Швеція, Велика Британія, США та Швейцарія ця частка складає від 12% до 20%. Для Кіпру, Франції, Віргінських Британських островів характерні значення у межах 5-7,5%, а для Російської Федерації, Австрії та Німеччини – до 3%.

3.3. Регіональні відміни інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві України

Проаналізуємо інвестиційну діяльність в сільському господарстві та харчовій промисловості України в розрізі агропромислових зон за показниками зональної спеціалізації інвестиційно привабливих проектів, розроблених на 2009 рік.

Поліський АПТК сформувався в межах Українського Полісся і охоплює 19% території держави. До його складу входять північні частини Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської областей та відносно невеликі Львівської (Мале Полісся) і Сумської. Спеціалізацію Поліського АПТК визначають молоко-, м'ясопромисловий, картоплепродуктовий та льонопромисловий спеціалізовані комплекси [40].

Узагальнений аналіз спеціалізації інвестиційно привабливих проектів у Поліській агропромисловій зоні представлено у таблиці 3.3.

Найбільша кількість інвестиційних проектів регіонів Поліської агропромислової зони, представлених у 2009 році, передбачає розвиток скотарства молочного напрямку, свинарства, льонарства, садівництва та ягідництва, розширення комбікормового виробництва. Це відповідає зональній спеціалізації сільського господарства і переробної промисловості та потребам держави у власному виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції, насамперед, м'яса та молока. Таким чином, реалізація запропонованих інвестиційних проектів спрямована на вирішення проблеми продовольчої безпеки в Україні. Розвиток декоративного садівництва в регіоні викликаний значним попитом населення, особливо жителів столичної агломерації, на дану продукцію. Вирощування страусів з метою отримання страусиного м'яса та яєць зумовлено не лише попитом на дану екзотичну продукцію підприємств ресторанного господарства, але і розвитком туристично-екскурсійної діяльності в регіоні. Страусині ферми одночасно є як виробничими, так і туристично-екскурсійними об'єктами.

Таблиця 3.3

Спеціалізація інвестиційно привабливих проектів в сільському господарстві та переробній промисловості Поліської агропромислової зони України, розроблених на 2009 рік

Спеціалізація інвестиційно привабливих проектів	Відповідність спеціалізації проекту спеціалізації агропромислової зони
Скотарство та виробництво молока і м'яса	відповідає
Свинарство та виробництво м'яса	відповідає
Комбікормове виробництво	відповідає
Ягідництво та садівництво	відповідає
Льонарство та первинна переробка льону	відповідає
Виробництво м'ясних та овочевих консервів	відповідає
Виробництво крохмалю	відповідає
Вирощування ріпаку	не відповідає
Страусівництво	унікальний проект
Розвиток декоративного садівництва	специфічний проект

Лісостеповий АПТК сформувався в межах лісостепової природно-господарської зони України, яка складає 34% території. Він охоплює значну частину Львівської, Чернівецької, частину Івано-Франківської, Тернопільську, Хмельницьку, Вінницьку області, південну частину Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської і Сумської областей, Черкаську, Полтавську і Харківську області та північну частину Кіровоградської. Спеціалізацію Лісостепового АПТК визначають бурякоцукровий, зернопродуктовий, м'ясо- і молокопромислові та плодоовочеконсервний спеціалізовані комплекси. Товарне значення має також виробництво картоплі, хмелю, м'яти, соняшника, овочів, фруктів, яєць, вовни [40].

Узагальнений аналіз спеціалізації інвестиційно привабливих проектів у Лісостеповій агропромисловій зоні, розроблених на 2009 рік, представлений у таблиці 3.4.

Переважна більшість інвестиційних проектів регіонів Лісостепової

агропромислової зони, розроблених на 2009 рік, передбачає розвиток скотарства з будівництвом молочних комплексів європейського типу, відгодівельних комплексів та розвитком племінної справи, свинарства, вирощування різноманітних зернових культур з виробництвом круп, хлібобулочних виробів та розвиток селекційної справи. Кон'юнктурний характер олійно-жирової продукції зумовлює розширення зони її виробництва у північному напрямку. Цьому сприяє використання сучасної імпортної насіннєвої бази. Але в окремих випадках доцільність такого виробництва є не зовсім переконливою.

Таблиця 3.4

Спеціалізація інвестиційно привабливих проектів в сільському господарстві та переробній промисловості Лісостепової агропромислової зони України, розроблених на 2009 рік

Спеціалізація інвестиційно привабливих проектів	**Відповідність спеціалізації проекту спеціалізації агропромислової зони**
Скотарство та виробництво молока і м'яса, будівництво молочних комплексів європейського типу	відповідає
Свинарство та виробництво м'яса	відповідає
Зернове господарство	відповідає
Виробництво круп'яних виробів	відповідає
Виробництво хлібобулочних виробів	відповідає
Селекція у галузях рослинництва	відповідає
Виробництво олійно-жирової продукції	частково відповідає
Виробництво біопалива	відповідає
Виробництво біогазу та біодобрив	відповідає
Виробництво харчових концентратів швидкого приготування	специфічний проект

Степовий АПТК сформувався в межах степової природно-господарської зони України і охоплює 40% території. До його складу входять Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська, Донецька, Луганська області, Кіровоградська область без північних окраїн та Республіка Крим. Спеціалізацію Степового АПТК визначають м'ясо- і молокопромисловий, зернопродуктовий, олійнопродуктовий та плодоовочеконсервний спеціалізовані комплекси. Додатковими товарними галузями є виноградарство, вівчарство та вирощування ефіроолійних культур [40].

Узагальнений аналіз спеціалізації інвестиційно привабливих проектів у Степовій агропромисловій зоні, розроблених на 2009 рік, представлений у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Спеціалізація інвестиційно привабливих проектів в сільському господарстві та переробній промисловості Степової агропромислової зони України, розроблених на 2009 рік

Спеціалізація інвестиційно привабливих проектів	**Відповідність спеціалізації проекту спеціалізації агропромислової зони**
Скотарство та виробництво молока і м'яса	відповідає
Свинарство та виробництво м'яса	відповідає
Вівчарство	відповідає
Птахівництво	відповідає
Кролівництво	відповідає
Виноградарство та виноробство	відповідає
Виробництво молочної продукції	відповідає
Виробництво олійно-жирової продукції	відповідає
Переробка тропічних масел	унікальний проект
Виробництво комбікормів	відповідає
Виробництво біопалива	відповідає
Створення логістичних центрів	специфічний проект

Найбільша кількість інвестиційних проектів регіонів Степової агропромислової зони, запропонованих на 2009 рік, передбачає розвиток скотарства, свинарства, птахівництва, вівчарства, виноградарства та виноробства. Це повністю відповідає зональній спеціалізації сільського господарства. Серед цих проектів практично відсутні пропозиції щодо розвитку зернового господарства та вирощування соняшнику. Це пов'язане із збалансованим попитом та пропозиції даної продукції на ринках зерна та насіння соняшнику.

Найпривабливіші інвестиційні проекти в продовольчому комплексі гірських та передгірних регіонів України передбачають розвиток свинарства, птахівництва, розведення індиків, тепличного господарства та солевиробництва. Це відповідає кон'юнктурі товарних ринків даних регіонів та України в цілому.

Здійснено кластерний аналіз регіонів України за показниками інвестиційної діяльності в харчовій промисловості (рис. 3.26).

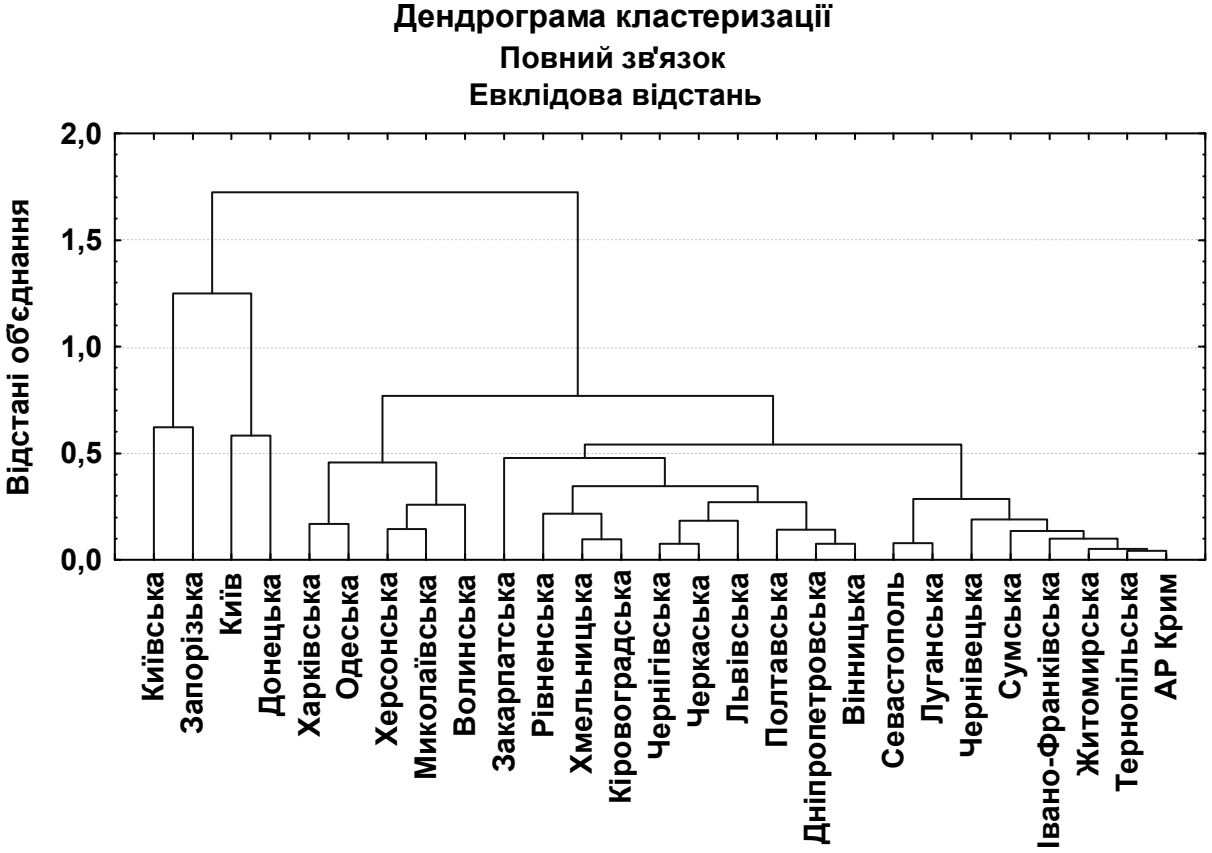

***Рис. 3.26*. Дендрограма кластеризації регіонів України за показниками інвестиційної діяльності в харчовій промисловості**

Виділено п’ять кластерів регіонів (рис. 3.27). Перший кластер формують Київська, Запорізька, Донецька області та м. Київ, в яких показники інвестиційної діяльності в харчовій промисловості за рахунок найвищої інвестиційної привабливості є найвищими.

Другий кластер утворюють Харківська, Одеська, Херсонська, Миколаївська та Волинська області. Ці регіони є також інвестиційно привабливими і характеризуються високими показниками інвестиційної діяльності та сприятливою динамікою інвестиційних процесів.

Третій кластер формують Чернігівська, Черкаська, Львівська, Полтавська, Дніпропетровська та Вінницька області, четвертий – Луганська, Чернівецька, Сумська, Івано-Франківська, Житомирська, Тернопільська області, АР Крим та м. Севастополь, п’ятий – Рівненська, Хмельницька, Кіровоградська та Закарпатська області. У регіонах п’ятого кластеру інвестиційна діяльність у харчовій промисловості характеризується низькими показниками та відсутністю позитивних динамічних зрушень інвестиційних процесів.

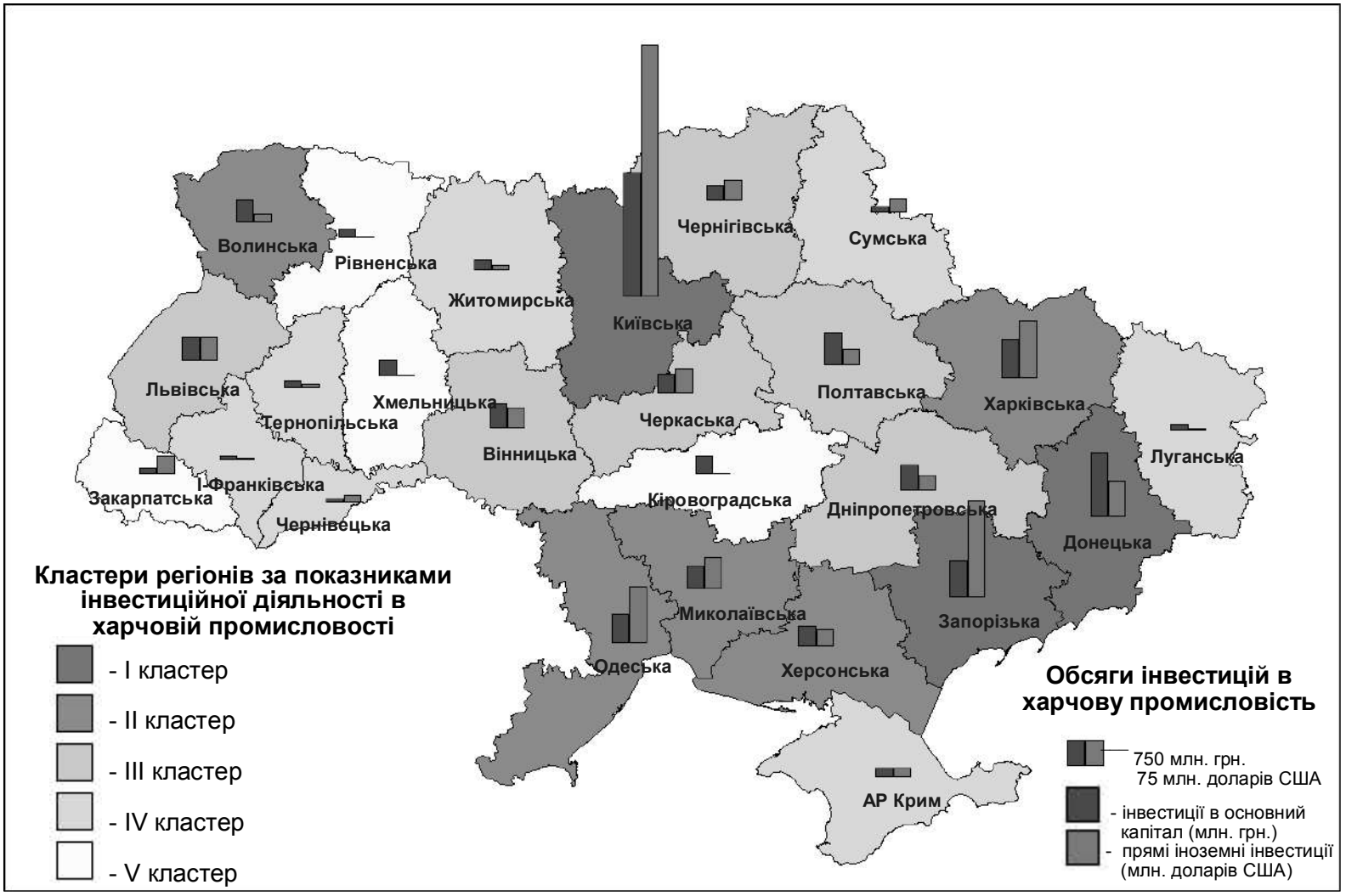

***Рис. 3.27*. Кластеризація регіонів України за показниками інвестиційної діяльності в харчовій промисловості**

3.4. Інвестиційні проекти в харчовій промисловості України

Ефективність інвестицій можна оцінити за результатами реалізації потужних інвестиційних проектів у регіонах. Найпривабливішими для інвесторів галузями харчової промисловості України є тютюнова, кондитерська, олійна, пиво-безалкогольна та молочна промисловість, а провідними інвесторами – „Кока-Кола", „Каргілл", „Карлсберґ", „Крафт Фудз", „Нестле" та „Філіп Морріс", тобто великі транснаціональні компанії. Інвестування ТНК має ряд переваг: це підвищує соціально-економічну привабливість країни; поширюються міжнародні стандарти підготовки кваліфікованих кадрів і, як наслідок, зростає продуктивності праці; зростає якість продукції та ефективність виробництва; ТНК сприяють розвитку науково-дослідної бази. Останні роки Київ стає центром регіонального бізнесу багатьох ТНК. Так, Київський офіс „Kraft Foods", наприклад, працює також на Молдову, Білорусь і Закавказзя. Однак, є і недоліки просування ТНК на ринку продовольства в Україні. Насамперед, це поступове витіснення вітчизняних виробників; вивезення основної частини прибутку від діяльності філій та дочірніх підприємств; установлення монопольних цін; закупівля більшої частини сировини й обладнання за кордоном, у своїх власних підрозділах. Лише „Kraft Foods Ukraina" за відсутності потрібної їй сировини на внутрішньому ринку України почала допомагати потенційним українським партнерам з виробництвом сировини через залучення позикового капіталу на розвиток.

Найвдалішим інвестиційним проектом в тютюновій промисловості є проект „Філіп Морріс Україна". До структури АТ „Філіп Морріс Україна" (інвестор – Швейцарія) входять тютюнова фабрика в Харківському районі Харківської області, центральний офіс у Києві, 9 регіональних офісів та 6 складів для дистрибуції. У компанії працює понад 1300 осіб, з них 900 зайнято на виробництві. За період з 1994 по 2008 роки АТ „Філіп Морріс Україна" інвестувала 210 млн. доларів США у створення нової інфраструктури, підтримку технологій, сучасну систему

дистрибуції та професійний розвиток працівників компанії. АТ „Філіп Морріс Україна” у 2006 році реалізувала інвестиційний проект з будівництва тютюнової фабрики у Харківському районі Харківської області, обсяг якого перевищує 100 млн. доларів США. Нова фабрика з високотехнологічним обладнанням виробляє різні марки сигарет для внутрішнього ринку та на експорт до Грузії, Вірменії і Молдови.

Вдалими інвестиційними проектами в олійній промисловості є проекти АТ „Каргілл” та „Кернел-Трейд”. В Україні 10 найбільших виробників рослинної олії контролюють до 90% всього її виробництва. Найбільшими виробниками олії в Україні є ТОВ „Кернел-Трейд”, ДП з іноземними інвестиціями „Сантрейд”, ЗАТ з іноземними інвестиціями АТ „Каргілл”, компанія „Бунге Украина”.

Так, АТ „Каргіл” інвестував близько 100 млн. доларів США в сільське господарство та харчову промисловість України, забезпечивши робочими місцями 700 зайнятих. „Каргілл” розпочав свою діяльність в Україні в 1991 році із заснування селекційного інституту в Дніпропетровську. В 1993 році в Києві „Каргілл” відкрив перший підрозділ компанії в Україні АТ „Каргілл” для координації торгівлі зерном, насінням олійних культур, паливо-мастильними матеріалами, металопродукцією, цукром тощо. У 1995 році АТ „Каргілл” розширив виробництво гібридного насіння в Україні та збудував завод із виведення гібридного насіння в Старобешівському районі Донецької області, а у 1997 році компанія відкриває завод з виробництва змішаних мінеральних добрив в Мар’їнському районі Донецької області. У 2004 році АТ „Каргілл” об’єднав свій бізнес з виробництва мінеральних добрив з компанією ІМС під новою торговою маркою Мозаїк. У 2000-х роках „Каргілл” придбав два зернових елеватори в Кіровоградській області, зерновий елеватор у Дніпропетровській області, елеватор у Харківській області, Каховський завод з переробки насіння соняшника потужністю 400 тис. тонн на рік.

Найбільшим проектом АТ „Каргілл” в Україні є будівництво заводу з переробки насіння соняшника в Донецьку потужністю 540 000 тонн на рік. Початкова сума інвестицій в цей проект становить 50 мільйонів доларів.

Компанія „Кернел” – лідер українського ринку бутильованої

соняшникової олії, один з найбільших українських експортерів соняшникової олії та зернових культур. В Україні компанія присутня з 1995 року. У 2002 році „Кернел" придбала Полтавський олійноекстракційний завод; у 2004-2005 роках – торгову марку „Щедрий дар", у 2006 році – два олійноекстракційних заводи в Харківській області, торгову марку „Стожар", 13 елеваторів, а також понад 14 тис. га орендованих земель сільськогосподарського призначення. У 2007 році відбулося підписання з компанією „Чумак" ліцензійної угоди в класі олії, згідно якої „Кернел" отримала ексклюзивне право виробляти й реалізовувати бутильовану соняшникову олію під торговельною маркою „Чумак". У 2008 році „Кернел" придбала другий за величиною український портовий комплекс з перевалки зернових вантажів у порту міста Іллічівськ. Обсяг інвестицій на придбання терміналу склав 100 млн. доларів США.

Обсяг річної переробки насіння соняшнику на заводах компанії складає 15% від загального обсягу врожаю в Україні. Потужність з перевалки зернових вантажів – понад 20% від загального обсягу українського експорту зернових. Компанія має найбільшу в Україні мережу елеваторів потужністю 1,7 млн. тонн одноразового зберігання. Продукція компанії представлена на ринку під торговими марками „Щедрий Дар", „Стожар", „Чумак домашня", „Чумак золота", „Любонька".

Американська агропромислова компанія „Bunge Limited" – один з лідерів світового зернового ринку, найбільший у світі постачальник сої, найбільший в світі виробник рослинної олії. У компанії працюють близько 1,1 тис. осіб. Торговою маркою „Bunge" в Україні є „Олейна". Компанія володіє 94% акцій Дніпропетровського олійноекстракційного заводу. На український ринок компанія прийшла в 2002 році, купивши компанію „Cereol". Компанії також належать зернотрейдер ДП з II „Сантрейд", чотири зернових елеватори в Одеській, Дніпропетровській і Кіровоградській областях. „Бунге Україна" є провідним експортером зерна в Україні. З 2002 р. загальний обсяг інвестицій „Bunge" в Україну склав 170 млн. доларів США.

„Крафт Фудз Україна" та „Нестле Україна" є найвдалішими інвестиційними проектами в кондитерській промисловості. Історія компанії „Крафт Фудз Україна" починається з 1994 року, коли було

підписано угоду з Фондом державного майна України про придбання акцій та здійснення інвестицій у Тростянецьку шоколадну фабрику „Україна”. В 1999 році компанія розширила свою присутність на українському ринку, придбавши фабрику з виробництва чіпсів у Старих Петрівцях. Отже, до складу компанії входять Тростянецька шоколадна фабрика „Україна” (м. Тростянець Сумської області) із загальним обсягом інвестицій в розвиток підприємства 25,5 млн. долл. США та ТОВ "Чіпси ЛЮКС" (с. Старі Петрівці Київської області). „Крафт Фудз Україна" забезпечує роботою 1600 людей. Він отримав розширену сферу відповідальності за розвиток бізнесу в Молдові, у Білорусі, Грузії, Вірменії, Азербайджані, Казахстані, Узбекистані, Таджикистані, Киргизстані, Туркменістані та Монголії.

„Nestle” поширює свою присутність в Україні з 1994 року за рахунок швейцарських інвестицій в місцеве виробництво та промислову інфраструктуру, активну підтримку та просування торгівельних марок і налагодження національної мережі збуту. У 1998 році „Nestle” придбала контрольний пакет акцій Львівської кондитерської фабрики „Світоч”. „Світоч” отримав новітні виробничі технології, впровадження автоматизації виробничих процесів, реконструкцію існуючих та встановлення нових виробничих ліній, національну дистрибуцію та маркетингову підтримку торгівельної марки. У 2003 році у Києві було засновано компанію „Нестле Україна” з метою ведення комерційної діяльності та розвитку дистриб’юторської мережі. У 2003 році „Nestle” придбала 100% акцій ВАТ „Волинь холдинг”, який випускає продукцію під торгівельною маркою „Торчин Продукт”.

Успішними проектами в молочній промисловості є інвестиції американського фонду EEGF у ВАТ „Шосткинський міськмолкомбінат”, російські інвестиції „Вімм-Білль-Данн” та інвестиції ЗАТ „Молочний альянс”. Зокрема, ЗАТ „Молочний альянс” представляє групу підприємств з виробництва та збуту сирів і цільномолочної продукції. До складу холдингу входять девять підприємств молочної промисловості, зокрема, Пирятинський, Баштанський, Городенківський, Згурівський, Тростянецький, Новоархангельський сирзаводи, Золотоніський маслоробний комбінат, Яготинський маслозавод, Варвамаслосирзавод та компанії „Еталонмолпродукт” і

Торговий Дім „Еталон”. Продукція підприємств холдингу випускається під брендами „Молочний шлях”, „Славія”, «Здорово», „Златок рай”, „Яготинське”. „Молочний альянс” у 2007-2009 роках інвестував у розвиток підприємств холдингу понад 296 млн. грн.

Інвестиції американського фонду EEGF у ВАТ „Шосткинський міськмолкомбінат”, у модернізацію якого група „Bel” інвестувала понад 100 млн. грн. щороку, є одними з найуспішніших. Компанія „Шостка/Бел Україна” здійснила повну модернізацію ліній з виробництва твердих сирів, ввела в експлуатацію нові сучасні лінії для виробництва плавленого сиру. У 2007-2008 роках компанія інвестувала понад 15 млн. грн. у розвиток сировинної бази в регіоні, внаслідок чого було створено декілька пунктів прийому і охолодження молока. Це сприяло розвитку приватних молочних господарств.

В пиво-безалкогольній промисловості уваги заслуговують інвестиційні проекти „Кока-Кола Бевериджиз Україна”, „Carlsberg-Східна Європа” та „SABMiller Holdings Europe Limited”. Так, „Coca-Cola Україна” працює на українському ринку з 1992 року і є дочірньою компанією „Coca-Cola Company” (США). „Кока-Кола Бевериджиз Україна” є потужним виробником безалкогольних напоїв та лідером на українського ринку такої продукції. Компанія Coca-Cola Україна інвестувала в Україну близько 200 млн. євро.

„Baltic Beverages Holding” (ВВН) був заснований у 1991 році з метою інвестування в пивобезалкогольну промисловість. До складу групи підприємств „Baltic Beverages Holding” в Україні входили ВАТ „Пивобезалкогольний комбінат Славутич” у Запоріжжі, Київський пивоварний завод „Славутич” і ВАТ „Львівська броварня”. Сумарна виробнича потужність заводів складає близько 1 045 млн. літрів пива на рік. Це майже 23% від загального обсягу пива, що виробляється в Україні. На підприємствах зайнято близько 3000 працівників. Датська компанія Carlsberg припинила існування корпорації ВВН. Тепер замість неї є „Carlsberg – Східна Європа”.

Компанія „SABMiller Holdings Europe Limited” (Великобританія) придбала акції компанії „Ukrainian Brewery Holding Limited” (Кіпр), українського виробника пива ЗАТ „Сармат”. Група „Сармат” є одним з чотирьох найбільших виробників пива в Україні. Частка групи на українському пивному ринку в 2007 році складала 8%. „Сармат”

володіє контрольними пакетами акцій ВАТ „Луганський пивоварний завод”, ВАТ „Пивобезалкогольний комбінат Крим”, ЗАТ „Дніпропетровський пивоварний завод Дніпро”, ЗАТ „Фірма Полтавпиво”. Другий за величиною виробник пива в світі „SABMiller” виділів своєму українському заводу „Сармат” 27,1 млн. доларів США.

Важливим є досвід вкладання інвестицій в розвиток самого підприємства компанії „Миронівський хлібопродукт”. Історія компанії розпочинається зі створення у 1998 році АТЗТ „Миронівський хлібопродукт”. У 1998 АТЗТ „Миронівський хлібопродукт” отримало контрольний пакет акцій у ВАТ „Миронівський завод з виготовлення круп і комбікормів”. Це зробило компанію одним із провідних вітчизняних зерноторгових підприємств в Україні у 1999-2000 роках.

З моменту заснування компанії одним із основних напрямків її роботи було також виробництво м’яса птиці. В 2001 році „Миронівський хлібопродукт” припиняє свою діяльність як зернотрейдер і зосереджується на виробництві м’яса птиці з поступовою інтеграцією всього виробничого процесу в межах компанії. Для створення повного інтеграційного комплексу до „Миронівського хлібопродукту” приєдналися виробничі потужності двох племінних птахофабрик (ТОВ „Старинська птахофабрика” та ТОВ „Шахтарська Нова”).

Завдяки інвестиціям та реконструкції „Миронівський хлібопродукт” відновив, модернізував та ввів в експлуатацію виробничі потужності багатьох своїх компаній. З 2002 року „Миронівський хлібопродукт” почав впроваджувати на всіх своїх птахофабриках інвестиційний проект із розширення існуючих потужностей, спрямований на подвоєння обсягів випуску готової продукції.

У 2001 року „Миронівський хлібопродукт” створив торгову марку „Наша Ряба” для продажу свіжої курятини. Через рік компанія впровадила франчайзигову програму для торгової марки „Наша Ряба”, що передбачала відкриття близько 900 фірмових торгових точок „Миронівського хлібопродукту” у всіх регіонах України виключно для продажу свіжої курятини.

У 2003 році „Миронівський хлібопродукт” отримав від МФК кредити на суму близько 90 мільйонів доларів США для розширення і модернізації своїх виробничих потужностей. У 2004 році до „Миронівського хлібопродукту” приєднався ТОВ „Таврійський

комбікормовий завод". У 2005 році „Миронівський хлібопродукт" створив і почав модернізацію виробничих потужностей ТОВ „Зерно продукт", що спеціалізується на вирощуванні кукурудзи, пшениці, ячменю та соняшників, придбав ТОВ „Катеринопільский елеватор".

В останні роки „Миронівський хлібопродукт" запустив кілька нових підприємницьких ініціатив, спрямованих на диверсифікацію своєї діяльності. Зокрема, компанія відкрила ЗАТ „Птахофабрика Снятинська Нова", яке спеціалізується на вирощуванні гусячої печінки та гусячого м'яса, а також ТОВ „Агрофірма Київська", яке спеціалізується на вирощуванні картоплі, пшениці, жита та кукурудзи і розведенні чистопородної племінної великої рогатої худоби. Компанія є виробником делікатесної яловичини під торгівельною маркою „Ангус" та делікатесної гусячої печінки під торгівельною маркою „Фуа Гра".

У 2006 році компанія завершила будівництво „Миронівського напівфабрикатного заводу" – найбільшого сучасного вітчизняного підприємства з виробництва м'ясних напівфабрикатів, що реалізуються під торгівельною маркою „Легко".

ВАТ „Миронівський хлібопродукт" в 2010 році планує вкласти більше 1 млрд дол. в будівництво птахофабрики у Вінниці потужністю 400 тис. т на рік. В даний час „Миронівський хлібопродукт" експлуатує чотири птахофабрики – „Перемога Нова" (Черкаська область), „Оріль-Лідер" (Дніпропетровська область), „Дружба народів" (АР Крим), „Старинська птахофабрика" (Київська область).

З метою узагальнення здійснено кластеризацію регіонів України за інвестиційної насиченістю в сільському господарстві та харчовій промисловості. Виділено п'ять кластерів регіонів (рис. 3.28). Перший кластер утворюють м. Київ та Київська область, рівень інвестиційної насиченості сільського господарства та харчової промисловості яких є найвищим. Другий кластер утворюють Запорізька, Донецька та Херсонська області, рівень інвестиційної насиченості яких є високим. Середній рівень інвестиційної насиченості характерний для Львівської, Харківської, Одеської, Полтавської, Вінницької, Кіровоградської, Миколаївської та Волинської областей, які утворюють третій кластер. Низький рівень інвестиційної насиченості сільського господарства та харчової промисловості мають регіони четвертого кластера: Дніпропетровська, Луганська, Черкаська, Тернопільська, Хмельницька,

Чернігівська, Сумська області та АР Крим. П’ятий кластер формують Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Чернівецька та Житомирська області, рівень інвестиційної насиченості яких оцінюється як найнижчий.

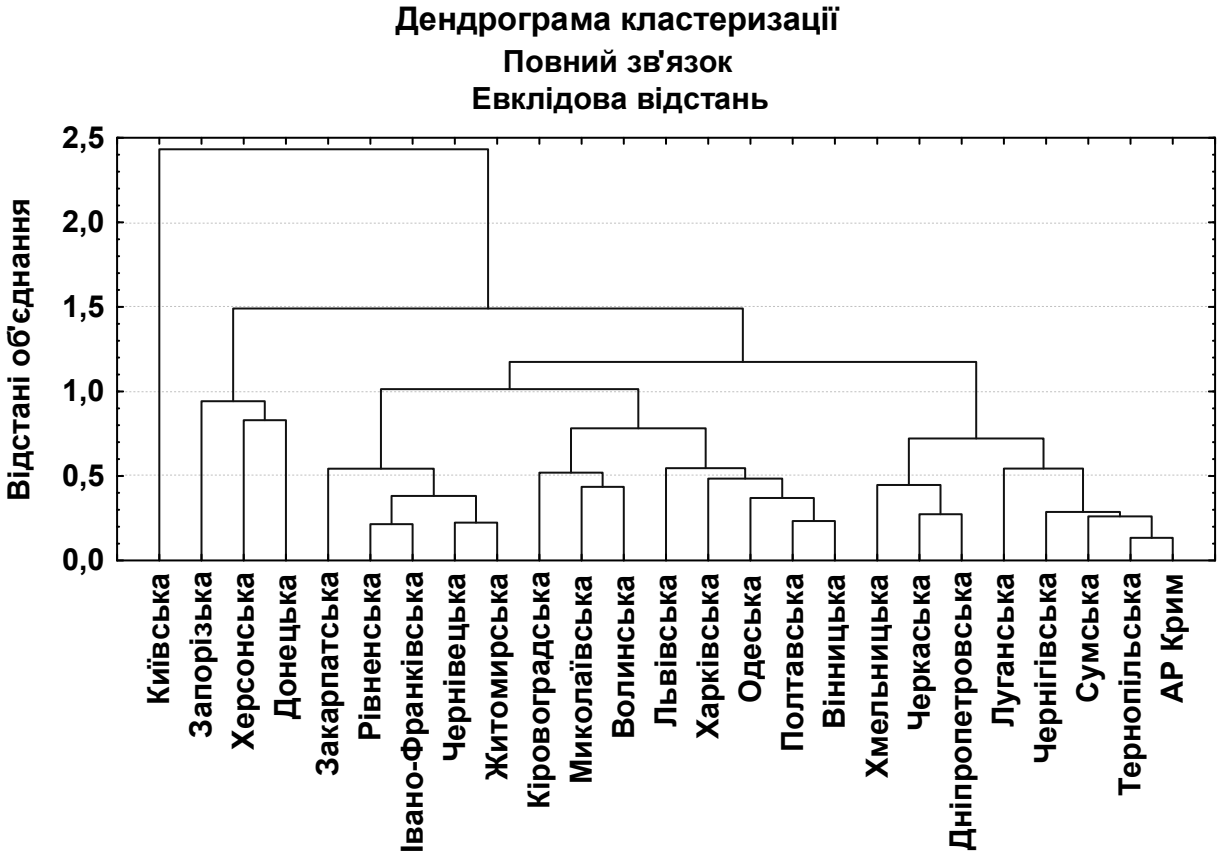

***Рис. 3.28*. Дендрограма кластеризації регіонів України за інвестиційною насиченістю в сільському господарстві та харчовій промисловості**

За територіальною диференціацією інтенсивності інвестиційної діяльності та інвестиційної насиченості в сільському господарстві та харчовій промисловості у межах регіонів виділено ядра та центри інвестиційної активності (рис. 3.29). Ядрами інвестиційної активності в агропродовольчому виробництві України є Київ, Донецьк, Львів, Харків, Одеса, Запоріжжя. Полтава, Херсон та Вінниця. Центрами інвестиційної активності є Артемівськ, Дніпропетровськ, Житомир, Івано-Франківськ, Кременчук, Кіровоград, Луганськ, Луцьк, Миколаїв, Прилуки, Рівне, Севастополь, Сімферополь, Суми, Тернопіль, Хмельницький, Черкаси, Чернівці, Чернігів.

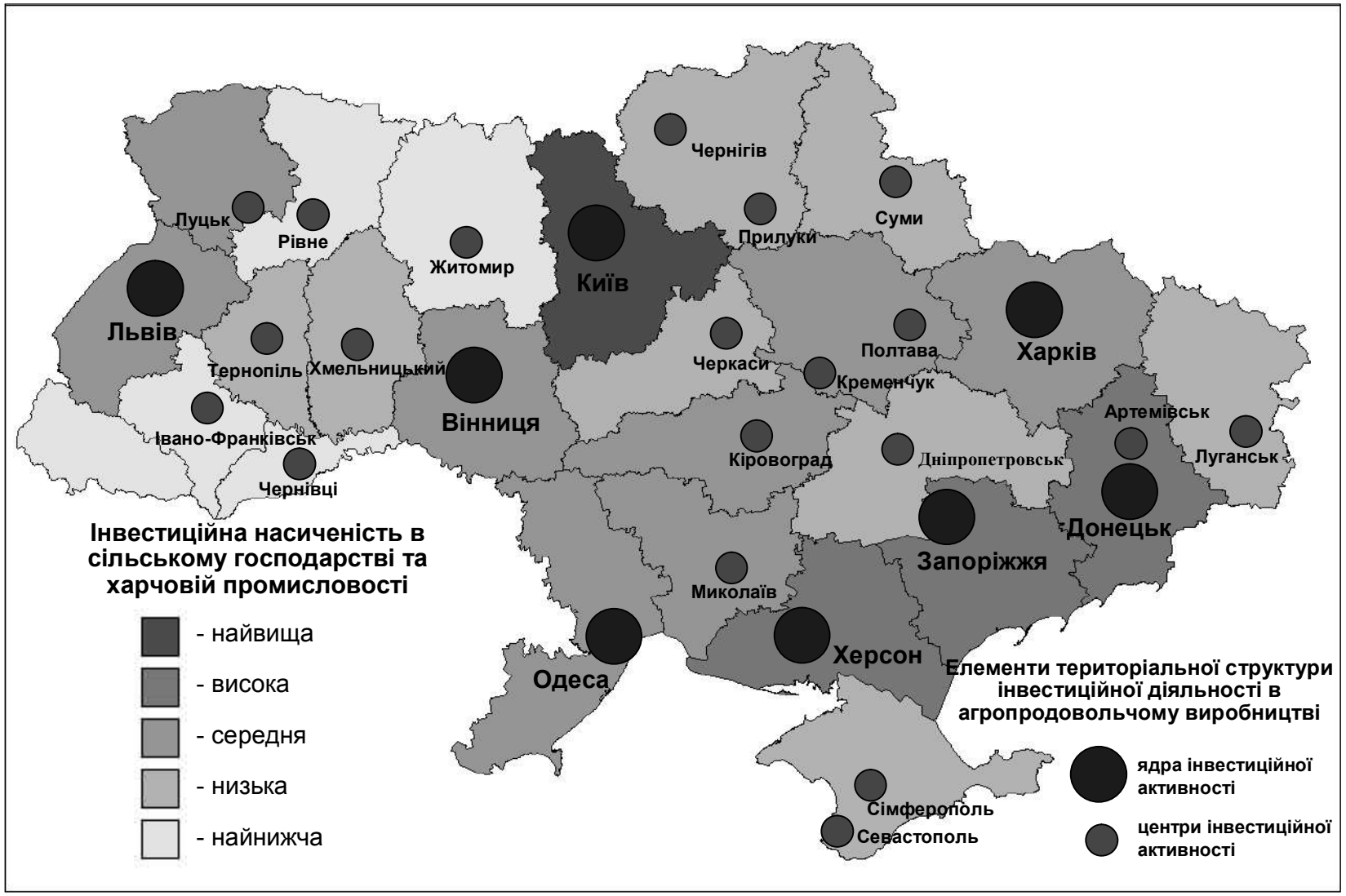

***Рис. 3.29*. Територіальна диференціація інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України**

Розділ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ ВИРОБНИЦТВІ УКРАЇНИ

4.1. Проблеми інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві

Інвестиційна діяльність в сільському господарстві та харчовій промисловості України має ряд особливостей, які одночасно виступають і проблемами інвестування. Це стосується ринкової інфраструктури агропродовольчого виробництва, яка характеризується відсутністю розвиненої системи товарних бірж, аукціонів, іпотечних банків тощо. Така ситуація спричиняє незручності для інвесторів, які окрім проблем виробництва змушені займатись питаннями встановлення цін, збуту, транспортування продукції тощо. Недостатня кількість логістичних центрів ще більше посилює цю проблему. Ще одна особливість інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України полягає у майже повній відсутності такого джерела інвестицій як приватні заощадження населення. Це можна пояснити низьким рівнем доходів більшості населення, відсутністю сформованих підприємницьких традицій.

Однак, основною перешкодою ефективної інвестиційної діяльності всіх суб'єктів та учасників інвестиційного процесу в Україні є несформованість чіткої нормативно-правової бази його регулювання. Стабілізація інвестиційного клімату в країні загалом є основним стратегічним завданням державної та регіональної інвестиційної

політики.

Основні проблеми інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України можна розділити на кілька груп:

- *соціально-економічні проблеми.* Вони пов'язані з тим, що в державі не сформульовано чіткої стратегії розвитку аграрної сфери, не визначено основні напрями та заходи її реалізації. З цим пов'язані проблеми розвитку підприємництва, формування ринкової інфраструктури, іпотечного кредитування. До переліку соціально-економічних проблем включаються також недосконаліть нормативно-правової бази регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості, значний рівень корупції, високий рівень податків;

- *організаційні та інформаційні проблеми*. Вони пов'язані з певною непослідовністю щодо напрямків і моделей міжнародної інтеграції України, зміною інвестиційного законодавства, неузгодженістю діяльності інституціональних структур. Водночас практично не здійснюється пропаганда позитивного іміджу України на світових ринках сільськогосподарської продукції та продовольства, не рекламуються вдалі інвестиційні проекти в харчовій промисловості;

- *галузеві проблеми*. Вони включають тривалий у часі виробничий процес, який зумовлює низькі темпи обороту капіталу, значну залежність від агрокліматичних умов, недостатнє техніко-технологічне оснащення підприємств та відсутність кваліфікованих менеджерів.

За умови створення сприятливого макроекономічного середовища інвестиційної діяльності інвестиційні процес в сільському господарстві та харчовій промисловості можуть бути важливою складовою вирішення наступних соціально-економічних проблем України:

- відродження і сталий економічний розвиток сільської місцевості;

- забезпечення продовольчої безпеки держави;

- розвиток ефективного підприємництва в агропромисловому виробництві, у тому числі й приватного;

- підвищення конкурентоспроможності української

сільськогосподарської продукції та продовольства на світових ринках;

- створення робочих місць, насамперед, в сільській місцевості;
- підвищення рівня життя сільських жителів.

Це є важливим і необхідним з точки зору вирішення проблеми виходу сільської місцевості України із затяжного кризового соціально-економічного стану.

4.2. Зарубіжний досвід інвестиційної діяльності в аграрній сфері

Для здійснення реформ в АПК України необхідно вивчати та використовувати *досвід інших країн щодо інвестиційної діяльності*.

Досить цікавим є досвід залучення інвестицій в аграрне виробництво ***країн Латинської Америки***. Перші потоки іноземних капіталовкладень з'явились у них ще наприкінці минулого століття, коли тут почали функціонувати транснаціональні компанії. Транснаціональні компанії ставили за мету зайняти у країні монопольну позицію щодо виробництва певних видів продовольства. Траплялись випадки нещадної експлуатації земельних ресурсів та найманої праці. Нині діяльність таких компаній уряди країн Латинської Америки намагаються обмежити. Водночас державні структури стимулюють розвиток підприємств, які заохочують до співпраці місцевих сільськогосподарських виробників, прагнуть задовольнити попит на кон'юнктурну на внутрішньому ринку продукцію та збільшують експортний потенціал. Тобто, заохочують створення аналога спільних підприємств. Така форма влаштовує і самих інвесторів. Адже при цьому вони отримують державні пільги та гарантії безпечності вкладення капіталу; спрощується питання будівництва підприємств та налагодження виробництва, початкова адаптація до місцевих умов запроваджених технологій у виробничому процесі, найм кваліфікованих працівників.

Також уряди латиноамериканських країн підтримують підприємницькі взаємовідносини зарубіжних інвесторів і вітчизняних сільськогосподарських виробників, побудовані на контрактних умовах. При цьому контракти можуть бути двосторонніми і тристоронніми. Двосторонній контракт – це договір між переробним підприємством та виробниками сільськогосподарської продукції про закупівлю всього врожаю чи певної його частини, певної продукції. Постачальниками можуть бути 5-6 різних господарств. Найпопулярнішою ця форма є при

закупівлі фруктів і овочів. Як правило угода укладається терміном на 1 рік. При укладанні контракту обумовлюють розміри посівних площ сільськогосподарських культур або поголів'я худоби чи птиці, сорти культур, добрива, отрутохімікати, ветеринарні матеріали, агротехніка тощо. Транснаціональні компанії залишають за собою право відмовитися від вирощеної продукції низької якості. Проте, до їх обов'язків входить забезпечення господарств посадковим матеріалом, кормами, надання їм технічної допомоги, іноді – кредитування. Тристоронній договір підписують сільськогосподарські виробники, одне або кілька переробних підприємств та урядові органи. В одних випадках держава може надавати лише фінансово-кредитні чи матеріально-технічні ресурси, в інших – фінансувати переробне підприємство.

Така державна інвестиційна політика дає змогу прискорити розвиток найвідсталіших регіонів, почати освоєння нових, збільшити експорт сільськогосподарської сировини та продовольства. При цьому дрібні товаровиробники, спираючись на підтримку урядових структур, мають можливості використовувати сучасні сімена, агротехніку, технології виробництва.

Проте, іноземні інвестиції в розвиток сільського господарства країн Латинської Америки мають не лише позитивні риси. Проблемою є недостатнє забезпечення місцевого населення традиційними продуктами харчування, в зв'язку з приділенням особливої уваги саме експортному продовольству. Спостерігається також процес монополізації сільськогосподарського виробництва іноземними підприємствами, що значно стримую розвиток місцевих господарств. Суттєвим недоліком є недобросовісна в окремих випадках конкуренція з місцевими виробниками продовольства. Однак негативні наслідки іноземного інвестування, насамперед, пов'язані з невідпрацьованим законодавчим механізмом регулювання інвестиційної діяльності. У країнах Латинської Америки практично відсутнє юридичне регулювання діяльності транснаціональних компаній щодо обсягу виробництва, права на будівництво нових та закриття старих підприємств, спеціалізації виробництва, вибір постачальників та покупців.

Зовсім інший досвід щодо залучення іноземних капіталів має

Китай. Основу політики залучення іноземних інвестицій у Китаї становить механізм створення для іноземних інвесторів пільгових умов, які поступово поширюються на окремі територіальні утворення та сфери діяльності. Гарантії зарубіжних інвесторів у Китаї забезпечуються міжурядовими угодами щодо взаємного захисту іноземних інвестицій. Країна має такі угоди з Великою Британією, Німеччиною, Францією, Японією, Австралією тощо. Залучення іноземних інвестицій у Китаї чітко регламентується законодавчими документами. Законодавство країни визначає такі основні форми діяльності щодо залучення іноземних інвестицій: спільні пайові підприємства; спільні кооперaційні підприємства; підприємства, повністю засновані на іноземному капіталі. Юридичні особи з участю іноземного капіталу мають права на довгострокову оренду земельних ділянок.

У Китаї діє режим розмежування іноземних інвестицій на такі категорії: заохочувальні, дозволені, обмежені та заборонені. До категорії заохочувальних галузей для іноземних інвесторів належить сільське господарство, незважаючи на те, що розміщення іноземних інвестицій в цій галузі є частково обмеженим.

З метою активного залучення іноземних інвестицій в Китаї діють спеціальні економічні зони; зони економічного та технологічного розвитку; зони вільної торгівлі; зони прикордонної економічної співпраці. В зонах прикордонної економічної співпраці, перш за все, заохочуються підприємства з переробки та виробництва сільськогосподарської продукції на експорт. При встановлені цін на вироблену продукцію підприємства з іноземними інвестиціями враховують рекомендації місцевих структур, які контролюють ціни. Для економічного розвитку територіальних утворень пріоритетним напрямком інвестування в Китаї є залучення інвестицій у проекти, що передбачають створення чи розширення інфраструктурних об'єктів сільського господарства (створення зерносховищ, енергетичних комплексів тощо).

Основними заходами залучення інвестицій у ***В'єтнамі*** є приватні інвестиції. Визначальну роль в цьому відіграв Закон про землю, який закріпив у якості користувачів землі не лише державні та колективні господарства, але й приватних осіб – селян. Паралельно селяни

отримали право продавати або закладати землю. Це змінило їх ставлення до своєї праці, підвищило її продуктивність та обумовило залучення приватних інвестицій в проекти з метою підвищення родючості землі і збільшення урожайності сільськогосподарських культур.

Важливими для інвестиційної діяльності у В’єтнамі стали урядові заходи пов’язані із лібералізацією ціноутворення в сільському господарстві, особливо стосовно головної сільськогосподарської культури – рису. При цьому держава забезпечила капіталовкладеннями будівництво потужних іригаційних об'єктів та організувала постачання якісного посівного матеріалу приватним селянським господарствам. Всі ці заходи сприяли суттєвому збільшенню виробництва продовольства в державі.

4.3. Шляхи удосконалення інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України

З врахуванням світового досвіду інвестиційної діяльності для активізації інвестиційних процесів в сільському господарстві та харчовій промисловості України необхідно реалізувати ряд *заходів*.

У сфері економіки це пов'язане із розробкою науково-обґрунтованої стратегії розвитку АПК, стабілізацією макроекономічної ситуації в державі, формуванням ефективної ринкової інфраструктури та стимулюванням довгострокового банківського кредитування підприємств сільського господарства та харчової промисловості.

У законодавчій сфері це передбачає формування стабільної нормативно-правової бази здійснення інвестиційної діяльності в сілкому господарстві і харчовій промисловості та гарантування захисту прав інвесторів і кредиторів.

В організаційно-інформаційній сфері це пов'язане із пропагандою ефективних інвестиційних проектів, забезпеченням інвесторів достовірною інформацією щодо інвестиційного клімату та інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві. Водночас це передбачає налагодження тісної взаємодії органів виконавчої влади з інвесторами.

Потребує вирішення земельне питання в Україні. Значні інвестиції будуть вкладатися в розвиток сільського господарства за умови гарантії прав інвесторів. В Україні необхідно створити не лише повноцінний земельний кадастр, а також починати створювати державний земельний банк.

Перспективи інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України пов'язані з рядом виробництв. Насамперед, це стосується вирощування зернових культур з врахуванням щорічного збільшення споживання продовольчих зернових у світі та зростанням світового виробництва енергії з відновлюваних джерел, що зумовлює значний попит на біопаливо. Також це стосується вирощування соняшника та виробництва

соняшникової олії, яке характеризується стабільним попом та прибутковістю, вирощування овочевих культур та розширення асортименту і збільшення обсягів овочевої продукції, що характеризується постійним підвищенням попиту.

Програми розвитку окремих галузей сільського господарства та харчової промисловості України також передбачають проведення ряду заходів щодо залучення інвестицій. Насамперед, інвестиції передбачається використовувати для придбання високоефективної сільськогосподарської техніки, модернізації існуючих потужностей підприємств харчової промисловості, створення розгалуженої мережі малих та середніх переробних підприємств, для впровадження інноваційних технологій переробки сировини з виходом продукції, що відповідає світовим стандартам якості. Для цього передбачається розробляти виробничі проекти та бізнес-плани; організовувати широке ознайомлення вітчизняних та закордонних потенційних інвесторів з інвестиційними проектами шляхом проведення перемовин, семінарів, конференцій, конкурсів та публікацій.

З огляду на достатньо високу зацікавленість потенційних інвесторів до підприємств харчової промисловості та сільського господарства є потреба у створенні окремої структури для надання інформаційної допомоги потенційним інвесторам. Така структура могла б акумулювати та аналізувати запити потенційних інвесторів, стан інвестиційного середовища в регіонах, кон'юнктуру державного та регіональних інвестиційних ринків. Створення інформаційного центру дозволило б поширювати інформацію, в тому числі рекламного характеру, пропонувати посередництво в налагодженні ділових контактів між представниками місцевих бізнесових кіл та потенційними інвесторами, консультативний супровід інвестиційних проектів.

Однією з умов ефективного залучення інвестицій повинно бути узгодження цілей інвесторів з цілями і завданнями програм соціально-економічного розвитку регіонів.

Інвестиційні проекти, які створюються і запроваджуються в сільському господарстві та харчовій промисловості, повинні відповідати таким основним *критеріям*:

- сприяти створенню нових робочих місць;
- сприяти залученню сучасних екологічно безпечних технологій

виробництва в сільське господарство та харчову промисловість;

- сприяти підвищенню якості та конкурентоспроможності продукції на світових ринках.

Як свідчить світова практика, залучення іноземних інвестицій є також дієвим засобом стимулювання конкуренції на внутрішньому агропродовольчому ринку.

Вдосконалення територіальної організації інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України передбачає такі основні *напрями*.

1. Зменшення територіальних диспропорцій у розміщенні інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в сільське господарство та харчову промисловість України. Це викликано тим, що у 2008 році частка трьох найбільш інвестиційно активних в регіонів (м. Київ з Київською областю, Донецька та Харківська області) становить 58,2%, а трьох найменш інвестиційно активних регіонів (Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області) – 5,5%. Такі регіональні диспропорції ускладнюють соціально-економічний розвиток території України, а особливо її сільської місцевості.

2. Удосконалення галузевої структури інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві, що передбачає збільшення обсягів інвестицій в основний капітал, з одного боку, а також збільшення обсягів інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в найбільш інвестиційно привабливі галузі сільського господарства.

3. Забезпечення інноваційної спрямованості інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промислдовості, що зумовлено необхідністю підвищення конкурентоспроможності їх продукції на світових ринках сільськогосподарської продукції та продовольства, забезпечення продовольчої безпеки держави та регіонів.

4. Розробка та впровадження регіональних інвестиційних програм в АПК, які є важливим організаційним та соціально-економічним заходом не лише залучення інвестицій в регіон, але й підвищення рівня соціально-економічного розвитку сільської місцевості регіону.

5. Розвиток регіональних інвестиційних ринків сільськогосподарської продукції та продовольства, що пов’язане із

створенням необхідної кількості об’єктів ринкової інфраструктури, логістичних комплексів тощо. Формування ринкового середовища інвестиційної діяльності дасть можливість повніше використовувати такі основні критерії інвестиційної діяльності як створення нових робочих місць, використання екологічно безпечних технологій виробництва та підвищення якості продовольства.

6. Використання агломераційного ефекту у містах з високим рівнем інвестиційної активності в харчовій промисловості, що пов’язане із значним впливом на інвестиційну активність в регіоні наявності ядра інвестиційної активності. Наявність ядра інвестиційної активності із значною кількістю підприємств харчової промисловості зумовлює значні потреби в обсягах сільськогосподарської продукції, і, таким чином, активізує інвестиційну діяльність в сільському господарстві.

7. Підвищення інвестиційної привабливості агропромислового виробництва регіонів України, що пов’язане із забезпеченням продовольчої безпеки України та підвищенням конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та продовольства.

ВИСНОВКИ

Територіальна організація інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості передбачає розміщення інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій в сільське господарство та харчову промисловість з урахуванням інвестиційного клімату в державі та інвестиційної привабливості в регіоні; науково обґрунтоване територіальне регулювання інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві; оптимізацію впливу інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості на соціально-економічний розвиток території.

Основними чинниками, які зумовлюють інвестиційну діяльність в сільському господарстві та харчовій промисловості, є організаційно-управлінські, правові, соціально-економічні та ресурсні. Стимулюючими інвестиційну діяльність в сільському господарстві та харчовій промисловості України є такі чинники, як сприятливі агрокліматичні умови і ресурси, обсяги, динаміка та рентабельність агропромислового виробництва, наявність достатньо кваліфікованої і порівняно низькооплачуваної робочої сили в сільській місцевості, значний потенціал внутрішнього споживання продовольства населенням України, кон'юнктура агропродовольчого ринку, близькість до потужних зовнішніх ринків збуту продовольства, а лімітуючими – виробничі ресурси та інфраструктурне забезпечення сільського господарства і харчової промисловості, платоспроможний попит населення у зв'язку із численними та тривалими у часі трансформаціями в економіці України та світовою економічною кризою, нестабільна законодавча база, надмірна зарегульованість

агробізнесу та особливості місцевого менталітету населення. Тобто, суттєва територіальна диференціація інтенсивності інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України викликана передусім різним рівнем інвестиційної привабливості регіонів.

Основними проблемами інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України є соціально-економічні та організаційно-інформаційні. Соціально-економічні проблеми пов'язані, насамперед, з недосконалістю нормативно-правової бази регулювання інвестиційної діяльності в агропродовольчому виробництві, а організаційно-інформаційні - з відсутністю пропаганди позитивного іміджу України на світових ринках сільськогосподарської продукції та продовольства.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абрамович І. В.* Інвестування в аграрний сектор економіки України: проблеми та напрями їх вирішення / І. В. Абрамович // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2007. – № 1.– С. 7–9.
2. *Балабанов Г. В.* Трансформація структури сільськогосподар-ського виробництва України : регіональний аспект / Г. В. Балабанов, О. М. Кобзєв, Г. В. Семенченко. – К. : UAPP, 2000. – 29 с.
3. *Бланк И. А.* Основы инвестиционного менеджмента: в 2 т. / И. А. Бланк. – Т. 1. – К. : Ника-Центр, Эльга-Н, 2001. – 531 с.
4. *Бланк І. О.* Інвестиційний менеджмент : [підруч.] / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва. – К. : Київський національний торговельно-економічний університет, 2003. – 398 с.
5. *Борщ Л. М.* Інвестиції в Україні : стан, проблеми і перспективи / Людмила Михайлівна Борщ. – К. : Знання, КОО, 2002. – 318 с.
6. *Борщевський П.* Харчова промисловість України : сучасні тенденції та перспективи розвитку / П. Борщевський, М. Сичевський, В. Троян // Економіка України. – 2003. – № 8. – С. 45–49.
7. *Бурковський І. Д.* Інвестиційне забезпечення економічного розвитку аграрного виробництва / І. Д. Бурковський, І. О. Іртищева // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 71–73.
8. *Волкодав В. В.* Інвестиційний клімат в агропромисловому комплексі України / В. В. Волкодав // Економіка АПК. – 2002. – № 6. – С. 62.
9. *Гайдуцький А. П.* До питання оцінки інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки / А. П. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2002. – №4. – С. 87–89.
10. *Гайдуцький А.П.* Організаційні форми та економічні механізми залучення іноземних інвестицій в Китаї / А. П. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2003. – № 9. – С. 117–123.
11. *Гладич Б. Б.* Аграрний ринок : [підруч.] / Б. Б. Гладич. – Тернопіль : Економічна думка, 2002. – 254 с.
12. *Господарський* кодекс України. Офіційний документ. – К. : Велес, 2008. – 164 с.
13. *Гуткевич С. А.* Инвестиционная привлекательность агарного сектора экономики : [монография] / С. А. Гуткевич. – К. : Изд-во Европ. ун-та., 2003. – 251 с.
14. *Гуткевич С.О.* Інвестування : теорія і практика : [навч. посіб.] / С. О. Гуткевич. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. – 234 с.
15. *Дука А. П.* Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування [навч. посіб.] / А. П. Дука. – К. : Каравела, 2007. – 424 с.
16. *Інвестиції* зовнішньоекономічної діяльності у 2008 році : Статистичний бюлетень. – К. : Держкомстат України, 2009. – 323 с.
17. *Інвестування* української економіки : [монографія] / [За ред. А. І. Сухорухова]. – К. : Нац. ін-тут проблем міжнародної безпеки, 2005. –440 с.
18. *Качаєв Ю. Д.* Географія інвестиційної діяльності : об'єкт, предмет, методологічні принципи дослідження / Ю. Д. Качаєв // Науковий Вісник Чернівецького університету. – 2009. – Вип. 458. – С. 74-78.
19. *Качаєв Ю.* Особливості територіальної організації інвестиційної діяльності / Ю. Качаєв // Часопис соціально-економічної географії. – 2009. – Вип. 7(2). – С.

28-33.
20. *Крейдич І.* Методологічні підходи до визначення ефективності регіональних інвестиційних проектів і програм / І. Крейдич // Економіст. – 2001. – № 6. – С. 52–57.
21. *Крупицька О.В.* Розвиток інвестиційної діяльності харчової промисловості в контексті європейської інтеграції / О. В. Крупицька // Вісник Львівської комерційної академії : Серія економічна. – 2006. – Вип. 20. – С. 212–218.
22. *Кучинська І. М.* Динаміка, територіальний розподіл та інтенсивність інвестиційної діяльності в аграрній сфері України / І. М. Кучинська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. – 2010. – Вип. 19. – С. 184-191.
23. *Кучинська І. М.* Регіональна диференціація інвестиційної діяльності в харчовій промисловості України / І. М. Кучинська // Географія і сучасність : зб. наук. праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – 2010. – Вип. 22. – С. 97-103.
24. *Лайко Г. П.* Інвестиційна привабливість регіонального сільсько-господарського виробництва / Г. П. Лайко // Економіка АПК. – 2003. – № 12. – С. 63–66.
25. *Ланченко Є.О.* Факторний аналіз впливу ефективності господарювання на розвиток інвестиційних процесів в аграрних підприємствах / Є. О. Ланченко // Економіка АПК. – 2006. – № 5.– С. 92–98.
26. *Лукінов І.* Інвестиційна активність в економічному оновленні та зростанні / І. Лукінов І. // Економіка України. – 1997. – № 8. – С. 4–8.
27. *Майорова Т. В.* Інвестиційна діяльність : [навч. посіб.] / Т. В. Майорова. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с.
28. *Мармуль Л. О.* Інвестиційне забезпечення формування матеріально-технічної бази АПК регіону / Л. О. Мармуль, О. В. Сухоруко // Таврійський науковий вісник. – Херсон : Айлант, 2006. – Вип. 47. – С. 143–148.
29. *Мацибура Г. П.* Проблеми поліпшення інвестиційного клімату в Україні / Г. П. Мацибура // Економіка АПК. – 2003. – № 2. – С. 32–34.
30. *Мезенцева Н. І.* Оцінка продовольчої доступності у регіонах України / Н. І. Мезенцева // Вісник Київського університету. Географія. – 2008. – Вип. 55. – С. 30-33.
31. *Мезенцева Н. І.* Територіальна диференціація інвестиційної діяльності в сільському господарстві України / Н. І. Мезенцева, І. М. Кучинська // Економічна та соціальна географія. – 2010. – Вип. 60. – С. 226-232.
32. *Мезенцева Н. І.* Суспільно-географічна сутність інвестиційної діяльності в АПК / Н. І. Мезенцева, Л. Г. Тодорашко // Економічна та соціальна географія. – 2004. – Вип. 55. – С. 142-147.
33. *Мельник Ю. Ф.* Агропромислове виробництво України : уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю. Ф. Мельник, П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 3–15.
34. *Методичні* рекомендації з розробки регіональних інвестиційних програм в агропромисловому комплексі / [розроб. М. І. Кісіль та ін.]. - К. : Міністерство аграрної політики України, Ін-т аграрної економіки УААН, 2001. – 52 с.
35. *Мойсеєнко І. П.* Інвестування [навч. посіб.] / І. П. Мойсеєнко – К. : Знання, 2006. – 490 с.
36. *Москаленко А. М.* Інвестиційний клімат в АПК : тенденції і напрямки поліпшення / А. М. Москаленко, П. Ф. Куценко // Економіка АПК. – 2005. – № 10. – С. 99–101.
37. *Олійник Я. Б.* Економіко-екологічні проблеми територіальної організації виробництва і природокористування : [монографія] / Ярослав Богданович Олійник. – К., 1996. – 208 с.

38. *Паламарчук М. М.* Економічна і соціальна географія України з основами теорії : [навч. посіб.] / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К., 1998. – 415 с. – (Трансформація гуманітарної освіти в Україні).
39. *Пересада А. А.* Управління інвестиційним процесом : [монографія] / Анатолій Анатолійович Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
40. *Пістун М. Д.* Географія агропромислових комплексів : [навч. посіб.] / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997. – 200 с.
41. *Про зовнішньоекономічну* діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 р. // Вісник Верховної Ради України. – 1991. –№ 29. – Ст. 377.
42. *Про інвестиційну* діяльність : Закон України від 18 вересня 1991р. № 1560-XII // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 47. – Ст. 646.
43. *Про режим* іноземного інвестування : Закон України від 19 березня 1991 р. № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 19. – Ст. 81.
44. *Про утворення* Ради інвесторів при Кабінеті Міністрів України. Постанова Кабінету міністрів України від 24 січня 2007 р. № 37 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 6. – Ст. 228.
45. *Про Центр* інвестиційно-інноваційних програм Національного агентства України з іноземних інвестицій та розвитку [Електронний ресурс] // Національне Агентство України з іноземних інвестицій та розвитку. Офіційний веб-сайт. Режим доступу: http://www.investukraine. gov.ua/ua/371.htm.
46. *Статистичний* щорічник України за 2004 рік / [за ред. О. Г. Осауленка]. – К.: Державний комітет статистики України, 2005. – 643 с.
47. *Статистичний* щорічник України за 2005 рік / [за ред. О. Г. Осауленка]. – К.: Державний комітет статистики України, 2006. – 644 с.
48. *Статистичний* щорічник України за 2006 рік / [за ред. О. Г. Осауленка]. – К.: Державний комітет статистики України, 2007. – 522 с.
49. *Статистичний* щорічник України за 2008 рік / [за ред. О. Г. Осауленка]. – К.: Державний комітет статистики України, 2009. – 567 с.
50. *Струніна В.* Шляхи поліпшення інвестиційного клімату в Україні / В. Струніна // Економіка України. – 2001. – № 9. – С. 11–16.
51. *Сухоруко О. В.* Регіональні особливості інвестування аграрного сектору економіки / О. В. Сухоруко // Наука : теорія та практика – 2006 : Економічні науки. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006. – С. 29–31.
52. *Татаренко Н. О.* Теорії інвестицій [навч. посіб.]. / Н. О. Татаренко, А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2000. – 160 с.
53. *Територіальна* структура господарства і розселення населення в Україні / [за ред. В. П. Нагірної]. – К.: Академія праці і соц. відносин ФПУ, 2010. – 280 с.
54. *Тодорашко Л. Г.* Чинники інвестиційної діяльності в АПК / Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України. – К. : ВГЛ «Обрії», 2004. – С. 135–136.
55. *Топчієв О. Г.* Суспільно-географічні дослідження : методологія, методи, методики : [навч. посіб.] / Олександр Григорович Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2005. – 632 с.
56. *Федоренко В. Г.* Інвестознавство : [підручник] / В. Г. Федоренко. – : МАУП, 2004. – 480 с.
57. *Череп А. В.* Інвестознавство : [підруч.] / А. В. Череп. – К. : Кондор, 2006 – 398 с.
58. *Шарп У. И*нвестиции : [пер. с англ.] / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейли. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 1028с.
59. *Шебаніна О. В.* Інвестиційне забезпечення розвитку продовольчого підкомплексу АПК / О. В. Шебаніна // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 56–61.

ДОДАТКИ

Таблиця 1

Динаміка виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в Україні, млн. грн. (у порівняльних цінах 2005 року)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Продукція сільського господарства	**85796**	**86784**	**77271**	**92531**	**92586**	**94895**	**88769**	**103978**
Продукція рослинництва	***49075***	***48113***	***41105***	***55638***	***53976***	***54909***	***49718***	***64899***
Зернові культури	17242	16672	8266	18012	16158	14746	12297	22397
Технічні культури	5473	6018	6153	6613	7873	10152	8532	12226
Картопля, овочі та баштанні	20438	19684	20071	23911	23062	24172	22249	23809
Плодоягідні та виноград	2912	3103	3855	4087	4220	2905	3546	3754
Кормові культури	2736	2435	2173	2354	2208	2055	1853	1988
Продукція тваринництва	***36721***	***38671***	***36166***	***36893***	***38610***	***39986***	***39051***	***39079***
Худоба та птиця	18053	18946	16916	17073	18288	19876	20197	20460
Молоко	14172	14901	14396	14617	14552	14089	13011	12470
Яйця	2933	3429	3477	3665	3983	4345	4293	4566
Вовна	16	16	16	15	15	15	16	17

Таблиця 2

Динаміка виробництва сільськогосподарської продукції за категоріями господарств в Україні, млн. грн. (у порівняльних цінах 2005 року)

Продукція	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
Сільськогосподарські підприємства					
сільського господарства	**32914**	**33803**	**37008**	**35440**	**47865**
Рослинництва	22644	21732	23200	20658	32136
тваринництва	10270	12071	13808	14782	15729
у тому числі фермерські господарства					
сільського господарства	**3151**	**3425**	**4097**	**3477**	**5921**
Рослинництва	2924	3102	3660	2885	5263
тваринництва	227	323	437	592	658
Господарства населення					
сільського господарства	**59617**	**58783**	**57887**	**53329**	**56113**
Рослинництва	32994	32244	31709	29060	32763
тваринництва	26623	26539	26178	24269	23350

Таблиця 3

Динаміка виробництва продукції сільського господарства у регіонах України, млн. грн. (у порівняльних цінах 2005 року)

	2001	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	2810	2659	2577	2907	3066	3155	3577	4236
Вінницька	4875	4922	4302	5028	5152	5448	5048	6368
Волинська	2632	2655	2630	2870	2872	2826	2903	2951
Дніпропетровська	5017	5019	4337	5286	5652	5937	5118	6691
Донецька	5036	5046	3859	5153	5268	4987	4525	5155
Житомирська	2810	2914	2901	3245	3171	3216	2983	3206
Закарпатська	2011	2068	2138	2124	2103	2096	2077	2143
Запорізька	3544	3305	2475	3403	3598	3805	3005	4011
І-Франківська	2327	2422	2366	2419	2404	2462	2530	2358
Київська	4642	5023	4831	5465	5843	6376	6418	6763
Кіровоградська	3565	3615	2986	3756	3731	3781	2728	4147
Луганська	2077	2217	2110	2453	2958	2811	2605	3091
Львівська	3738	4197	4071	4126	4058	4265	4293	4300
Миколаївська	2936	2834	2064	3176	2811	3076	1903	3400
Одеська	4640	4575	3788	5395	4472	4668	2902	4662
Полтавська	3907	4135	3520	4582	4792	4964	5069	5730
Рівненська	2497	2696	2515	2813	2633	2757	2836	2900
Сумська	3021	2996	2824	3085	2966	2869	2960	3182
Тернопільська	2473	2624	2454	2704	2672	2893	2997	3054
Харківська	5268	5208	4332	5145	5539	5042	5204	5612
Херсонська	3297	2990	2328	3280	3287	3479	2800	3992
Хмельницька	3756	3758	3296	3993	3494	3613	3909	4033
Черкаська	3892	3885	3650	4447	4731	4995	4765	6211
Чернівецька	1834	1798	1640	1840	1863	1882	1984	2001
Чернігівська	3191	3223	3277	3837	3452	3492	3630	3781

Таблиця 4

Динаміка рівнів рентабельності основних видів продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах, %

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Зерно	43,3	19,3	45,8	20,1	3,1	7,4	28,7	16,4
Олійні культури	68,7	77,9	64,3	45,2	24,3	20,7	75,9	18,4
Цукрові буряки	1,5	-8,6	6,2	-0,8	4,8	11,1	-11,1	7,1
Овочі відкритого ґрунту	-0,8	8,9	30,9	-5,0	16,1	14,8	14,1	11,1
Картопля	11,4	24,2	33,5	-0,7	17,8	56,2	24,7	7,9
Плоди	-1,7	6,4	19,9	8,4	12,7	33,5	8,5	13,9
Виноград	4,0	17,7	44,5	8,7	31,7	39,6	33,2	58,8
Молоко і молочні продукти	-0,8	-13,8	9,9	-0,4	12,2	-3,7	13,8	4,1
Велика рогата	-21,4	–40,5	*–44,3*	-33,8	-25,0	-38,4	–41,0	-24,1
Свині на м’ясо	-7,2	-16,9	-33,0	-14,4	14,9	-9,2	-27,6	0,3
Вівці та кози на м’ясо	-24,9	-26,7	-37,8	*–44,3*	-32,1	-34,3	*–46,4*	-38,6
Птиця на м’ясо	-1,7	-1,1	11,0	3,8	24,9	12,1	-19,0	-11,3
Яйця	25,1	14,6	18,5	15,2	23,5	-6,8	9,1	13,0
Вовна	-69,6	-78,9	-75,4	-74,7	-72,8	-78,1	-80,6	-74,7

Таблиця 5

Рентабельність операційної діяльності підприємств харчової промисловості у регіонах України у 2008 році, %

Регіон	Рентабельність операційної діяльності	Регіон	Рентабельність операційної діяльності
АР Крим	3,6	Миколаївська	7,7
Вінницька	1,6	Одеська	-2,5
Волинська	-1,8	Полтавська	1,6
Дніпропетровська	-0,1	Рівненська	2,1
Донецька	2,0	Сумська	1,1
Житомирська	2,1	Тернопільська	-8,2
Закарпатська	-0,8	Харківська	10,6
Запорізька	2,8	Херсонська	1,6
І-Франківська	0,6	Хмельницька	4,7
Київська	2,7	Черкаська	0,8
Кіровоградська	1,2	Чернівецька	-2,9
Луганська	-0,2	Чернігівська	1,7
Львівська	2,1	м. Київ	3,0

Таблиця 6

Рівень рентабельності продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах за регіонами України, %

	2007			2008		
	Усього	у т.ч.		Усього	у т.ч.	
		рослинництво	тваринництво		рослинництво	тваринництво
АР Крим	9,8	22,1	-20,7	11,7	20,7	-12,3
Вінницька	7,8	19,9	-21,2	11,8	15,9	-2,4
Волинська	-0,9	11,7	-6,4	1,7	11,9	-3,1
Дніпропетровська	22,0	38,7	-12,7	19,0	25,9	3,0
Донецька	-0,6	22,6	-20,2	3,6	14,0	-4,3
Житомирська	1,9	21,0	-16,5	-1,7	6,6	-12,2
Закарпатська	1,2	16,2	-19,9	-4,5	0,2	-9,4
Запорізька	17,9	33,7	-16,5	17,5	21,7	6,0
І-Франківська	5,6	11,1	4,3	11,8	1,7	16,1
Київська	11,8	31,0	-6,6	9,6	10,6	8,5
Кіровоградська	28,0	38,6	-22,0	24,2	29,4	-8,7
Луганська	31,9	68,0	-19,1	7,0	9,7	1,4
Львівська	34,0	67,7	-14,1	24,0	40,2	-8,4
Миколаївська	8,8	19,5	-27,7	27,3	32,3	4,3
Одеська	2,6	14,6	-30,2	20,5	26,1	-9,0
Полтавська	28,7	46,9	*-4,3*	11,3	17,9	-4,6
Рівненська	11,5	28,5	-10,8	16,2	26,4	-4,4
Сумська	9,2	28,5	-19,7	-2,4	1,7	-10,3
Тернопільська	21,5	31,1	-13,3	23,8	27,8	3,3
Харківська	22,7	43,6	-18,7	9,0	10,7	3,9
Херсонська	11,2	16,7	-11,7	15,5	17,6	5,3
Хмельницька	13,7	31,1	-13,3	17,6	24,3	2,1
Черкаська	16,6	28,0	-3,1	15,7	18,5	9,6
Чернівецька	5,8	29,0	*-4,4*	18,5	23,1	15,7
Чернігівська	19,3	46,2	-14,7	9,9	20,5	-6,6
м. Київ	41,9	47,1	6,8	18,0	28,1	-26,2
УКРАЇНА	15,6	32,7	-13,4	13,4	19,6	0,1

Таблиця 7

Індекси самозабезпеченості продовольством у розрахунку на одну особу у регіонах України

Назва регіону	Зерно	Борош-но	Хліб та х/б вироби	Цукор-пісок	Молоко	Продук-ція з незбир. молока	Яйця	Олія	М'ясо	Карто-пля	Овочі	Сумар-ний індекс
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**
Найвищий												
Київська	1,51	3,02	3,88	1,59	1,12	4,83	2,56	0,03	1,85	1,21	1,05	22,62
Вище середнього												
Черкаська	1,78	1,07	1,13	1,53	1,06	1,26	1,33	0,13	1,70	1,30	1,11	13,26
Полтавська	1,90	0,84	1,06	1,33	1,19	1,77	1,36	2,10	0,84	1,08	1,43	12,80
Вінницька	1,38	1,42	1,00	1,84	1,29	1,00	0,93	1,42	1,16	1,66	0,84	12,53
Волинська	1,06	1,15	0,90	2,04	1,38	1,14	0,78	0,00	1,20	1,80	1,07	12,52
Чернігівська	1,73	0,76	1,15	0,71	1,48	0,66	1,17	0,18	1,26	2,39	0,89	12,19
Тернопільська	1,29	1,24	0,38	3,17	1,25	0,74	1,01	0,00	1,07	1,30	0,66	12,12
Середній												
Сумська	1,27	1,41	1,29	1,58	1,14	0,89	1,00	0,03	1,22	1,36	0,78	11,94
Миколаївська	1,28	0,74	0,87	1,80	0,99	3,23	0,70	0,13	0,57	0,33	1,08	11,60
Хмельницька	1,17	1,11	0,98	1,13	1,50	0,41	0,50	0,01	1,32	1,46	0,98	10,57
Кіровоградська	2,13	0,91	0,65	0,80	1,04	0,07	0,90	3,94	1,19	1,09	1,66	10,44
Рівненська	0,70	0,80	0,71	1,56	1,17	0,50	1,00	0,17	1,22	1,71	0,96	10,34
Житомирська	0,70	0,48	1,12	1,19	1,47	0,56	1,14	0,01	0,96	1,60	0,92	10,15
Одеська	0,99	1,01	0,89	2,06	0,83	0,59	1,10	1,73	0,72	0,25	1,50	9,95

Продовження таблиці 7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Нижче середнього												
Херсонська	0,70	1,45	0,96	0,00	0,88	0,38	0,74	1,54	1,05	0,40	2,32	8,88
Харківська	0,74	0,95	0,92	0,63	0,63	1,47	0,86	1,87	0,88	0,68	1,06	8,82
Дніпропетровська	0,72	1,04	1,14	0,11	0,42	1,74	0,76	1,50	0,66	0,35	0,86	7,80
Львівська	0,44	0,77	0,74	0,34	1,11	0,76	0,77	0,00	0,75	1,04	0,77	7,48
Чернівецька	0,70	0,58	0,55	0,44	1,15	0,12	0,99	1,56	0,83	0,87	1,01	7,24
Запорізька	0,65	0,82	0,97	0,00	0,61	0,63	1,11	4,92	0,85	0,36	1,00	7,01
Найнижчий												
Закарпатська	0,43	0,40	0,34	0,00	0,91	0,12	0,91	0,01	0,93	0,82	1,05	5,90
Івано-Франківська	0,37	0,31	0,33	0,05	1,17	0,34	0,68	0,00	0,93	1,12	0,57	5,88
Донецька	0,29	0,96	1,16	0,00	0,33	0,78	0,90	2,48	0,41	0,31	0,67	5,81
АР Крим	0,55	0,85	0,90	0,00	0,50	0,62	0,89	0,03	0,94	0,16	0,32	5,74
Луганська	0,50	0,88	0,98	0,00	0,45	0,48	0,90	1,24	0,43	0,33	0,44	5,40

Таблиця 8

Динаміка інвестицій в основний капітал в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги (у фактичних цінах, млн. грн.)

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	186,0	264,3	382,3	462,6	571,2
Вінницька	135,2	238,5	342,5	554,6	711,5
Волинська	69,6	64,4	113,1	191,6	237,6
Дніпропетровська	227,0	389,0	453,0	648,0	973,0
Донецька	157,7	170,9	192,4	424,7	973,3
Житомирська	81,2	73,6	97,3	128,8	304,7
Закарпатська	9,8	18,1	24,2	38,6	39,4
Запорізька	149,2	232,9	224,3	286,9	639,6
І-Франківська	25,9	64,0	118,0	158,0	212,0
Київська	446,6	865,3	1188,7	973,9	1449,8
Кіровоградська	173,7	219,1	423,1	406,5	597,6
Луганська	101,2	121,8	127,1	382,6	677,2
Львівська	40,3	75,1	84,0	211,0	549,8
Миколаївська	119,8	166,6	233,7	258,1	496,1
Одеська	198,0	222,0	305,0	393	697,0
Полтавська	243,4	268,9	401,6	510,9	769,3
Рівненська	45,4	77,8	96,2	144,5	283,4
Сумська	85,8	107,6	107,1	224,9	526,3
Тернопільська	75,7	122,8	186,2	287,7	659,9
Харківська	164,2	229,0	260,1	656,9	819,1
Херсонська	110,9	187,2	284,7	364,8	1185,6
Хмельницька	111,0	125,7	216,0	341,4	1217,8
Черкаська	183,7	377,3	1063,3	874,3	1133,1
Чернівецька	15,1	44,2	37,2	80,6	262,2
Чернігівська	108,9	140,1	141,0	276,8	546,6
м. Київ	9,0	31,0	79,0	39,0	129,8
м. Севастополь	7,2	10,4	11,7	20,2	22,3

Таблиця 9

Динаміка частки інвестицій в основний капітал в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги від загального обсягу інвестицій в регіони (%)

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	6,8	7,8	8,2	6,6	6,6
Вінницька	11,7	14,1	13,7	13,4	15,0
Волинська	6,5	5,4	6,1	6,7	6,8
Дніпропетровська	3,8	5,0	4,2	4,4	5,4
Донецька	2,2	1,8	1,6	2,5	4,4
Житомирська	9,5	6,5	6,3	5,3	8,4
Закарпатська	0,9	1,6	1,2	1,5	1,2
Запорізька	5,4	7,1	5,8	4,5	8,6
І-Франківська	1,6	3,8	4,5	3,9	3,6
Київська	12,6	19,1	16,9	7,7	8,6
Кіровоградська	10,5	17,1	23,8	16,4	19,6
Луганська	3,4	2,8	2,3	3,9	7,5
Львівська	1,1	1,6	1,4	2,5	5,1
Миколаївська	6,1	6,6	7,5	7,0	11,5
Одеська	3,9	4,3	4,2	3,7	5,6
Полтавська	8,4	7,3	8,4	7,7	8,7
Рівненська	2,3	6,6	4,5	4,9	7,7
Сумська	7,8	7,5	7,1	9,2	17,5
Тернопільська	12,0	13,8	15,3	14,5	23,2
Харківська	3,2	4,0	3,3	5,5	6,9
Херсонська	12,5	17,4	18,9	15,7	30,2
Хмельницька	6,4	8,6	10,4	10,9	25,1
Черкаська	7,6	18,4	32,2	20,6	22,1
Чернівецька	2,3	5,9	2,6	3,5	7,0
Чернігівська	9,6	10,5	9,3	11,4	17,9
м. Київ	6,5	0,2	0,3	0,1	0,3
м. Севастополь	1,7	1,9	1,6	1,9	1,4

Таблиця 10

Динаміка розподілу інвестицій в основний капітал в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги за регіонами України (на кінець відповідного року)**, %**

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	5,7	5,4	5,3	5,0	3,4
Вінницька	4,1	4,9	4,8	5,9	4,3
Волинська	2,1	1,3	1,6	2,1	1,4
Дніпропетровська	6,9	7,9	6,3	6,9	5,8
Донецька	4,8	3,5	2,7	4,5	5,8
Житомирська	2,5	1,5	1,4	1,4	1,8
Закарпатська	0,3	0,4	0,3	0,4	0,2
Запорізька	4,5	4,7	3,1	3,1	3,8
І-Франківська	0,8	1,3	1,6	1,7	1,3
Київська	13,6	17,6	16,5	10,4	8,7
Кіровоградська	5,3	4,5	5,9	4,4	3,6
Луганська	3,1	2,5	1,8	4,1	4,1
Львівська	1,2	1,5	1,2	2,3	3,3
Миколаївська	3,7	3,4	3,2	2,8	3,0
Одеська	6,0	4,5	4,2	4,2	4,2
Полтавська	7,4	5,5	5,6	5,5	4,6
Рівненська	1,4	1,6	1,3	1,5	1,7
Сумська	2,6	2,2	1,5	2,4	3,2
Тернопільська	2,3	2,5	2,6	3,1	4,0
Харківська	5,0	4,7	3,6	7,0	4,9
Херсонська	3,4	3,8	4,0	3,9	7,1
Хмельницька	3,4	2,6	3,0	3,7	7,3
Черкаська	5,6	7,7	14,8	9,4	6,8
Чернівецька	0,5	0,9	0,5	0,9	1,6
Чернігівська	3,3	2,9	2,0	3,0	3,3
м. Київ	0,3	0,6	1,1	0,4	0,8
м. Севастополь	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1

Таблиця 11

Інвестиції в основний капітал в сільське господарство України, грн.

	У розрахунку				
	на одного жителя сільської місцевості		на одного найманого працівника в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві		на 1 га сільськогоспо-дарських угідь
	2007	2008	2007	2008	2008
АР Крим	633,2	782,9	11478,9	15521,7	313,1
Вінницька	645,4	839,6	9464,2	13500,9	352,7
Волинська	378,5	471,9	7664,0	11534,0	226,0
Дніпропетровська	1152,6	1743,4	15428,6	24508,8	387,0
Донецька	977,4	2271,9	9055,4	22070,3	475,9
Житомирська	230,8	554,0	3371,7	9375,4	199,6
Закарпатська	49,4	50,4	4288,9	4690,5	86,9
Запорізька	667,8	1507,8	8538,7	21178,8	284,6
І-Франківська	200,2	269,6	12061,1	17966,1	335,5
Київська	1414,5	2138,0	16478,8	27562,7	866,6
Кіровоградська	1011,2	1511,8	13733,1	23073,4	293,0
Луганська	1206,9	2169,1	16280,9	30642,5	354,4
Львівська	208,5	546,7	9952,8	29244,7	433,7
Миколаївська	659,9	1282,2	8603,3	18791,7	246,8
Одеська	488,2	871,4	8069,8	16477,5	268,8
Полтавська	845,3	1292,3	9825,0	15700,0	353,6
Рівненська	239,2	470,5	6228,4	14029,7	303,6
Сумська	562,7	1344,0	6229,9	16045,7	309,2
Тернопільська	460,8	1065,7	14242,6	39279,8	628,7
Харківська	1155,5	1460,3	15790,9	21669,3	338,7
Херсонська	846,0	2775,3	12579,3	41454,5	601,5
Хмельницька	543,2	1971,8	9782,2	40865,8	776,5
Черкаська	1493,3	1962,1	17556,2	24108,5	780,7
Чернівецька	152,2	497,6	6448,0	24735,8	556,5
Чернігівська	630,8	1278,0	6377,9	14051,4	263,2
м. Київ			16956,5		
м. Севастополь	878,3	965,4	6733,3	7689,7	1755,9

Таблиця 12

Динаміка прямих іноземних інвестицій в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги (тис. доларів США)

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	8486,9	9175,4	9748,2	8566,3	9596,9
Вінницька	10138,1	9051,8	13023,2	15985,6	18501,0
Волинська	261,8	508,9	2409,5	2997,5	3875,3
Дніпропетровська	17148,2	28018,6	32119,7	44304,6	54948,6
Донецька	15458,6	16685,1	24282,7	20150,5	19483,2
Житомирська	2598,1	3512,9	5015,3	9612,7	7613,0
Закарпатська	903,0	1523,0	2669,0	1670,0	1631,1
Запорізька	1065,9	2400,1	1569,6	1622,7	11528,9
І-Франківська	5611,4	12650,6	17815,4	46229,6	61307,6
Київська	63404,8	112276,7	135490,2	163200,0	248307,1
Кіровоградська	1190,0	1908,6	4609,9	5563,0	5824,6
Луганська	1965,5	2498,1	2532,3	2660,6	732,9
Львівська	3138,8	615,7	975,1	31782,6	85813,2
Миколаївська	1402,1	3608,0	3700,8	4512,4	6600,7
Одеська	6154,2	5629,5	6274,2	6251,5	5777,9
Полтавська	14875,3	11496,3	5246,0	6963,4	14548,2
Рівненська	948,3	1628,7	2398,0	12635,1	46219,9
Сумська	371,1	528,7	3151,3	9120,9	19301,9
Тернопільська	2110,4	2664,0	3770,0	5471,3	6631,9
Харківська	13370,1	13045,1	31180,7	34983,6	38919,7
Херсонська	5128,5	9356,8	14428,8	23230,3	29072,5
Хмельницька	2300,4	3044,9	3933,8	7657,1	10980,0
Черкаська	13240,9	14983,6	22074,7	19732,3	28367,9
Чернівецька	76,5	73,0	165,9	1140,4	1064,2
Чернігівська	3951,3	2205,7	4181,3	10914,5	10214,7
м. Київ	24800,0	23000,0	30400,0	56400,0	51926,8
м. Севастополь	-	29,5	42,8	79,0	181,6

Таблиця 13

Динаміка частки прямих іноземних інвестицій у сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги від загального обсягу інвестицій в регіони (%)

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	2,6	2,0	1,7	1,2	1,5
Вінницька	15,5	11,7	14,0	11,0	11,5
Волинська	0,3	0,5	0,9	0,8	1,0
Дніпропетровська	2,2	1,6	1,4	1,5	2,1
Донецька	3,1	2,8	2,9	1,4	1,3
Житомирська	3,1	3,9	4,0	5,5	4,2
Закарпатська	1,9	0,6	0,9	0,5	0,5
Запорізька	0,2	0,4	0,3	0,2	1,4
І-Франківська	4,6	9,4	9,7	12,0	12,8
Київська	12,4	19,0	15,4	15,1	19,1
Кіровоградська	1,1	3,8	8,8	10,0	9,2
Луганська	1,3	0,9	0,9	0,9	0,2
Львівська	0,9	0,2	0,2	3,8	9,2
Миколаївська	1,8	4,5	3,7	2,4	4,3
Одеська	1,2	0,9	0,9	0,7	0,6
Полтавська	7,2	4,0	1,7	1,9	2,8
Рівненська	1,3	2,1	2,2	5,1	17,0
Сумська	0,3	0,3	2,0	5,0	12,1
Тернопільська	5,7	6,8	8,4	10,7	11,3
Харківська	3,5	2,8	3,1	2,7	2,4
Херсонська	7,0	10,4	13,3	14,9	17,0
Хмельницька	3,5	3,9	3,7	5,9	8,0
Черкаська	10,8	14,1	18,5	11,3	16,0
Чернівецька	0,3	0,2	0,5	2,2	1,8
Чернігівська	4,1	2,3	5,1	12,6	10,8
м. Київ	0,9	0,6	0,5	0,6	0,4
м. Севастополь	-	0,0	0,0	0,1	0,1

Таблиця 14

Динаміка розподілу прямих іноземних інвестицій в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги за регіонами України
(на кінець відповідного року)**, %**

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	3,9	3,1	2,5	1,5	1,2
Вінницька	4,6	3,1	3,4	2,9	2,3
Волинська	0,1	0,2	0,6	0,5	0,5
Дніпропетровська	7,8	9,6	8,4	8,0	6,9
Донецька	7,0	5,7	6,3	3,6	2,4
Житомирська	1,2	1,2	1,3	1,7	1,0
Закарпатська	0,4	0,5	0,7	0,3	0,2
Запорізька	0,5	0,8	0,4	0,3	1,4
І-Франківська	2,5	4,3	4,6	8,4	7,7
Київська	28,8	38,4	35,4	29,5	31,1
Кіровоградська	0,5	0,7	1,2	1,0	0,7
Луганська	0,9	0,9	0,7	0,5	0,1
Львівська	1,4	0,2	0,3	5,7	10,7
Миколаївська	0,6	1,2	1,0	0,8	0,8
Одеська	2,8	1,9	1,6	1,1	0,7
Полтавська	6,8	3,9	1,4	1,3	1,8
Рівненська	0,4	0,6	0,6	2,3	5,8
Сумська	0,2	0,2	0,8	1,6	2,4
Тернопільська	1,0	0,9	1,0	1,0	0,8
Харківська	6,1	4,5	8,1	6,3	4,9
Херсонська	2,3	3,2	3,8	4,2	3,6
Хмельницька	1,0	1,0	1,0	1,4	1,4
Черкаська	6,0	5,1	5,8	3,6	3,6
Чернівецька	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1
Чернігівська	1,8	0,8	1,1	2,0	1,3
м. Київ	11,3	7,9	7,9	10,2	6,5
м. Севастополь	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Таблиця 15

Прямі іноземні інвестиції в сільське господарство України,
доларів США

	У розрахунку				
	на одного жителя сільської місцевості		на одного найманого працівника в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві		на 1 га сільськогоспо-дарських угідь
	2007	2008	2007	2008	2008
АР Крим	11,7	13,2	212,6	260,8	5,3
Вінницька	18,6	21,8	272,8	351,1	9,2
Волинська	5,9	7,7	119,9	188,1	3,7
Дніпропетровська	78,8	98,5	1054,9	1384,1	21,9
Донецька	46,4	45,5	429,6	441,8	9,5
Житомирська	17,2	13,8	251,6	234,2	5,0
Закарпатська	2,1	2,1	185,6	194,2	3,6
Запорізька	3,8	27,2	48,3	381,8	5,1
І-Франківська	58,6	78,0	3529,0	5195,6	97,0
Київська	237,0	366,2	2761,4	4720,7	148,4
Кіровоградська	13,8	14,7	187,9	224,9	2,9
Луганська	8,4	2,3	113,2	33,2	0,4
Львівська	31,4	85,3	1499,2	4564,5	67,7
Миколаївська	11,5	17,1	150,4	250,0	3,3
Одеська	7,8	7,2	128,4	136,6	2,2
Полтавська	11,5	24,4	133,9	296,9	6,7
Рівненська	20,9	76,7	544,6	2288,1	49,5
Сумська	22,8	49,3	252,7	588,5	11,3
Тернопільська	8,8	10,7	270,9	394,8	6,3
Харківська	61,5	69,4	841,0	1029,6	16,1
Херсонська	53,9	68,1	801,0	1016,5	14,7
Хмельницька	12,2	17,8	219,4	368,5	7,0
Черкаська	33,7	49,1	396,2	603,6	19,5
Чернівецька	2,2	2,0	91,2	100,4	2,3
Чернігівська	24,9	23,9	251,5	262,6	4,9
м. Севастополь	3,4	7,9	26,3	62,6	14,3

Таблиця 16

Динаміка інвестицій в основний капітал в харчову промисловість та переробляння сільськогосподарських продуктів

(у фактичних цінах, млн. грн.)

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	119,6	89,7	218,7	226,7	192,8
Вінницька	219,5	199,0	305,9	533,1	549,0
Волинська	99,3	129,2	207,9	392,6	515,6
Дніпропетровська	258,3	288,6	416,5	469,0	581,7
Донецька	350,8	531,8	600,6	1041,9	1423,9
Житомирська	159,3	250,6	188,8	159,2	247,1
Закарпатська	38,9	56,4	59,5	86,5	134,4
Запорізька	115,4	102,6	152,9	589,3	819,1
І-Франківська	20,2	25,0	80,0	195,0	88,0
Київська	278,0	524,4	589,3	977,8	1138,6
Кіровоградська	136,0	202,4	206,5	401,2	392,1
Луганська	86,2	70,2	105,9	136,2	126,3
Львівська	168,4	233,7	371,4	406,9	518,7
Миколаївська	223,4	474,5	452,7	320,2	533,0
Одеська	255,0	289,0	497,0	689,0	643,0
Полтавська	221,5	485,4	450,1	720,5	722,1
Рівненська	48,0	38,5	75,2	176,8	189,3
Сумська	67,5	141,7	152,9	110,5	135,0
Тернопільська	40,7	67,2	96,8	91,0	173,8
Харківська	620,4	873,5	824,4	974,9	885,6
Херсонська	113,7	98,7	163,7	333,4	461,1
Хмельницька	82,1	93,3	276,0	329,7	384,3
Черкаська	302,3	331,6	329,5	445,7	435,2
Чернівецька	16,7	17,0	92,4	48,3	97,8
Чернігівська	215,1	234,5	264,7	280,2	321,7
м. Київ	754,0	556,0	1095,0	1678,0	1626,7
м. Севастополь	4,5	13,0	17,1	16,3	10,5

Таблиця 17

Динаміка частки інвестицій в основний капітал в харчову промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів від загального обсягу інвестицій в регіони (%)

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	4,4	2,7	4,7	3,2	2,2
Вінницька	19,0	11,8	12,3	12,9	11,6
Волинська	9,3	10,9	11,3	13,7	14,8
Дніпропетровська	4,4	3,7	3,9	3,2	3,2
Донецька	4,8	5,5	5,1	6,2	6,4
Житомирська	18,7	22,1	12,2	6,5	6,8
Закарпатська	3,5	5,1	2,9	3,3	4,1
Запорізька	4,2	3,1	3,9	9,2	11,0
І-Франківська	1,3	1,5	3,1	4,9	1,5
Київська	7,8	11,6	8,4	7,7	6,7
Кіровоградська	8,2	15,8	11,6	16,2	12,9
Луганська	2,9	1,6	1,9	1,4	1,4
Львівська	4,6	5,0	6,3	4,9	4,8
Миколаївська	11,4	18,7	14,5	8,7	12,3
Одеська	5,0	5,6	6,8	6,6	5,2
Полтавська	7,7	13,1	9,5	10,8	8,2
Рівненська	2,5	3,3	3,5	6,0	5,2
Сумська	6,1	9,8	10,1	4,5	4,5
Тернопільська	6,4	7,6	8,0	4,6	6,1
Харківська	12,3	15,1	10,4	8,1	7,5
Херсонська	12,8	9,2	10,9	14,4	11,7
Хмельницька	4,7	6,4	13,3	10,5	7,9
Черкаська	12,6	16,2	10,0	10,5	8,5
Чернівецька	2,5	2,3	6,4	2,1	2,6
Чернігівська	18,9	17,6	17,4	11,6	10,5
м. Київ	544,0	2,9	4,4	4,4	3,5
м. Севастополь	1,1	2,4	2,4	1,5	0,7

Таблиця 18

Динаміка розподілу інвестицій в основний капітал в харчову промисловість за регіонами України (на кінець відповідного року)**, %**

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	2,4	1,4	2,6	1,9	1,4
Вінницька	4,4	3,1	3,7	4,5	4,1
Волинська	2,0	2,0	2,5	3,3	3,9
Дніпропетровська	5,2	4,5	5,0	4,0	4,4
Донецька	7,0	8,3	7,2	8,8	10,7
Житомирська	3,2	3,9	2,3	1,3	1,9
Закарпатська	0,8	0,9	0,7	0,7	1,0
Запорізька	2,3	1,6	1,8	5,0	6,1
І-Франківська	0,4	0,4	1,0	1,6	0,7
Київська	5,5	8,2	7,1	8,3	8,5
Кіровоградська	2,7	3,2	2,5	3,4	2,9
Луганська	1,7	1,1	1,3	1,2	0,9
Львівська	3,4	3,6	4,5	3,4	3,9
Миколаївська	4,5	7,4	5,5	2,7	4,0
Одеська	5,1	4,5	6,0	5,8	4,8
Полтавська	4,4	7,6	5,4	6,1	5,4
Рівненська	1,0	0,6	0,9	1,5	1,4
Сумська	1,3	2,2	1,8	0,9	1,0
Тернопільська	0,8	1,0	1,2	0,8	1,3
Харківська	12,4	13,6	9,9	8,2	6,6
Херсонська	2,3	1,5	2,0	2,8	3,5
Хмельницька	1,6	1,5	3,3	2,8	2,9
Черкаська	6,0	5,2	4,0	3,8	3,3
Чернівецька	0,3	0,3	1,1	0,4	0,7
Чернігівська	4,3	3,7	3,2	2,4	2,4
м. Київ	15,0	8,7	13,2	14,2	12,2
м. Севастополь	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1

Таблиця 19

Інвестиції в основний капітал в харчову промисловість України, грн.

	У розрахунку			
	на одного жителя		на одного найманого працівника у виробництві продуктів харчування, напоїв та тютюнових виробів	
	2007	2008	2007	2008
АР Крим	115,0	98,0	17438,5	14606,1
Вінницька	318,8	330,7	19527,5	21872,5
Волинська	378,8	497,6	35369,4	44834,8
Дніпропетровська	138,0	172,4	13875,7	18121,5
Донецька	229,5	316,4	26784,1	38588,1
Житомирська	121,9	190,9	9707,3	15443,8
Закарпатська	69,6	108,1	14416,7	25358,5
Запорізька	321,5	449,7	34869,8	52845,2
І-Франківська	141,0	63,7	36792,5	15714,3
Київська	562,8	659,0	44045,0	53455,4
Кіровоградська	385,9	381,8	34000,0	35324,3
Луганська	57,8	54,2	8304,9	7844,7
Львівська	159,0	203,2	23385,1	30333,3
Миколаївська	266,0	445,7	30495,2	45948,3
Одеська	287,7	268,8	30758,9	30330,2
Полтавська	472,5	477,8	25732,1	25789,3
Рівненська	153,5	164,5	21561,0	23370,4
Сумська	92,3	114,0	7949,6	10465,1
Тернопільська	82,8	159,0	7583,3	16711,5
Харківська	348,7	318,3	32174,9	30433,0
Херсонська	301,0	419,5	35094,7	51809,0
Хмельницька	244,2	286,5	24977,3	28679,1
Черкаська	338,8	333,7	20167,4	21024,2
Чернівецька	53,4	108,2	9288,5	20375,0
Чернігівська	246,7	286,9	17190,2	21026,1
м. Київ	612,4	588,2	70504,2	73606,3
м. Севастополь	43,0	27,6	7761,9	5526,3

Таблиця 20

Динаміка прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів (тис. доларів США)

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	13200,7	16234,3	22385,1	22137,0	18715,1
Вінницька	26873,1	28641,1	32099,6	37686,6	45607,8
Волинська	14210,2	14346,9	16804,9	20756,1	19054,9
Дніпропетровська	24081,9	24575,3	26707,7	34770,8	34221,9
Донецька	88531,1	95929,1	97940,3	87049,4	78421,7
Житомирська	6537,0	8027,5	23952,1	24151,3	11927,8
Закарпатська	35888,0	37569,0	38599,0	41782,0	39906,2
Запорізька	72572,1	73567,6	86692,1	147610,4	213325,5
І-Франківська	2990,1	3363,5	3182,5	3751,2	3989,1
Київська	277726,2	273402,8	323242,1	379500,0	425761,5
Кіровоградська	11837,9	12000,3	3180,3	2564,5	2561,4
Луганська	3297,1	4143,4	4263,4	5004,7	4387,8
Львівська	53268,8	50375,6	47858,5	47912,6	52287,0
Миколаївська	29808,7	31706,8	7602,1	71015,1	71208,6
Одеська	77818,1	100630,3	100856,8	122845,9	124895,0
Полтавська	26689,1	26603,9	29956,2	44960,0	38462,9
Рівненська	297,3	256,8	316,6	308,2	1715,1
Сумська	28427,4	31763,3	32444,7	33879,7	30580,1
Тернопільська	11379,4	11619,8	11555,7	11878,6	10976,9
Харківська	61066,4	69605,4	110371,3	130264,9	127610,3
Херсонська	28722,5	30635,6	34783,5	40275,1	40200,0
Хмельницька	4242,1	4190,4	4613,3	4742,0	4128,0
Черкаська	50786,1	41819,2	44177,0	61386,9	55979,6
Чернівецька	2039,3	2333,2	8183,4	8149,2	17837,7
Чернігівська	65222,9	65597,7	45921,7	45164,1	45572,8
м. Київ	104600,0	107400,0	115900,0	131500,0	135534,2
м. Севастополь	452,5	453,5	548,4	598,6	620,4

Таблиця 21

Динаміка частки прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів від загального обсягу інвестицій в регіони (%)

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	4,0	3,5	3,9	3,1	2,9
Вінницька	40,9	37,1	34,6	26,0	28,3
Волинська	14,5	12,8	6,1	5,2	4,9
Дніпропетровська	3,1	1,4	1,1	1,2	1,3
Донецька	17,9	16,4	11,7	6,2	5,2
Житомирська	7,9	8,9	19,4	13,9	6,6
Закарпатська	14,7	14,4	12,9	12,1	11,2
Запорізька	14,8	13,4	14,2	21,1	25,5
І-Франківська	2,5	2,5	1,7	1,0	0,8
Київська	54,3	46,3	36,8	35,2	32,7
Кіровоградська	11,0	23,8	6,1	4,6	4,1
Луганська	2,2	1,5	1,5	1,6	1,3
Львівська	15,2	13,2	9,4	5,7	5,6
Миколаївська	39,4	39,4	7,6	38,6	46,9
Одеська	15,3	16,9	14,3	13,8	12,6
Полтавська	13,0	9,2	9,7	12,4	7,5
Рівненська	0,4	0,3	0,3	0,1	0,6
Сумська	21,5	19,2	20,6	18,7	19,2
Тернопільська	30,6	29,7	25,7	23,3	18,7
Харківська	15,8	14,9	10,9	10,2	8,0
Херсонська	39,5	33,9	32,1	25,9	23,5
Хмельницька	6,4	5,4	4,4	3,7	3,0
Черкаська	41,3	39,2	37,0	35,1	31,6
Чернівецька	8,4	7,8	22,2	15,9	29,7
Чернігівська	68,0	69,4	56,3	52,2	48,3
м. Київ	3,9	3,0	2,1	1,4	1,0
м. Севастополь	0,9	0,5	0,4	0,4	0,4

Таблиця 22

Динаміка розподілу прямих іноземних інвестицій в харчову промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів за регіонами України
(на кінець відповідного року)**, %**

	Роки				
	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
АР Крим	1,2	1,4	1,8	1,4	1,1
Вінницька	2,4	2,5	2,5	2,4	2,8
Волинська	1,3	1,2	1,3	1,3	1,2
Дніпропетровська	2,1	2,1	2,1	2,2	2,1
Донецька	7,9	8,2	7,7	5,6	4,7
Житомирська	0,6	0,7	1,9	1,5	0,7
Закарпатська	3,2	3,2	3,0	2,7	2,4
Запорізька	6,5	6,3	6,8	9,5	12,9
І-Франківська	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Київська	24,7	23,4	25,4	24,3	25,7
Кіровоградська	1,1	1,0	0,2	0,2	0,2
Луганська	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3
Львівська	4,7	4,3	3,8	3,1	3,2
Миколаївська	2,7	2,7	0,6	4,5	4,3
Одеська	6,9	8,6	7,9	7,9	7,5
Полтавська	2,4	2,3	2,4	2,9	2,3
Рівненська	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Сумська	2,5	2,7	2,5	2,2	1,8
Тернопільська	1,0	1,0	0,9	0,8	0,7
Харківська	5,4	6,0	8,7	8,3	7,7
Херсонська	2,6	2,6	2,7	2,6	2,4
Хмельницька	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2
Черкаська	4,5	3,6	3,5	3,9	3,4
Чернівецька	0,2	0,2	0,6	0,5	1,1
Чернігівська	5,8	5,6	3,6	2,9	2,8
м. Київ	9,3	9,2	9,1	8,4	8,2
м. Севастополь	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Таблиця 23

Прямі іноземні інвестиції в харчову промисловість України, доларів США

	У розрахунку			
	на одного жителя		на одного найманого працівника у виробництві продуктів харчування, напоїв та тютюнових виробів	
	2007	2008	2007	2008
АР Крим	11,2	9,5	1702,8	1417,8
Вінницька	22,5	27,5	1380,5	1817,0
Волинська	20,0	18,4	1869,9	1656,9
Дніпропетровська	10,2	10,1	1028,7	1066,1
Донецька	19,2	17,4	2237,8	2125,2
Житомирська	18,5	9,2	1472,6	745,5
Закарпатська	33,6	32,1	6963,7	7529,5
Запорізька	80,5	117,1	8734,3	13762,9
І-Франківська	2,7	2,9	707,8	712,3
Київська	218,4	246,4	17094,6	19988,8
Кіровоградська	2,5	2,5	217,3	230,8
Луганська	2,1	1,9	305,2	272,5
Львівська	18,7	20,5	2753,6	3057,7
Миколаївська	59,0	59,5	6763,3	6138,7
Одеська	51,3	52,2	5484,2	5891,3
Полтавська	29,5	25,4	1605,7	1373,7
Рівненська	0,3	1,5	37,6	211,7
Сумська	28,3	25,8	2437,4	2370,6
Тернопільська	10,8	10,0	989,9	1055,5
Харківська	46,6	45,9	4299,2	4385,2
Херсонська	36,4	36,6	4239,5	4516,9
Хмельницька	3,5	3,1	359,2	308,1
Черкаська	46,7	42,9	2777,7	2704,3
Чернівецька	9,0	19,7	1567,2	3716,2
Чернігівська	39,8	40,6	2770,8	2978,6
м. Київ	48,0	49,0	5525,2	6132,8
м. Севастополь	1,6	1,6	285,0	326,5

Таблиця 24

Прямі іноземні інвестиції в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги за країнами походження у 2008 році

Країни	На початок періоду		На кінець періоду	
	тис. доларів США	% від загальних ПІІ в галузь	тис. доларів США	% від загальних ПІІ в галузь
Австрія	42408,2	7,7	28557,4	3,6
Бельгія	1845,7	0,3	2100,0	0,3
Греція	944,2	0,2	619,2	0,1
Данія	32612,0	5,9	47791,0	6,0
Естонія	498,9	0,1	489,3	0,1
Ірландія	4639,2	0,8	2486,8	0,3
Ісландія	6316,3	1,1	6316,3	0,8
Італія	1299,1	0,2	2042,6	0,3
Латвія	3711,4	0,7	3706,9	0,5
Литва	2829,8	0,5	2686,9	0,3
Ліхтенштейн	7589,9	1,4	8598,8	1,1
Люксембург			1285,7	0,2
Македонія	559,9	0,1	557,2	0,1
Нідерланди	12551,7	2,3	23195,1	2,9
Німеччина	34427,8	6,2	36308,3	4,5
Польща	26619,4	4,8	32103,0	4,0
Велика Британія	74858,5	13,5	120864,5	15,1
Угорщина	1583,8	0,3	2428,3	0,3
Франція	21106,3	3,8	19946,3	2,5
Хорватія	462,5	0,1	462,1	0,1
Чехія	1197,2	0,2	1172,3	0,1
Швейцарія	1394,8	0,3	2109,7	0,3
Швеція	639,1	0,1	36569,1	4,6
Сербія	409,7	0,1	409,5	0,1
Кіпр	162321,5	29,4	283587,2	35,5
КНДР			2300,0	0,3
Ліван	10729,7	1,9	10633,0	1,3
Саудівська Аравія	529,7	0,1	527,1	0,1
Туреччина	2573,6	0,5	2561,4	0,3
Беліз	1200,3	0,2	1489,3	0,2
Британські Віргінські острови	13013,6	2,4	19279,4	2,4
Канада	7318,4	1,3	12052,3	1,5
Сент-Люсія	2549,5	0,5	2549,5	0,3
США	45953,8	8,3	58123,0	7,3
Нова Зеландія	926,3	0,2	686,9	0,1
Росія	20552,5	3,7	18079,5	2,3

Таблиця 25

Прямі іноземні інвестиції у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів за країнами походження у 2008 році

Країни	На початок періоду		На кінець періоду	
	тис. доларів США	% від загальних ПІІ в галузь	тис. доларів США	% від загальних ПІІ в галузь
Австрія	14494,5	0,9	16777,3	1,0
Бельгія	6728,5	0,4	6707,6	0,4
Болгарія	3052,1	0,2	2804,9	0,2
Гібралтар	5595,0	0,4	2443,3	0,1
Данія	29999,6	1,9	30056,5	1,8
Естонія	3327,4	0,2	3354,9	0,2
Ірландія	562,0		8032,3	0,5
Іспанія	10028,2	0,6	10274,7	0,6
Італія	1846,3	0,1	1804,5	0,1
Латвія	3314,1	0,2	3561,8	0,2
Литва	1712,8	0,1	1783,1	0,1
Ліхтенштейн	4597,3	0,3	1286,1	0,1
Люксембург	885,8	0,1	985,9	0,1
Нідерланди	443740,4	28,4	483701,4	29,2
Німеччина	59904,0	3,8	59043,0	3,6
Польща	12441,2	0,8	16805,1	1,0
Португалія	1747,9	0,1	1271,2	0,1
Словаччина	1522,1	0,1	1401,0	0,1
Велика Британія	139695,9	8,9	139872,0	8,4
Угорщина	11510,6	0,7	9824,0	0,6
Франція	63895,1	4,1	69955,7	4,2
Чехія	10512,8	0,7	10022,1	0,6
Швейцарія	86061,9	5,5	83274,3	5,0
Швеція	140644,1	9,0	210223,5	12,7
В'єтнам	10849,2	0,7	10628,8	0,6
Ізраїль	10849,7	0,7	11005,2	0,7
Кіпр	201589,0	12,9	183093,3	11,1
ОАЕ	2115,1	0,1	2115,1	0,1
Туреччина	18461,1	1,2	15523,2	0,9
Багами	2918,1	0,2	2184,6	0,1
Беліз	3370,3	0,2	4098,8	0,2
Британські Віргінські острови	43595,3	2,8	43152,4	2,6
Панама	14333,2	0,9	14393,9	0,9
США	145439,5	9,3	139254,2	8,4
Азербайджан	2245,7	0,1	1554,2	0,1
Грузія	1031,5	0,1	1209,4	0,1
Росія	38470,4	2,5	42546,6	2,6

Наукове видання

Наталія Іванівна Мезенцева
Ірина Миколаївна Мороз

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ ВИРОБНИЦТВІ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

МОНОГРАФІЯ

Дизайн обкладинки Н.І. Мезенцева
Комп'ютерна верстка І.М. Мороз

У художньому оформленні обкладинки використано
фото Наталії Мезенцевої та Олексія Мезенцева

Підписано до друку 17.10.2011 р.
Авт. друк. арк. 10,2. Обл.-вид. арк. 10,4.
Формат 60х90/16
Наклад 300. Зам. № 046-011.

Видавництво географічної літератури „Обрії"
Свідоцтво Держкомінформ України ДК № 23 від
30.03.2000 р. Київ, вул. Старокиївська, 10
vgl_obrii@ukr.net